

Rolf Gollob, Peter Krapf, Wiltrud Weidinger (editori)

Educație pentru democrație

Materiale suport pentru cadre didactice privind educația
pentru cetățenie democratică și drepturile omului

Educație pentru democrație

Materiale suport pentru cadre didactice privind educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului

Editori: Rolf Gollob, Peter Krapf, Wiltrud Weidinger

Autori: Rolf Gollob, Peter Krapf, Ólöf Ólafsdóttir, Wiltrud Weidinger

Volumul I

din seria volumelor I-VI

Educație pentru cetățenie democratică și drepturile omului în practica școlară.

Secvențe de activități didactice, concepte, metode și modele

Editura Consiliului Europei

Opiniile exprimate în această lucrare reprezintă răspunderea autorilor și nu reflectă neapărat politica oficială a Consiliului Europei.

Toate drepturile sunt rezervate. Nicio parte a acestei publicații nu poate fi tradusă, reprodusă sau transmisă, sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic (CD-Rom, Internet etc.) sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare sau regăsire a informațiilor fără acordul prealabil, în scris al Diviziei de Informare Publică și Publicații, Directoratul pentru Comunicare (F-67075 Strasbourg Cedex sau publishing@coe.int).

Coordonarea pentru producerea, proiectarea și editarea acestui volum a fost asigurată de IPE (International Projects in Education; www.phzh.ch/ipe) din cadrul Universității Pedagogice din Zurich (Pädagogische Hochschule Zürich).

Această publicație a fost co-finanțată de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC).

International Projects in Education
Transferzentrum für internationale Bildungsprojekte

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Ilustrații: Peti Wiskemann
Coperta: Peti Wiskemann
Grafica: Jouve, Paris

Editura Consiliului Europei
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6920-4
© Consiliul Europei, decembrie 2010
Tipărit în Belgia
Versiunea în limba română: 2016

Traducere în limba română: Angela Teșileanu
Proofreading (limba română): Simona Velea

Colaboratori

Emir Adzovic - Bosnia și Herțegovina
Laura Loder-Büchel – Elveția
Beatrice Bürgler-Hochuli – Elveția
Sarah Keating-Chetwynd - Consiliul Europei
Sabrina Marruncheddu Krause – Elveția
Svetlana Poznyak – Ucraina
Arber Salihu - Kosovo¹
Felisa Tibbitts – Statele Unite ale Americii

¹Toate referirile la Kosovo din acest text, fie că e vorba de teritoriu, instituții sau populație, vor fi înțelese în deplină conformitate cu Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate al ONU și fără prejudiciu la statutul Kosovo.

Cuprins

Introducere	9
1. Scopul acestui manual	9
2. Prezentare generală a ECD/EDO	9
 Partea 1 – Ce înseamnă democrația și drepturile omului	
Capitolul 1 –Definirea conceptelor	13
1. Politică, democrație și guvernanta democratică a școlilor	13
2. Drepturile copiilor și dreptul la educație	19
Capitolul 2 – Cheia către un concept dinamic de cetățenie	23
1. Provocări ale modelului tradițional de cetățenie	23
2. Cultura politică	26
Capitolul 3 – Educație pentru democrație și drepturile omului	29
1. Cele trei dimensiuni ale ECD/EDO	29
2. EDO și legătura cu ECD	32
3. Competențe în ECD/EDO	34
4. „Creăm lumea în mintea noastră”: învățare în sens constructivist în ECD/EDO	38
5. Etica profesională a profesorilor de ECD/EDO: trei principii	40
6. Concepte cheie în ECD/EDO	42
7. Metoda poartă mesajul: învățare bazată pe sarcini de lucru în cadrul ECD/EDO	46
8. O abordare bazată pe drepturile omului la școală	48
Capitolul 4 – Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului – Un scurt istoric al abordării de către Consiliul Europei	51
1. Context	51
2. Rezultatele proiectului ECD/EDO	51
3. Instrumente practice	53
 Partea 2 – Predarea democrației și drepturilor omului	
Capitolul 1 – Condiții ale predării și învățării	57
1. Introducere	57
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie privind condițiile predării și învățării	57
Fișa de lucru 1: Cum să luăm în considerare abilitățile și cunoștințele elevilor	59
Fișa de lucru 2: Cum să îmi valorific abilitățile de predare și cunoștințele	60
Fișa de lucru 3: Condiții generale de predare și învățare	61
Fișa de lucru 4: Care sunt atitudinile de bază față de elevi?	62
Fișa de lucru 5: Reconsiderarea disciplinei și a ordinii dintr-o perspectivă democratică	63
Fișa de lucru 6: Reconsiderarea dintr-o perspectivă democratică a rolului profesorului	64

Fișa de lucru 7: Cum să creăm o atmosferă democratică în clasă	65
Fișa de lucru 8: Cum să dezvoltăm școala într-o comunitate democratică	66
Capitolul 2 - Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor	67
1. Introducere	67
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor	67
Fișa de lucru 1: Competențele elevilor pentru ECD/EDO	69
Fișa de lucru 2: Două categorii de materiale în ECD/EDO	71
Fișa de lucru 3: Alegerea și utilizarea materialelor în ECD/EDO	73
Capitolul 3 – Cum să înțelegem politica	75
1. Introducere: ce trebuie să învețe elevii?	75
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru a înțelege politica	75
Fișa de lucru 1: Cum pot aborda politica la orele de ECD/EDO?	77
Fișa de lucru 2: Cum îmi pot ajuta elevii în judecarea problemelor politice?	80
Capitolul 4 - Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare	83
1. Introducere	83
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare	83
Fișa de lucru 1: Trei etape într-un proces de învățare	85
Fișa de lucru 2: De ce metoda tradițională de predare cu creta și tabla nu este suficientă sau „predat≠învățat” iar „învățat≠aplicat în viața reală”	89
Fișa de lucru 3: Alegerea formelor adecvate de predare și învățare	91
Fișa de lucru 4: Cinci forme de bază de predare și învățare	92
Capitolul 5 – Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor	95
1. Introducere	95
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor	96
Fișa de lucru 1: Diferite dimensiuni ale evaluării	97
Fișa de lucru 2: Perspective de evaluare	99
Fișa de lucru 3: Perspective și forme de evaluare.....	100
Fișa de lucru 4: Standarde de referință	103
Fișa de lucru 5: Evaluarea elevilor – influența evaluării asupra imaginii de sine.....	104
Fișa de lucru 6: Listă de verificare „Cum îmi evaluez elevii?”	105
Fișa de lucru 7: Evaluarea profesorilor	106
Fișa de lucru 8: Autoevaluarea profesorilor.....	107
Fișa de lucru 9: Lucrul cu jurnalele, jurnalele de bord, cu portofoliile	109
Fișa de lucru 10: Predare bazată pe cooperare și feedback între egali	110
Fișa de lucru 11: Evaluarea ECD/EDO în școală.....	112
Fișa de lucru 12: Indicatori de calitate ai ECD/EDO în școală	113

Fișa de lucru 13: Principii generale pentru evaluarea ECD/EDO	114
Fișa de lucru 14: Îndrumări pentru autoevaluarea școlilor	116
Fișa de lucru 15: Implicarea diferiților factori interesați în evaluarea ECD/EDO din școală	117
Fișa de lucru 16: Guvernanță și management în școală	118
Fișa de lucru 17: Focus pe guvernanța democratică a școlii	119
Fișa de lucru 18: Cum să analizăm și să interpretăm rezultatele evaluării ECD/EDO	120
 Partea 3 – Instrumente pentru predarea și învățarea democrației și a drepturilor omului	
Capitolul 1 – Set de instrumente pentru profesori	123
1. Introducere	123
Instrumentul 1: Învățarea bazată pe sarcini de lucru	124
Instrumentul 2: Învățarea prin cooperare	125
Instrumentul 3: Moderarea activităților frontale (discuție și gândire critică) în orele de ECD/EDO	126
Instrumentul 4: Intervievarea unui specialist – cum să colectăm informații	130
Instrumentul 5: Stabilirea obiectivelor predării bazate pe competențe	132
Capitolul 2 – Set de instrumente pentru elevi	135
1. Introducere	135
Instrumentul 1: Fișă de lucru pentru elevi pentru a-și planifica programul de învățare	136
Instrumentul 2: Fișă de lucru pentru elevi pentru a reflecta asupra propriei învățări	137
Instrumentul 3: Fișă de lucru pentru elevi pentru a reflecta asupra achizițiilor lor	138
Instrumentul 4: Cercetare în biblioteci	139
Instrumentul 5: Căutare pe Internet	140
Instrumentul 6: Realizarea interviurilor și a sondajelor	141
Instrumentul 7: Interpretarea imaginilor	143
Instrumentul 8: Hărți conceptuale	145
Instrumentul 9: Crearea posterelor	146
Instrumentul 10: Organizarea expozițiilor	147
Instrumentul 11: Planificarea și susținerea prezentărilor	149
Instrumentul 12: Pregătirea foliilor transparente pentru retroproiector sau a unei prezentări PowerPoint	151
Instrumentul 13: Scrierea unor articole de ziar	152
Instrumentul 14: Punerea în scenă a unor spectacole	153
Instrumentul 15: Organizarea de dezbateri	155

Introducere

1. Scopul acestui manual

Scopul acestui manual constă în sprijinirea profesorilor și practicienilor din domeniul educației pentru cetățenie democratică și al educației pentru drepturile omului (ECD/EDO) – formatori, directori, inspectori, autori de manuale și editori. Manualul se axează pe întrebări cheie referitoare la ECD și EDO, incluzând următoarele:

- Ce competențe sunt necesare cetățenilor pentru a participa în comunitățile din care fac parte?
- Care sunt obiectivele ECD/EDO?
- Care sunt principiile de bază ale ECD/EDO?
- Ce înseamnă conceptele cheie care reprezintă nucleul acestei ediții de ECD/EDO?
- În ce fel este legat conceptul de învățare din perspectivă constructivistă de ECD/EDO?
- De ce ECD/EDO pune accent pe o abordare globală a școlii?
- Cum pot profesorii să pregătească, să susțină și să evalueze procesele de învățare ale elevilor lor în cadrul ECD/EDO?

Manualul pune la dispoziție materiale și instrumente pentru a răspunde acestor întrebări. Având în vedere că lucrarea de față nu este un tratat despre ECD/EDO, cititorul poate parcurge și utiliza capitolele și materialele în mod selectiv.

Acest manual este diferit de celelalte cinci din setul ECD/EDO. Volumele II-IV conțin descrieri model ale unor proiecte mici și activități de învățare, prezentate în general ca unități de învățare formate din câte patru lecții. Un set de nouă concepte cheie stabilește cadrul pentru un curriculum în spirală de la învățământul primar la învățământul secundar inferior și superior. Volumul V oferă descrieri model pentru nouă proiecte mici privind drepturile copiilor de la grădiniță la învățământul secundar inferior. Volumul VI conține o colecție de exemple de bune practici pentru învățarea interactivă bazată pe sarcini de lucru.

Pe de altă parte, Partea 1 a acestui manual prezintă principiile de bază ale ECD/EDO în măsura în care sunt utile și sunt semnificative pentru practician. Partea a 2-a oferă îndrumări și instrumente pentru a proiecta, susține și evalua procesele de învățare, în sens constructivist, ale elevilor. Partea a 3-a oferă seturi de instrumente în domeniul ECD/EDO pentru profesori și elevi. Utilizatorul va descoperi că aceste îndrumări și instrumente sunt un suport nu doar pentru ECD/EDO, ci și pentru o bună predare în general.

2. Prezentare generală a ECD/EDO

Așa cum reflectă titlul acestui manual, *Educație pentru democrație*, obiectivul ECD/EDO este de a le da posibilitatea și de a-i încuraja pe elevi în rolurile lor de tineri cetățeni pentru a juca un rol activ în societățile și în comunitățile politice în care trăiesc. Pentru a participa la viața unei comunități democratice, elevii trebuie să dezvolte o gamă largă de competențe, care includ cunoașterea și înțelegerea, abilități tehnice și metodice, valori și atitudini, precum toleranța și responsabilitatea.

„Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului sunt strâns inter-corelate și se sprijină reciproc. Acestea diferă mai degrabă din punct de vedere al focus-ului și al ariei de cuprindere decât din punct de vedere al scopurilor și practicilor. Educația pentru cetățenie democratică se concentrează în primul rând asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății, în timp ce educația pentru drepturile omului are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor.”² Astfel, EDC se concentrează pe rolul tânărului cetățean în cadrul comunității, în timp ce EDO urmărește individul și identitatea lui, dorințele și nevoile, libertățile și responsabilitățile „privite prin prisma drepturilor omului”.

² Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului adoptată în cadrul Recomandării CM/Rec(2010)7 a Comitetului de Miniștri (www.coe.int/edc).

ECD/EDO pune accent pe rolul activ al elevilor ca tineri cetățeni, insistând asupra faptului că ei au nevoie să-și cunoască și să-și înțeleagă drepturile, dar să le și aprecieze și, prin pregătire în clasă și prin experiență practică în viața școlii, să se simtă încrezători să le exercite. În această privință, ECD/EDO face un pas important în comparație cu un concept mai tradițional al educației civice sau al educației pentru cetățenie, bazat doar pe cunoaștere. ECD/EDO se adresează elevilor ca experți, apreciindu-le interesele și experiența din viața de zi cu zi.

ECD/EDO adoptă o abordare holistică a procesului de predare și învățare. Sarcina profesorului de ECD/EDO poate fi rezumată în trei principii:

- predarea „despre” democrație și drepturile omului;
- predarea „pentru” democrație și drepturile omului;
- predarea „prin” democrație și drepturile omului.

2.1 Predarea „despre” democrație și drepturile omului

Elevii trebuie să înțeleagă corect ce înseamnă democrația și care sunt drepturile de care se pot bucura, în ce documente au fost formulate și cum pot fi acestea protejate și puse în aplicare. Ca tineri cetățeni, ei au nevoie să știe cum funcționează constituția țării lor ca sistem politic.

2.2 Predarea „pentru” democrație și drepturile omului

Tinerii cetățeni trebuie să învețe cum să participe în comunitățile în care trăiesc și cum să își exercite drepturile: „Valorile și practicile democratice trebuie învățate și reînvățate pentru a face față provocărilor dificile cu care se confruntă fiecare generație. Pentru a deveni pe deplin membri activi ai societății, cetățenilor trebuie să li se ofere oportunitatea de a lucra împreună în interesul binelui comun; să respecte toate opiniile, chiar și pe cele în dezacord; să participe la procesul politic; să cultive obiceiurile și valorile democrației și ale drepturilor omului în viața și în activitatea lor de fiecare zi. Drept urmare, cetățenii ajung să se simtă utili și devin membri recunoscuți ai comunității lor, pot lua parte la viața socială și pot avea un impact asupra societății.”³³

2.3 Predarea „prin” democrație și drepturile omului

Elevii au nevoie de un mediu de învățare în care să beneficieze de sprijin. Au nevoie de metode de predare și de învățare care să le permită să își exercite drepturile, precum libertatea de gândire și de exprimare. Au nevoie de oportunități pentru a participa la conducerea școlii lor, la exercitarea drepturilor lor și la îndeplinirea responsabilităților lor. Ei se bazează pe profesorii lor să le ofere modele de respect reciproc, toleranță și rezolvare pașnică a conflictelor. În toate aceste privințe, democrația și drepturile omului servesc drept îndrumare pedagogică, atât pentru ECD/EDO ca disciplină de studiu, cât și pentru școală ca microsocietate.

ECD/EDO lansează o provocare pentru elevi, profesori și școli. Acest manual oferă profesorilor și practicienilor din școală îndrumare și suport în abordarea acestei provocări.

³ Hartley M. and Huddleston T. (2009), *School-Community-University Partnerships for a Sustainable Democracy: Education for Democratic Citizenship in Europe and the United States* (Parteneriate școală-comunitate-universitate pentru o democrație sustenabilă: Educație pentru cetățenie democratică în Europa și în Statele Unite). Pachet ECD/EDO, Instrumentul 5, Consiliul Europei, Strasbourg, p. 8 (www.coe.int/edc).

Partea 1

Ce înseamnă democrația și drepturile omului

Capitolul 1 Definirea conceptelor

Capitolul 2 Cheia către un concept dinamic de cetățenie

Capitolul 3 Educație pentru democrație și drepturile omului

Capitolul 4 Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului – Un scurt istoric al abordării de către Consiliul European

Ideea de educație pentru cetățenia democratică și de educație pentru drepturile omului nu este nouă. Educația civică sau educația pentru cetățenie a fost prezentă în diverse țări europene timp de mulți ani și a fost implementată în moduri diferite. Aceasta a constat în special în informarea elevilor despre sistemul politic instituit în țara lor – adică despre constituție –, folosind metode formale de instruire. Modelul fundamental de cetățenie a fost astfel unul pasiv și minimal. Pentru marea majoritate a oamenilor de rând, cetățenia a constat în puțin mai mult decât că ar trebui să se supună legii și să voteze în cadrul alegerilor publice. Aceste responsabilități au fost prescrise de mediile legale și culturale în care cetățenii trăiesc. Unele țări au inclus în curriculum și educația pentru drepturile omului. Din ce în ce mai mult, profesorii din toată Europa devin conștienți de legăturile dintre educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului.

Cu toate acestea, în ultimii ani, evenimentele și schimbările care au avut loc în Europa au contestat acest model de cetățenie. Acestea includ:

- conflicte etnice și naționalism;
- amenințări globale și instabilitate;
- dezvoltarea noilor tehnologii de informare și comunicare;
- probleme de mediu;
- migrații ale populației;
- apariția de noi forme de identități colective interzise altădată;
- nevoia sporită de autonomie personală și noi forme de egalitate;
- slăbirea coeziunii sociale și solidarității între oameni;
- neîncrederea în instituțiile politice tradiționale, în formele de guvernare și în conducătorii politici;
- interconectarea și interdependența crescândă – politică, economică și culturală - la nivel regional și internațional.

În fața unor astfel de provocări, a devenit clar că este nevoie de noi tipuri de cetățeni: cetățeni care nu sunt doar informați și care își înțeleg responsabilitățile formale de cetățeni, ci și activi – capabili să contribuie în mod liber la viața comunității lor, a țării lor și a întregii lumi și să participe în mod activ în feluri care le exprimă individualitatea și care îi ajută să rezolve probleme.

Capitolul 1

Definirea conceptelor

1. Politică, democrație și guvernanta democratică a școlilor

Scopul ECD/EDO, al educației pentru cetățenie democratică și al educației pentru drepturile omului, este de a le da posibilitatea și de a-i încuraja pe tinerii cetățeni să participe la viața comunităților lor. Scopul cetățeniei democratice se referă la un concept al democrației și politicii. Guvernanta democratică a școlii joacă un rol cheie în ECD/EDO oferind elevilor oportunitatea de a învăța cum să participe la viața comunității. Acest capitol pune astfel accent pe aceste trei concepte având în vedere că sunt esențiale pentru ECD/EDO așa cum este concepută în acest manual.

1.1 Politica

1.1.1 Politica – joc de putere și de soluționare a problemelor

Cititorii de ziare sau cei care urmăresc știrile TV vor descoperi că multe rapoarte media referitoare la politică se încadrează în una din următoarele două categorii:

- Politicienii își atacă oponenții. Făcând acest lucru, aceștia pot pune la îndoială integritatea rivalilor lor sau abilitatea lor de a ocupa anumite funcții sau de a rezolva anumite probleme. Această percepție a politicii – ca „afacere murdară” - îi face pe unii oameni să se îndepărteze dezgustați.
- Politicienii discută despre soluții pentru rezolvarea unor probleme dificile care le afectează țara sau țărilor.

Aceste două categorii de evenimente politice corespund definiției clasice a politicii dată de Max Weber:

- Politica este o căutare și o luptă pentru putere. Fără putere, niciun jucător politic nu poate realiza ceva. În sistemele democratice, jucătorii politici sunt în competiție unii cu alții pentru a obține aprobarea și sprijinul public în vederea câștigării majorității. Prin urmare, o parte a jocului este aceea de a ataca oponenții, de exemplu într-o campanie de alegeri, pentru a atrage votanți și noi membri de partid.
- Politica înseamnă o lentă „perforare a unui lemn dur, făcută cu pasiune și cu o bună judecată”.⁴⁴ Metafora simbolizează încercarea de a rezolva probleme politice. Aceste probleme trebuie rezolvate deoarece sunt urgente și afectează societatea ca întreg, fiind astfel complexe și dificile. Politica reprezintă ceva extrem de practic și relevant, iar discuțiile trebuie să aibă ca rezultat, decizii.

Politica, în cadrul democratic, are astfel nevoie de actori politici care să joace diferite roluri care sunt dificil de adus împreună. Lupta pentru putere presupune o persoană carismatică, cu abilități oratorice și care să aibă capacitatea de a explica aspecte complexe în cuvinte simple. Provocarea de a rezolva problemele importante ale zilei și ale viitorului nostru se adresează unei persoane cu experiență științifică, responsabilitate și integritate.

1.1.2 Politica în democrație – o sarcină solicitantă

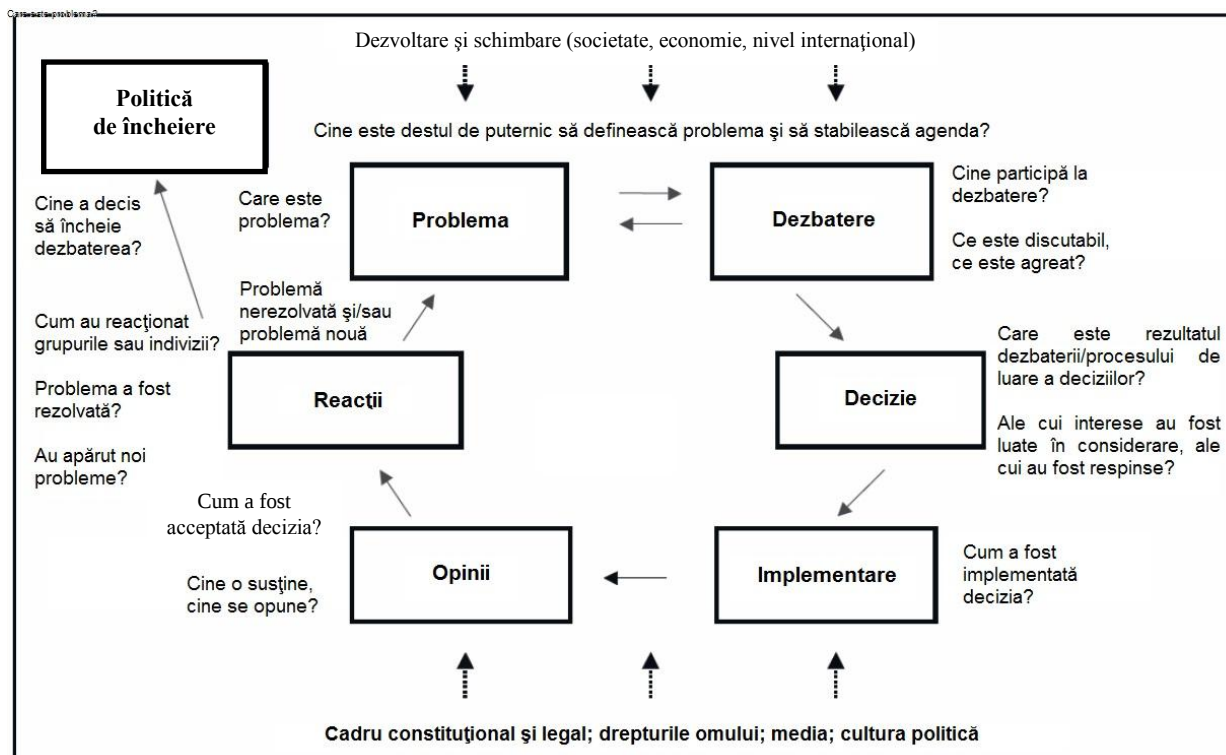
Bineînțeles că, în primul rând, ne gândim la conducătorii politici care trebuie să respecte aceste roluri standard care tind să se excludă unul pe celălalt. Există exemple remarcabile de conducători care se află la extreme – populistul și profesorul. Unul tinde să transforme politica într-o scenă de spectacol, celălalt într-o sală de curs. Primul poate câștiga alegerile, dar va face puține lucruri pentru a sprijini societatea. Al doilea poate avea unele idei bune, dar puțini vor fi cei care îl vor înțelege.

Cu toate acestea, nu doar conducătorii politici și factorii de decizie se confruntă cu această dilemă, ci și fiecare cetățean care dorește să ia parte la viața politică. Într-un cadru public, timpul de vorbire este de obicei limitat și doar vorbitorii al căror punct de vedere este clar și ușor de înțeles vor avea un impact. Profesorii vor descoperi că există paralele surprinzătoare între comunicarea în public și comunicarea din școală – lipsa resurselor de timp, necesitatea de a fi clar și simplu, dar și capabil de a face față complexității.

⁴ Weber M. (1997), *Politik als Beruf* (Politica ca o vocație), Reclam, Stuttgart, p. 82 (traducere de Peter Krapf).

Exercitarea drepturilor omului – precum libertatea de gândire și de exprimare, participarea la alegeri – reprezintă o sarcină dificilă pentru toți cetățenii, nu doar pentru conducătorii politici. În cadrul ECD/EDO, tinerii primesc pregătire cu privire la diferite dimensiuni ale competențelor și încurajarea de care au nevoie pentru a participa la dezbaterile publice și la luarea de decizii. Ca membri ai comunității școlii, elevii învață cum să ia parte la o societate guvernată de principii ale democrației și ale drepturilor omului.

1.1.3 Model ciclului politic: politica ca proces de rezolvare a problemelor într-o comunitate

Modelul ciclului politic este un instrument folosit pentru a descrie și a înțelege procesele politice de luare a deciziei; astfel, se axează în primul rând pe un singur aspect din definiția politicii dată de Max Weber „o lentă perforare a unui lemn dur”.

Politica este concepută ca un proces de definire a problemelor politice în cadrul unui proces controversat de stabilire a agendei de lucru și, atât în stabilirea unei probleme politice cât și în excluderea altor interese din agendă, este implicat un element considerabil de putere. Modelul oferă o descriere ideală a următoarelor etape ale procesului de luare a deciziei: dezbateri, luarea deciziei și implementarea soluțiilor. Opinia și reacțiile publice ale acelor persoane și grupuri ale căror interese sunt afectate arată dacă soluțiile vor corespunde scopului lor și dacă vor fi acceptate. E posibil ca minoritățile sau grupurile prea slabe pentru a-și promova interesele care au fost respinse, să își exprime protestul sau critica. Dacă încercarea de a rezolva o problemă a fost una reușită (sau a fost considerată ca fiind de succes), ciclul politic ia sfârșit (încheierea politicii); în caz de nereușită, ciclul începe de la capăt. În unele cazuri, o soluție la o problemă creează noi probleme care acum trebuie tratate într-un nou ciclu al politicii.

Modelul ciclului politic pune accent pe aspectele importante ale procesului politic de luare a deciziei în sistemele democratice și, de asemenea, în guvernarea democratică a școlilor:

- Există un concept euristic al problemelor politice și al binelui comun; nimeni nu se află în poziția de a stabili dinainte ce înseamnă binele comun. Partidele, grupurile și indivizii care iau parte la proces trebuie să afle și, de obicei, sunt de acord să facă compromisuri.
- Stabilirea agendei de lucru are loc într-un mediu concurențial; în societățile pluraliste, argumentele politice sunt adesea legate de interese.

- Participarea este imperfectă în realitatea socială, anumiți indivizi și grupuri având în mod sistematic acces din ce în ce mai puțin la putere și la procesele de luare a deciziilor, fiind astfel un model care are nevoie de atenție în creșterea accesului celor mai puțin puternici.
- Procesul politic de luare a deciziilor este un proces de învățare colectivă din care lipsesc jucătorii omniscienți (precum conducători sau partide cu ideologii de salvare). Aceasta implică un concept al binelui comun de tip constructivist: binele comun este ceea ce majoritatea crede că este la un moment dat.
- Există o influență puternică a opiniei publice și a mediilor – oportunitatea cetățenilor și a grupurilor de interes de a interveni și de a participa.

Ciclul politic este un model – o schemă care funcționează ca o hartă în geografie. Oferă multe informații și oferă acces la o logică a înțelegerii. De aceea modelele sunt adesea utilizate atât în educație cât și în știință, deoarece fără modele înțelegem foarte puțin despre lumea noastră complexă.

Noi nu confundăm niciodată o hartă cu peisajul pe care îl reprezintă - o hartă oferă multe informații, dar doar pentru că omite multe. O hartă completă ar fi prea complicată pentru a fi înțeleasă. Același lucru se aplică și în cazul modelelor precum ciclul politic. Acest model nu trebuie confundat cu realitatea. Se axează pe procesul politic de luare a deciziei – „o lentă perforare a unui lemn dur” – dar acordă mai puțină atenție celei de-a doua dimensiuni a politicii din definiția lui Max Weber, căutarea și lupta pentru putere și influență.

În sistemele democratice, cele două dimensiuni ale politicii sunt legate: factorii de decizie se luptă cu probleme dificile și se luptă între ei ca oponenți politici. În modelul ciclului politic, etapa stabilirii agendei arată cum merg împreună aceste două dimensiuni. Stabilirea unei înțelegeri a problemei politice din agendă e o chestiune de putere și influență.

Iată un exemplu. Un grup consideră că „Impozitele sunt prea mari, deoarece îi descurajează pe investitori”, în timp ce al doilea grup susține că „Impozitele sunt prea mici, deoarece educația și securitatea socială sunt subfinanțate”. Există interese și viziuni politice de bază în spatele fiecărei definiții a problemei impozitării, iar soluțiile implicate indică direcții opuse: reducerea impozitelor pentru grupurile cu venituri mai mari – sau creșterea acestora. Prima definiție a problemei este neoliberală, a doua este social democratică.

Cetățenii ar trebui să fie conștienți de amândouă. Modelul ciclului politic este un instrument care ajută cetățenii să identifice și să evalueze eforturile factorilor de decizie de a rezolva problemele cu care se confruntă societatea.

1.2 Democrația

1.2.1 Principii de bază

În celebrul citat al lui Abraham Lincoln (1863), democrația înseamnă „guvernarea oamenilor, de către oameni, pentru oameni”; cele trei definiții pot fi înțelese după cum urmează:

- „guvernarea oamenilor”: puterea provine de la oameni – oamenii reprezintă puterea suverană care exercită puterea sau acordă mandat pentru exercitarea puterii și oricine face parte din autoritate poate fi considerat răspunzător de către oameni;
- „de către oameni”: puterea este exercitată fie prin reprezentanți aleși fie prin conducere directă de către cetățeni;
- „pentru oameni”: puterea este exercitată pentru a servi intereselor oamenilor, adică binele comun.

Aceste definiții pot fi înțelese și legate în diferite moduri. În spiritul lui Rousseau, gânditorii politici insistă asupra conducerii directe de către cetățeni (ca identitate a celor guvernați și a guvernului). Oamenii decid totul și nu sunt obligați de nici un fel de lege. În spiritul lui Locke, gânditorii politici pun accentul pe competiția dintre diferitele interese dintr-o societate pluralistă; într-un cadru constituțional, ei trebuie să fie de acord cu o decizie care servește binelui comun.

Indiferent cât de lungă este tradiția democratică într-o țară și cât de mult s-a dezvoltat, nu poate fi luată drept bună. În fiecare țară, democrația și înțelegerea de bază a drepturilor omului trebuie dezvoltate în permanență pentru a face față provocărilor cu care se confruntă fiecare generație. Fiecare generație trebuie să fie educată cu privire la democrație și la drepturile omului.

1.2.2 Democrația ca sistem politic

Principalele elemente ale democrațiilor constituționale moderne includ:

- o constituție, de obicei în formă scrisă, care stabilește cadrul instituțional pentru democrație, protejată în unele țări de o curte de justiție independentă; drepturile omului, de obicei nu toate, sunt protejate ca drepturi civile;
- drepturile omului sunt menționate în constituție și apoi tratate ca drepturi civile fiind garantate constituțional. Guvernele care au semnat convenții privind drepturile omului sunt obligate să susțină drepturile pe care le-au ratificat, indiferent dacă acestea sunt menționate sau nu în constituție;
- statutul egalității tuturor cetățenilor în fața legii: toți cetățenii sunt protejați în mod egal de lege pe baza principiului nediscriminării și trebuie să își îndeplinească îndatoririle conform legii;
- votul universal: acesta oferă cetățenilor adulți, bărbați și femei, dreptul de a vota pentru partide și/sau candidați în alegerile parlamentare. În plus, unele sisteme includ un referendum sau plebiscit, adică, dreptul cetățenilor de a lua decizii cu privire la o anumită problemă, prin vot direct;
- cetățenii se bucură de drepturile omului care le oferă acces la o varietate de moduri de a participa. Acestea includ libertatea mass-media de cenzură și de control al statului, libertatea de gândire, de exprimare și de întrunire pașnică, dreptul minorităților și al opoziției politice de a acționa liber;
- pluralismul și competiția intereselor și obiectivelor politice: cetățenii individuali și grupurile pot forma sau se pot alătura partidelor sau grupurilor de interese (lobby-uri), organizațiilor non-guvernamentale etc. pentru a-și promova interesele sau obiectivele politice. Există competiție în promovarea intereselor și o distribuție inegală a puterii și a oportunităților în realizarea lor;
- parlamentul: corpul de reprezentanți aleși are puterea legislativă, adică poate aproba legi care sunt obligatorii. Autoritatea parlamentului depinde de voința majorității votanților. Dacă majoritatea dintr-un sistem parlamentar se schimbă de la o alegere la alta, un nou guvern va veni la putere. În sistemele prezidențiale, președintele este ales separat prin vot direct;
- regula majorității: majoritatea decide, minoritatea trebuie să accepte decizia. Constituțiile definesc limite pentru regula majorității care protejează drepturile și interesele minorităților. Cvorumul pentru majoritate poate varia în funcție de problemă – de exemplu, două treimi, în cazul modificărilor constituției;
- echilibru instituțional: democrațiile combină două principii: autoritatea de a exercita forța aparține statului, ceea ce înseamnă o „dezarmare a cetățenilor”.⁵ Cu toate acestea, pentru a preveni ca puterea forței să se transforme în conducere autocratică sau dictatorială, toate sistemele democratice includ un echilibru instituțional. Modelul clasic împarte puterile statului în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească (dimensiunea orizontală); multe sisteme își iau precauții suplimentare: un sistem bicameral pentru puterea legislativă și o autonomie federală sau cantonală însemnând o dimensiune verticală suplimentară a asigurării echilibrului (precum în Elveția, SUA sau Germania);
- autoritate temporară: un alt mod de a controla puterea este acordarea autorității doar pe o perioadă determinată de timp. Fiecare alegere are acest efect și, în unele cazuri, perioada totală de ocupare a funcției poate fi limitată, așa cum este cazul președintelui Statelor Unite care trebuie să părăsească funcția după două mandate de câte patru ani. În Roma Antică, consulii erau numiți împreună și părăseau funcția după un an.

1.2.3 O interpretare greșită a drepturilor omului și a democrației

Democrația se bazează pe standardele și principiile drepturilor omului. Drepturile omului sunt uneori înțelese greșit ca un sistem în care individul se bucură de libertate deplină. Cu toate acestea, situația nu este aceasta.

⁵Există un exemplu notabil în care principiul dezarmării cetățenilor este modificat, și anume în SUA.

Drepturile omului recunosc drepturile și libertățile individuale care sunt inerente omului. Cu toate acestea, aceste drepturi nu sunt absolute. Drepturile celorlalți trebuie de asemenea să fie respectate și, uneori, vor exista conflicte între drepturi. Procesele democratice ajută la stabilirea proceselor care facilitează libertatea oamenilor, dar stabilește și limitele necesare. În cadrul unei ore de ECD/EDO, de exemplu, are loc o discuție. Pentru a oferi tuturor elevilor oportunitatea de a-și exprima opinia, timpul de vorbire este raționalizat, poate chiar în mod strict. Din același motiv, timpul de vorbire este limitat în dezbaterile parlamentare sau în discuțiile televizate.

Multe reguli din codul rutier ne limitează libertatea de mișcare: limite de viteză în oraș, obligația de a opri la culoarea roșie a semaforului etc. În mod clar aceste reguli sunt stabilite pentru a proteja viața și sănătatea oamenilor.

Democrația oferă poporului și indivizilor mai multă libertate decât orice alt sistem de guvernare – cu condiția să fie stabilită o ordine, adică un cadru instituțional și să fie implementată ca atare. Pentru a funcționa bine, democrația se bazează pe un stat puternic care exercită principiul statului de drept și realizează un grad acceptat de dreptate distributivă. Un stat slab sau un stat de drept slab înseamnă că un guvern nu este capabil să respecte cadrul constituțional și legile.

1.2.4 Puncte tari și puncte slabe

În linii mari, diferitele tipuri de democrație au în comun puncte tari și puncte slabe, incluzând următoarele.

a. Puncte tari ale democrațiilor

- Democrația oferă un cadru și mijloace pentru rezolvarea civilizată și non-violentă a conflictelor; dinamica conflictului și pluralismul sprijină soluționarea problemelor.
- Democrațiile sunt „pacifiști puternici” – atât în societățile lor cât și în politica internațională.
- Democrația este unicul sistem care permite un schimb al conducerii politice fără schimbarea sistemului de guvernare.
- Democrațiile sunt comunități de învățare care pot îndrepta erorile umane. Binele comun este definit prin negociere și nu este impus de o autoritate autocrată.
- Drepturile omului consolidează democrațiile prin oferirea unui cadru normativ pentru procesele politice care se bazează pe demnitatea umană. Prin ratificarea tratatelor privind drepturile omului, un guvern le poate oferi cetățenilor săi „promisiuni” care să mențină libertățile personale și alte drepturi.

b. Probleme și puncte slabe

- Partidele și politicienii au tendința să sacrifice obiectivele pe termen lung pentru succesul în alegeri. Democrația creează tentații pentru elaborarea de politici pe termen scurt, de exemplu, în detrimentul mediului sau al generațiilor viitoare („soluții de compromis”).
- Pentru un popor, guvernul este guvern în limitele unui stat național. Interdependența globală crescândă, precum cea din dezvoltarea economică și de mediu, limitează aria de influență a factorilor de decizie democratici dintr-un stat național.

1.2.5 Concluzii

Democrațiile depind de cetățenii lor în măsura în care punctele tari ale democrațiilor sunt dezvăluite, iar punctele slabe sunt controlate. Democrațiile sunt sisteme complicate depinzând de implicarea activă și sprijinul cetățenilor – o atitudine de loialitate informată și critică; așa cum a afirmat Winston Churchill (1947), „Democrația este cea mai rea formă de guvernare cu excepția tuturor celorlalte forme care au fost încercate din când în când”.

Atât în cadrul statelor democratice consacrate cât și în cadrul statelor democratice aflate la început, ECD/EDO contribuie în mod decisiv la cultura politică conform căreia sistemele democratice trebuie bine înrădăcinate pentru a prospera și pentru a supraviețui.

1.3 Guvernanța democratică a școlilor

1.3.1 Școala – o micro democrație?

Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului (ECD/EDO) se bazează pe principiile de bază ale procesului de predare prin, despre și pentru democrație și drepturile omului în școală. Școala este concepută ca o micro-comunitate, o „societate embrionară”⁶ caracterizată de regulamente și proceduri formale, procese de luare a deciziilor și de sistemul relațiilor care influențează calitatea vieții zilnice.

Poate astfel școala să fie concepută ca o democrație în miniatură? O privire asupra listei arată că școlile nu sunt mici state în care au loc alegeri, profesorii nu adoptă legi așa cum fac guvernele, directorii școlilor nu se aseamănă cu președinții etc. Prin urmare, întrebarea poate fi respinsă ca fiind retorică. Deci, ce pot face școlile pentru ECD/EDO?

1.3.2 Guvernanța democratică a școlilor: patru domenii cheie, trei criterii ale progresului

Elisabeth Bäckman și Bernard Trafford, directori de școală în Suedia și UK și autori ai manualului Consiliului Europei „Guvernanța democratică a școlilor”⁷, au analizat această întrebare în detaliu. Școlile, susțin aceștia, au nevoie atât de management cât și de guvernanță. Managementul școlii reprezintă administrarea școlii – de exemplu, implementarea cerințelor legale, financiare și curriculare. Relația dintre directorul școlii și elevi este ierarhică, bazată pe instruire și ordine. Pe de altă parte, guvernanța școlii reflectă dinamica schimbării sociale în societatea modernă. Școlile trebuie să interacționeze cu diferiți parteneri și factori interesați din afara școlii și să facă față problemelor și provocărilor care nu pot fi prevăzute. Aici, toți membrii comunității școlare, incluzând înainte de toate, elevii, au un rol important de jucat. Membrii comunității interacționează, negociază și cad la învoială, exercită presiune, iau decizii împreună. Nici un partener nu are control deplin asupra celuilalt.⁸

Bäckman și Trafford propun patru domenii cheie pentru guvernanța democratică a școlii:

- guvernanță, conducere și responsabilitate publică;
- educație centrată pe valori;
- cooperare, comunicare și implicare: competitivitate și autodeterminarea școlii;
- disciplina elevilor.

Bäckman and Trafford aplică trei criterii bazate pe cele trei principii de bază ale ECD/EDO promovate de Consiliul Europei pentru a măsura progresul în aceste domenii cheie:

- drepturi și responsabilități;
- participare activă;
- valorizarea diversității.

1.3.3 Predarea democrației și drepturilor omului prin guvernanța democratică a școlii

Bäckman and Trafford oferă un set detaliat de instrumente pentru a îndeplini sarcina de a preda și de a trăi democrația și drepturile omului în întreaga școală. Elevii experimentează participarea democratică în școală, dar școlile rămân instituții pentru educație; nu sunt transformate în așa-zise mini state deși sunt mini societăți.

⁶ Vezi Dewey J. (2007), *The School and Society* (Școala și societatea), Cosimo, New York, p. 32.

⁷ Bäckman E. și Trafford B. (2007), *Democratic Governance of Schools* (Guvernanța democratică a școlilor), Consiliul Europei, Strasbourg.

⁸ Ibid., p.9.

2. Drepturile copiilor și dreptul la educație⁹

Drepturile copiilor sunt protejate în mod cuprinzător de un set variat de instrumente internaționale și regionale care acoperă drepturile omului, dreptul umanitar și dreptul refugiaților. Copiii beneficiază de drepturile prevăzute în tratatele generale. În plus, un număr de instrumente specializate au fost create pentru a oferi copiilor o protecție suplimentară, având în vedere vulnerabilitățile lor aparte și importanța pentru societate în ansamblul ei, în asigurarea dezvoltării sănătoase și a participării active a tinerilor săi membri.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului („Convenția”) conține multe prevederi care apără drepturile copiilor, de exemplu, Protocolul 1, Articolul 2, „dreptul la educație”. Cu toate acestea, cadrul general pentru drepturile copiilor este Convenția ONU privind drepturile copilului din 1989 (CDC). Acesta a fost primul tratat preocupat anume de drepturile copiilor și a marcat o importantă schimbare în gândirea privind „abordarea bazată pe drepturi” care a făcut guvernele răspunzătoare legal de eșecul în a răspunde nevoilor copiilor. CDC a creat o nouă viziune asupra copiilor ca purtători de drepturi și responsabilități corespunzătoare vârstei lor și nu ca proprietate a părinților lor sau beneficiari neajutorați de acte de caritate.

Drepturile copiilor acoperă fiecare aspect al vieții copiilor și adolescenților și pot fi împărțite în următoarele categorii principale:

- drepturi de supraviețuire: dreptul la viață și la satisfacerea nevoilor de bază (de exemplu, standard de viață corespunzător, adăpost, mâncare, tratament medical);
- drepturi de dezvoltare: drepturile le oferă copiilor posibilitatea de a-și atinge întregul potențial (de exemplu, educație, joacă și timp liber, activități culturale, acces la informații și libertate de gândire, conștiință și religie);
- drepturi de participare: drepturi care le permit copiilor și adolescenților să aibă un rol activ în comunitățile lor (de exemplu, libertatea de a-și exprima opiniile, de a avea un cuvânt de spus în probleme care le afectează propriile vieți, de a face parte din asociații);
- drepturi de protecție: drepturi care sunt esențiale pentru protejarea copiilor și a adolescenților de toate formele de abuz, neglijare și exploatare (de exemplu, grijă specială pentru copiii refugiați și protejarea împotriva implicării în conflicte armate, a exploatării prin muncă, a exploatării sexuale, a torturii și a abuzului de droguri).

Educația este privită atât ca drept al omului în sine, dar și ca un mod indispensabil de a beneficia de celelalte drepturi ale omului. Un sistem educațional care adoptă o abordare bazată pe drepturi va fi mai bine poziționat pentru a-și îndeplini misiunea fundamentală de a asigura tuturor o educație de calitate superioară.

Articolul 26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) prevede:

- (1) Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit.
- (2) Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.
- (3) Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori.

⁹ Autor: Felisa Tibbitts (2009). Remarci ale Felisei Tibbitts, pregătite pentru Conferința Consiliului Europei de evaluare a Anului european al cetățeniei prin educație, 27-28 aprilie 2006, Sinaia, România.

Ca o continuare a unor idei exprimate pentru prima oară în DUDO, Articolul 28 din CDC definește educația ca pe un drept iar Articolul 29 precizează că educația ar trebui să sprijine copilul în dezvoltarea „plenară a personalității, a vocațiilor și a aptitudinilor mentale și fizice ale copilului”.¹⁰

Atât CDC cât și DUDO recunosc că unul dintre scopurile educației este acela de a dezvolta respectul pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Desigur, pentru a înțelege cu adevărat și a promova drepturile omului, acestea trebuie trăite în relație cu ceilalți. Acest lucru nu presupune doar a învăța despre drepturile omului, ci și a trăi în și prin drepturile omului. De aceea, o abordare bazată pe drepturile omului (ABDO) în școală include oportunitatea de a învăța despre și de a practica valorile și cadrul drepturilor omului, în clasă. Școlile care se gândesc la drepturile copiilor se axează pe demnitatea umană a copiilor.

Dreptul la educație este menit să fie implementat și să se bucure toți de el – indiferent de aptitudini, rasă, etnie, religie, gen, naționalitate, orientare sexuală, clasă sau orice alt factor de identificare. În plus, o astfel de educație – așa cum este definită de CDC – trebuie structurată astfel încât să respecte demnitatea și drepturile fundamentale ale elevilor.

Un principiu cheie care este esențial deopotrivă pentru drepturile omului și pentru ABDO este non-discriminarea. În sectorul școlar, ramificațiile sunt numeroase, incluzând acces egal la educație de calitate cu atenție specială pentru grupurile vulnerabile sau marginalizate.

Inițiativa UNESCO, Școli prietenoase copilului și ABDO în școală vor să implementeze CDC în și prin educație. Pentru a putea utiliza o ABDO, trebuie să cunoaștem mai multe despre drepturile omului și despre drepturile copilului, precum și despre implicații pentru gândirea, planificarea și evaluarea educațională. Ne obligă să ne punem întrebări precum:

- Cine nu primește educație? Unde se află aceștia și de ce sunt excluși?
- Cine și ce ar trebui să facă ca să protejeze, să promoveze și să asigure dreptul la educație?
- A cui capacitate și în ce domeniu trebuie dezvoltată pentru a asigura dreptul la educație?
- Cine și ce trebuie să facă pentru a asigura acest drept și cum pot parteneriatele să ajute acest proces?

Principiul 1. Exprimarea legăturilor cu drepturile

Întrebări pentru noi: Sunt eforturile noastre educaționale legate în mod expres de drepturile omului? Includ aceste eforturi întreaga gamă de drepturi ale omului? Au drepturile omului care sunt analizate în detaliu, o adevărată relevanță pentru nevoile și problemele din cadrul comunităților noastre sau se pot face aceste conexiuni? Suntem dispuși să trecem dincolo de „zona noastră personală de confort” în corelarea activității noastre cu valorile drepturilor omului?

Principiul 2. Asumarea responsabilității

Se văd aceia dintre noi care sunt reprezentanți ai guvernului sau care sunt angajați de stat ca fiind responsabili de asigurarea educației pentru drepturile omului? În ce fel suntem responsabili? Cum pot copiii și tutorii lor să asigure această responsabilitate?

Principiul 3. Abilitarea și participarea

Să ne gândim un moment la cei care se simt responsabili de asigurarea educației pentru drepturile omului. Am înglobat ideile tuturor celor care sunt afectați de politicile și activitățile noastre? Cine este absent de la întâlnirile noastre de luare a deciziilor, care are o miză în conversația noastră? Dacă nu sunt prezenți sau nu sunt implicați în conversațiile de acasă, cum putem să îi aducem la masa discuțiilor? Cum le putem facilita punctele de vedere privind întrebări referitoare la educația pentru democrație și drepturile omului – când? cum? cine? ce?

¹⁰ Dreptul la educație este menționat în numeroase documente ale Națiunilor Unite și în documente privind drepturile omului incluzând Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (Articolul 14) și Convenția cu privire la drepturile copilului (Articolele 28 și 29). Alte declarații importante, comentarii și documente generale s-au extins asupra dreptului la educație, incluzând Declarația Mondială asupra Educației pentru toți (Articolele I, III, IV, VI, VII), Cadrul de acțiune de la Dakar privind Educația pentru toți.

Principiul 4. Non-discriminarea și atenția la grupurile vulnerabile

În cele din urmă, și în legătură cu ultimul punct, care sunt grupurile care, în acest moment, e cel mai puțin probabil să beneficieze de programul nostru educațional și cum putem să ajutăm pentru a asigura participarea lor? Tocmai grupurile cărora drepturile omului nu le sunt recunoscute în fiecare zi – cei marginalizați, vulnerabili, discriminați – sunt cele care vor beneficia cel mai mult de eforturile noastre educaționale. Cum îi putem identifica, cum putem ajunge la ei și crea programe educaționale care, pentru ei, sunt cu adevărat semnificative?

Capitolul 2

Cheia către un concept dinamic de cetățenie¹¹

1. Provocări ale modelului tradițional de cetățenie

De la terminarea Războiului Rece, mai multe procese de modernizare care au conturat istoria noastră pentru o perioadă lungă de timp (vezi caseta de mai jos) s-au accelerat și intensificat, dobândind o nouă calitate. Evenimentele experimentate și schimbările care au avut loc în Europa au pus sub semnul întrebării modelul tradițional de cetățenie:

- Globalizarea comerțului liber și a economiilor de piață competitive a adus un nivel mai ridicat de bunăstare multor oameni din multe țări – dar nu tuturor. Discrepanțele distribuirii inegale între bogați și săraci au crescut, atât în cadrul societăților, cât și între societăți, amenințând coeziunea socială și solidaritatea între oameni.
- Competiția determină întreprinderile să își crească productivitatea în permanență și să își reducă costurile de producție. Acest fapt a dat naștere unui proces permanent de inovație care afectează în mod direct produsele, tehnologiile și locurile de muncă și, indirect, întregul nostru mod de viață. Joseph Schumpeter a numit acest proces permanent de inovație „distrugere creatoare”.¹² Transformarea tuturor economiilor din Europa de Est poate fi considerată un exemplu remarcabil al unei asemenea distrugeri creatoare.
- Creșterea economică a produs o bunăstare crescândă, dar și un consum crescând de resurse naturale. Creșterea emisiilor de CO₂ face foarte dificilă și costisitoare prevenirea sau adaptarea la schimbarea climatică.
- Noile tehnologii de informare și comunicare au oferit noi moduri de a crește productivitatea, de a schimba și de a obține informații și de a oferi divertisment, pentru a numi doar câteva efecte. Trăim într-o cultură mediatică, iar educația în domeniul media – cum să folosim noile medii pentru a trimite și a primi mesaje - devine o competență elementară precum cititul și scrisul.
- Ca urmare a creșterii economice și realizărilor din medicina modernă, populația din multe țări europene îmbătrânește, dar crește numeric în lume. Ambele procese pun probleme serioase pentru secolul 21.
- Națiunile au dreptul la suveranitate și autodeterminare. Dar conceptul de națiune este atât inclusiv cât și exclusiv. De la terminarea Războiului Rece, am asistat la apariția de noi forme de identități colective care altădată erau suprimate.
- Societățile moderne sunt, în mod tipic, societăți seculare, pluraliste. Migrația din Europa – în mod special în Uniunea Europeană – a contribuit la această dezvoltare. Societățile pluraliste sunt mai dinamice și mai productive, dar sunt mai complicate în ceea ce privește coeziunea socială pentru a integra oamenii cu convingeri, valori, interese și proveniențe sociale și etnice diferite.
- Democrația oferă cele mai bune șanse pentru a face față acestor provocări, având în vedere că orice încercare de a rezolva aceste probleme și altele prin guvernare autoritaristă nu va reuși să aibă în vedere realitatea complexă a societății, economiei, mediului, rezolvării conflictelor etc. la nivel național, ca să nu mai vorbim de un nivel supranațional. Pe de altă parte, democrația se ridică și cade cu promisiunea de participare egală. Cu cât lumea noastră și provocările care ne definesc viitorul devin mai complexe, cu atât este mai dificil pentru „cetățenii de rând” să înțeleagă și să ia parte la decizii. Neîncrederea în instituțiile politice tradiționale, în formele de guvernare și în conducătorii politici își are rădăcini în sentimentul de a fi dat la o parte și de a nu fi ascultat. Democrația și drepturile omului sunt proiecte dificile și pot supraviețui doar dacă moștenirea lor poate fi transmisă tinerei generații.

¹¹ Pe baza Huddleston T. (2004), *Tool on Teacher Training for Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education* (Instrument privind formarea profesorilor pentru educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului), Consiliul European, Strasbourg, pp. 9f., revizuit de Peter Krapf.

¹² Schumpeter J. (1942, 2008), *Capitalism, Socialism and Democracy* (Capitalism, socialism și democrație), Harper and Brothers, New York, p. 85.

Aceste linii de dezvoltare pot fi doar schițate aici. Sunt procese artificiale, nu naturale, legate între ele, influențându-se și consolidându-se reciproc. Deoarece au fost „create”, ele pot fi de asemenea influențate și schimbate în ceea ce privește direcția și rezultatul lor, dar nu și în ceea ce privește complexitatea lor.

Modernizarea

Modernizarea este o categorie sociologică care se referă la procesul multidimensional al schimbării sociale. A crescut în viteză, arie de cuprindere și complexitate în ultimele două decenii, dar dintr-o perspectivă istorică, sursele sale includ Reforma, inventarea tiparului, Epoca Luminilor, revoluția engleză, americană și franceză și revoluția industrială. Modernizarea a schimbat fiecare aspect al vieții umane, incluzând următoarele: modul în care muncim și activitatea pe care o desfășurăm, unde trăim și cât (de des) călătorim, nivelul nostru de bunăstare și distribuirea acesteia, dezvoltarea drepturilor omului, globalizarea, tehnologia, valorile și convingerile la care aderăm sau de la care ne abținem și cum luăm parte la viața socială și politică.

Modernizarea este un proces ambivalent, dar nu îl putem evita, este „soarta” noastră, la bine și la rău. Oamenii de știință și filosofi au opinii controversate despre modernizare, și anume dacă modernizarea este, în ansamblu, o povară sau o binecuvântare. Privim modernizarea ca pe o provocare, cu riscuri și oportunități. Provocările trebuie rezolvate pentru a ține riscurile sub control.

Pentru mulți oameni din multe societăți, modernizarea creează posibilități și oportunități de a se bucura de un nivel mai înalt de bunăstare și libertate. Pe de altă parte, cetățenii și liderii lor înfruntă cereri mai mari de a ține pasul cu riscurile și pericolele crescând pe care procesele de modernizare le implică.

Educația joacă un rol cheie în înzestrarea oamenilor cu competențele de care au nevoie pentru a ajunge la o balanță pozitivă între câștigurile crescând și nevoile crescând.

În fața unor provocări ca acestea, a devenit clar că este nevoie de noi forme de cetățenie: cetățenii nu ar trebui doar să fie informați și să-și înțeleagă responsabilitățile formale de cetățeni, ci ar trebui să fie și activi – capabili și dispuși să contribuie la viața comunității lor, a țării lor și a întregii lumi și să participe activ în moduri care le exprimă individualitatea și îi ajută să rezolve probleme. Provocările din ce în ce mai mari presupun societăți puternice, respectiv conducători și cetățeni competenți și deci, cu o educație corespunzătoare.

Profesorii sunt optimiști. Ei consideră că prin intermediul unei educații adecvate, tinerii, dar și cei care învață pe parcursul vieții pot dobândi înțelegerea și mijloacele de a influența dezvoltarea comunităților lor și a planetei. Cu toate acestea, cetățenia activă este cel mai bine încurajată de instruirea bazată pe elev mai degrabă decât de instruirea care pune accent pe învățarea mecanică și pasivă.

1.1 Un nou tip de cetățenie presupune un nou tip de educație

Modelele bazate pe învățarea mecanică care sunt reduse doar la instruire sunt insuficiente în crearea unui tip de cetățenie activă, informată și responsabilă pe care democrațiile moderne îl cer.

Ceea ce se cere sunt formele de educație care pregătesc elevii pentru implicarea efectivă în societate – forme de educație care sunt pe cât de practice pe atât de teoretice, legate de problemele din viața reală care afectează elevii și comunitățile lor și predate prin participarea la viața școlii, precum și prin curriculumul formal.

Rolul cetățeanului activ corespunde celui al elevului activ. Conceptul constructivist de învățare oferă sprijin elevilor care se confruntă cu probleme care sunt noi pentru ei. În școală, e posibil ca profesorul să fi găsit deja o soluție optimă. Mai târziu, în înfruntarea provocărilor de mai sus, generația viitoare va acționa ca pionier.

Nevoia de a oferi un proces de predare centrat pe elev prezintă provocări importante pentru meseria de profesor. Înseamnă învățarea de noi forme de cunoaștere, dezvoltarea de noi metode de predare, găsirea de noi metode de lucru și crearea unor noi forme de relații profesionale - atât cu colegii cât și cu elevii. Pune accent mai mult pe predarea bazată pe probleme actuale privind înțelegerea sistemelor istorice, gândirea critică și predarea de competențe, precum și pe transmiterea cunoștințelor, pe lucrul bazat pe cooperare și colaborare decât pe pregătirea izolată, pe autonomia profesională în loc de dependența de dictatul de la centru. Presupune o schimbare a modului în care percepem învățarea, de la o învățare bazată pe profesor la o învățare prin experiență, participare, cercetare și împărtășire de achiziții.

Orientarea didactică, condusă de profesor, axată pe manual și bazată pe cunoștințe trebuie înlocuită cu una care să pună accent pe implicarea elevului, pe o varietate mai mare de metode de predare și pe o abordare bazată mai mult pe competențe. La aceasta încearcă această ediție ECD/EDO să contribuie.

2. Cultura politică

2.1 Democrația prinde viață prin cetățenii săi

Un exemplu:

Alegerile parlamentare au ca rezultat câștigători și învinși. Majoritatea formează noul guvern, minoritatea, opoziția. Primul guvern poate pierde poziția, iar un nou guvern cu o viziune politică diferită îi ia locul.

Regulile sunt clare, dar acest lucru nu este suficient. Sistemul de alegere va funcționa doar dacă ne putem baza pe faptul că aceia care sunt învinși, minoritatea, acceptă rezultatul. Dacă nu acceptă, o alegere poate da naștere la conflicte violente, dezbinând societatea în loc să consolideze coeziunea între membrii săi.

O campanie de alegeri le oferă partidelor oportunitatea de a-și comunica ideile, cetățenilor. Dar ce se întâmplă dacă partidele care iau parte promovează o politică rasistă, fundamentalistă sau antidemocratică?

Pentru ca sistemul de alegeri să funcționeze ca unul dintre cele mai importante moduri ale cetățenilor de a participa la un proces democratic de luare a deciziei, o societate are nevoie de mai mult decât de un cadru de legi care pune în aplicare sistemul de alegeri. Este nevoie de încredere în procesul politic și de moduri de a oferi siguranța că aceste procese s-au desfășurat corespunzător.

Exemplul arată că democrația depinde de asemenea de un set de reguli și de atitudinea cetățenilor față de democrație. Aceștia trebuie să înțeleagă și să aprecieze sistemul și trebuie să se simtă responsabili pentru stabilitatea acestuia. Partidele trebuie să se considere unul pe celălalt competitori, dar nu dușmani. Doar atunci, democrația poate să își arate puterea ca singurul sistem în care o schimbare a guvernului este posibilă fără a schimba sistemul politic.

Democrația constă într-un sistem de instituții și procese care includ alegeri generale, reprezentare parlamentară și control al puterii prin echilibru instituțional. Unele instituții includ participarea directă prin referendumuri sau o curte constituțională. Aceasta este scena, iar cetățenii sunt actorii. Pur și simplu, cetățenii trebuie să fie dispuși și capabili să își joace rolul și trebuie să se identifice cu sistemul politic al democrației.

Democrația este un sistem de instituții cu rădăcini adânci într-o cultură politică. Sistemul instituțional poate stabili cadrul pentru această cultură, dar nu o poate crea și nici nu poate să-i asigure stabilitatea. Același principiu se aplică guvernării autocrate. Un autocrat depinde, de asemenea, de o cultură politică corespunzătoare, bazată pe subiecți docili din punct de vedere politic mai degrabă decât pe sisteme active și angajate.

2.2 Dimensiunea culturală a drepturilor omului

Drepturile omului care sunt civile și politice explică ce procese democratice sunt în practică, incluzând libertatea de opinie și de exprimare, libertatea mass-media (adică interzicerea cenzurii), dreptul la vot și principiul egalității și al non-discriminării care se aplică dreptului de a te bucura de fiecare drept al omului. Atunci când țările ratifică un tratat al drepturilor omului, acestea promit să armonizeze legile și practicile naționale pentru a fi compatibile cu standardele internaționale. Fac acest lucru din proprie voință.

Ce se întâmplă dacă statul nu reușește să își țină promisiunile legate de drepturile omului? Există diferite mecanisme de protecție care au fost stabilite de ONU și de instituțiile regionale privind drepturile omului care au promulgat legi regionale privind drepturile omului pe care guvernele le pot adopta. De exemplu, în Europa, există Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care se concentrează pe drepturile civile și politice. Guvernele pot adera, de asemenea, la Carta Socială Europeană care include drepturi economice, sociale și culturale. Dacă un guvern a aderat la Convenție, dar a acționat într-un mod contrar, cetățenii (și chiar orice persoană din jurisdicția statului) statelor membre ale Consiliului Europei pot înainta o plângere Curții Europene a Drepturilor Omului din Strasbourg.

În majoritatea cazurilor, oamenii se bucură de drepturile omului în cazul guvernelor organizate ca democrații constituționale, prin mecanismele obișnuite ale proceselor democratice. Aceste mecanisme implică legi care se dezvoltă, dar și o cultură a participării și implicării cetățenilor.

Democrația și drepturile omului depind de un cadru instituțional care constă din două componente: un set de reguli și principii stabilite în constituție și în sistemul legal și o cultură politică. Democrația și drepturile omului sunt înglobate într-un set de principii, valori și responsabilități. Democrația și drepturile omului permit dezacorduri privind problemele, dar pot face acest lucru doar dacă există un acord solid cu privire la cadrul care permite și protejează, dar care și limitează libertățile. Puteți să dezaprobați aproape totul, dar acest proces funcționează doar dacă toți se identifică cu sistemul care permite dezacordul.

2.3 Predarea prin democrație și drepturile omului – o cultură democratică în școală

Nu există democrație fără democrați devotați.

Fiecare generație își primește moștenirea democratică și, să sperăm, că o va înțelege, o va aprecia și va învăța cum să o folosească în mod activ. Este sarcina ECD/EDO și a educației, în ansamblul ei, să sprijine și să încurajeze generația tânără să devină democrați activi și devotați.

Tradițiile culturale care sunt favorabile democrației se dezvoltă lent, așa cum arată experiența istorică din multe țări. Proiectele de formare a națiunilor în societățile care au trecut prin război civil se confruntă cu cele mai serioase obstacole în absența unei tradiții culturale democratice. Un model al instituției democratice poate fi importat, ca să spunem așa, dar rădăcinile culturale ale democrației, nu – trebuie pur și simplu să izvorască din patrimoniul cultural al societății.

Prin urmare, cultura politică poate fi concepută în categorii constructiviste. Se dobândește prin procese de învățare și socializare. Astfel, este important dacă școlile sunt guvernate democratic sau autocrat, deoarece elevii trebuie să învețe cum să trăiască în sau sub forma de guvernare pe care o experimentează în tinerețe.

Școala, ca o micro-societate, le poate oferi elevilor sprijin în dobândirea și valorizarea elementelor esențiale ale culturii democratice și ale drepturilor omului, incluzând următoarele:

- Elevii sunt capabili să cunoască și să își exprime interesele și punctele de vedere cu încredere și stimă de sine.
- Elevii manifestă respect unii față de ceilalți, ascultă și empatizează, adică sunt dispuși și capabili să schimbe perspectivele de abordare.
- Elevii sunt capabili să soluționeze un conflict prin mijloace non-violente, adică, prin negociere și compromis.
- Elevii apreciază funcția cadrelor instituționale care le protejează și le limitează drepturile individuale la libertate. Ei adaugă elementul „slab”, informal al culturii politice la elementul „tare”, formal al regulilor.
- Elevii apreciază politica ca pe un efort practic de a rezolva probleme care necesită atenție și o decizie.
- Elevii participă la procesul de alegere a reprezentanților și la procesele formale de luare a deciziilor.
- Elevii se angajează pe căi care nu sunt prestabilite, precum sensibilizarea, activismul, lobby-ul și rezolvarea problemelor pe cont propriu, pentru a influența procesul de luare a deciziilor.
- Elevii își asumă responsabilitatea pentru deciziile și alegerile lor, luând în considerare impactul acestora atât asupra lor cât și asupra celorlalți.
- Elevii sunt conștienți de faptul că, dacă nu participă la luarea deciziilor care îi afectează, alții o vor face, iar rezultatul poate fi nefavorabil pentru ei.

Cultura politică este strâns legată de atitudinile și valorile pe care tinerii cetățeni le dobândesc prin procesele de socializare, inclusiv prin experiența lor școlară. Există alți factori care, de asemenea, influențează semnificativ procesul de socializare a tinerilor, în special familia, semenii și mass-media. Pe de altă parte, comunitatea școlară oferă copiilor și adolescenților cele mai timpurii oportunități de a experimenta interacțiunea în societate și în public; astfel, putem spune că școala are o influență decisivă asupra modului în care moștenirea democratică este transmisă tinerei generații. Prin învățare și prin experiența din școală, tinerii își pot dezvolta obiceiurile și competențele pentru angajamentul pe tot parcursul vieții în procesul democratic și față de valorile drepturilor omului, atât prin procesele formale de luare a deciziilor cât și prin interacțiunile zilnice.

Capitolul 3

Educație pentru democrație și drepturile omului

1. Cele trei dimensiuni ale ECD/EDO

Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului (ECD/EDO) se concentrează pe ceea ce elevii ar trebui să fie capabili să facă mai degrabă decât pe ceea ce profesorii ar trebui să îi învețe. Cele trei principii de bază care stau la baza acestei abordări centrate pe elev și pe rezultat poate fi cel mai bine ilustrată printr-un exemplu.

- Libertatea de opinie și exprimare este o condiție de bază a participării democratice și este un drept civil și politic fundamental. În cadrul ECD/EDO, elevii cunosc, înțeleg și apreciază dreptul la opinie și exprimare liberă și cunosc modul în care este protejat de constituția lor națională. Aceasta este dimensiunea cognitivă a învățării (cunoștințe, concepte și înțelegere).
- Elevii învață cum să folosească acest drept fundamental al omului. Mai exact, deoarece utilizarea activă a acestui drept este esențială pentru participarea într-o comunitate democratică, elevii sunt încurajați să reflecteze asupra punctului lor de vedere și să fie capabili să exprime acest lucru printr-o varietate de moduri, inclusiv prin abilitatea de a formula public un argument (dimensiunea bazată pe abilități a învățării).
- Pentru a-și exercita libertatea de exprimare, elevii au nevoie de curaj pentru a-și exprima punctele de vedere chiar și atunci când se află în situații în care se confruntă cu o majoritate care li se opune. Ei ascultă opiniile celorlalți într-un spirit de toleranță și respect personal. Învățând să limităm dezacordul și controversa cu privire la probleme și să nu personalizăm diferențele de opinie, conflictele pot fi rezolvate prin metode non-violente (dimensiunea bazată pe atitudini și valori a înțelegerii).

Ceea ce arată acest exemplu poate fi generalizat, nu doar cu privire la ceea ce elevii ar fi capabili să facă în exercitarea oricărui alt drept al omului, dar și cu privire la învățare și educație în general. Pentru a fi relevantă și pentru a se adăuga la competențele unei persoane, învățarea trebuie să se desfășoare în aceste trei dimensiuni care se sprijină reciproc – cunoștințe, concepte și înțelegere; abilități; atitudini și valori. Timp de mai multe decenii, educatorii și profesorii au agreeat acest concept al învățării.

Dacă acesta este modul în care elevii învață, ce trebuie profesorii de ECD/EDO să facă pentru a oferi oportunități adecvate de învățare? Pe scurt, răspunsul este după cum urmează.

În cadrul ECD/EDO, obiectivul este acela de a sprijini elevii să devină tineri cetățeni care:

- cunosc drepturile omului și au înțeles condițiile de care depind (învățarea „despre” democrație și drepturile omului);
- au experiența școlii ca pe o micro-societate care respectă libertățile și egalitatea elevilor săi și au fost pregătiți pentru exercitarea drepturilor lor și pentru respectarea drepturilor celorlalți (învățarea „prin” democrație și drepturile omului);
- sunt astfel capabili și încrezători să își exercite drepturile, cu un simț de responsabilitate matur față de ceilalți și față de comunitatea lor (învățarea „pentru” democrație și drepturile omului).

1.1 Dimensiunea cognitivă a ECD/EDO: învățarea „despre” democrație și drepturile omului

În învățământul secundar, ECD/EDO presupune ca elevii să studieze documente cheie, precum DUDO și Convenția. Pentru a rezuma exemplul de mai sus, ei trebuie să știe că fiecare persoană se bucură de dreptul de gândire și de exprimare liberă și de accesul gratuit la informații prin intermediul mediilor necenzurate, cu excepții posibile doar în mod întemeiat și în circumstanțe limitate (Articolul 10 din Convenție). Constituția statului și mediul legal ar trebui să reflecte și să protejeze aceste standarde ale drepturilor ale omului și să poată fi studiate de către elevi din această perspectivă. Făcând acest lucru, elevii pot înțelege cât de important și chiar indispensabil este acest drept pentru ca democrația să trăiască.

De asemenea, este necesar ca elevii să înțeleagă Articolul 14 al Convenției care abordează principiul esențial al egalității și al non-discriminării: femei și bărbați, bogați și săraci, tineri și bătrâni, autohtoni și imigranți – toți deținem în mod egal aceste drepturi. Bucuria exercitării acestor drepturi este un proces care evoluează și este una dintre prioritățile sistemelor democratice de guvernare bazate pe drepturile omului.

În cele din urmă, elevii trebuie să înțeleagă de ce libertățile au nevoie de un cadru de legi și de ce poartă responsabilități (DUDO, Articolul 29). Libertatea de exprimare permite cetățenilor să-și promoveze interesele într-o societate pluralistă și, într-un astfel de cadru competitiv, vor exista câștigători și învinși. Constituția, regulile și legile trebuie să asigure un cadru care limitează libertățile celor puternici și le protejează pe cele ale celor slabi – fără a legaliza diferențe. Cu toate acestea, regulile nu pot aborda fiecare problemă, astfel că membrii unei comunități trebuie să aibă o atitudine de responsabilitate unul față de celălalt.

Drepturile omului constituie un cadru legal, dar și unul normativ. Acest lucru presupune ca elevii să recunoască în ce măsură principiile privind drepturile omului sunt realizate în cadrul comunității lor școlare, precum și în societate, în ansamblu.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (4.11.1950)

Articolul 10

Libertatea de exprimare

(1) Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

(2) Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 14

Interzicerea discriminării

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (10.12.1948)

Articolul 29

1. Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute juste cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

Pe scurt, aceste trei articole subliniază tensiunea dintre libertățile individuale și nevoia de a echilibra drepturile individului printr-un cadru care deopotrivă limitează și protejează aceste libertăți.

Elevii care pot explica acest lucru au învățat multe „despre” democrație și drepturile omului; aceasta este dimensiunea cognitivă a ECD/EDO.

1.2 Dimensiunea participativă a ECD/EDO: învățare „pentru” democrație și drepturile omului

Pentru a putea lua parte la o societate democratică, elevii ar trebui să învețe cum să-și exercite drepturile și libertățile – de exemplu, dreptul de acces liber la informații și dreptul de gândire, opinie și exprimare liberă. Ar trebui, de asemenea, să aibă o experiență activă în interacționarea cu ceilalți – precum promovarea intereselor lor, negocierea compromisului sau agreearea modului de a defini „bunăstarea generală” (DUDO, Articolul 29). Ei ar trebui să poată să acționeze într-un cadru de reguli și să accepte limitele care li se pot impune. Ar trebui să aibă dezvoltată o atitudine de responsabilitate pentru bunăstarea celorlalți și pentru comunitate, în ansamblul ei.

Pe scurt, elevii nu trebuie doar să înțeleagă implicațiile și legăturile dintre cele trei articole referitoare la drepturile omului, de mai sus, ci și să aprecieze valorile fundamentale ale acestora și să acționeze în consecință. Procedând astfel, prin intermediul proceselor democratice de luare a deciziilor care nu au ca rezultat violarea drepturilor omului, elevii trebuie să poată să își echilibreze interesele cu cele ale celorlalți și ale comunității în ansamblul ei.

Elevii care au fost pregătiți în acest mod au învățat cum să participe într-o democrație. Aceasta este dimensiunea bazată pe acțiune a ECD/EDO – învățarea „pentru” democrație și drepturile omului, adică cu scopul de a promova și proteja democrația, principiul statului de drept și drepturile omului.

1.3 Dimensiunea culturală a ECD/EDO: învățarea „prin” democrație și drepturile omului

Cunoștințele și abilitățile permit unei persoane să participe într-o democrație în termeni tehnici, dar nu transformă acea persoană într-un democrat. În mâinile rasiștilor, de exemplu, această expertiză ar putea fi folosită în mod abuziv ca o armă pentru a ataca o comunitate democratică bazată pe drepturile omului. Într-un sens foarte literal, cunoștințele și abilitățile care nu sunt susținute de valorile drepturilor omului sunt lipsite de valoare pentru democrație.

ECD/EDO include astfel o dimensiune culturală. Cultura predării și a învățării trebuie să poarte mesajul ECD/EDO.

Cât timp elevii dobândesc cunoștințe prin instruire (ascultând o prezentare, citind) și competențe prin exersare (demonstrație, practică și coaching), ei dezvoltă valori și atitudini prin experiență.

De exemplu, tinerii își construiesc stima de sine prin încurajare din partea părinților și a profesorilor. Doar elevii care au trăit și s-au bucurat de un tratament respectuos din partea profesorilor se pot comporta întocmai față de semenii lor. Valorile drepturilor omului sunt dobândite printr-un proces de socializare în școală – predare „prin” sau în spiritul democrației și al drepturilor omului.

Valorile drepturilor omului au fost definite de Organizația Națiunilor Unite, de Consiliul Europei și de alte organizații și includ principiile egalității și ale non-discriminării; participare și incluziune; asumarea responsabilității.

În timp ce predarea „despre” democrație și drepturile omului poate fi atribuită unor discipline speciale (precum studiile sociale, istoria, educația civică), dimensiunea culturală a ECD/EDO, predarea „prin” democrație și drepturile omului, este o provocare pentru întreaga școală – drepturile omului și democrația formează ghidul pedagogic al comunității școlare și lentila prin care toate elementele guvernantei școlare sunt judecate.

2. EDO și legătura cu ECD¹³

Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului sunt strâns intercorelate și se sprijină reciproc. Acestea diferă mai degrabă din punct de vedere al focus-ului și al ariei de cuprindere, decât din punct de vedere al scopurilor și practicilor. Educația pentru cetățenie democratică se concentrează în primul rând asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății, în timp ce educația pentru drepturile omului are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor.

Carta Consiliului European privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului, adoptată în cadrul Recomandării CM/Rec(2010)7 a Comitetului de Miniștri 11 mai 2010.

Următoarea secțiune prezintă, mai în detaliu, legătura dintre EDO și ECD.

Cu decenii în urmă, Organizația Națiunilor Unite și agențiile sale specializate au recunoscut oficial dreptul la educația pentru drepturile omului, adică dreptul cetățenilor de a fi informați despre drepturile și libertățile stipulate în tratatele privind drepturile omului ratificate de țările lor. Guvernele sunt responsabile de implementarea acestor standarde ale drepturilor omului prin legi, politici și practici. Acestea oferă informații despre progresul lor prin elaborarea de rapoarte periodice către organisme de monitorizare a tratatelor. Organizațiile de monitorizare, precum grupurile privind drepturile omului, ajută la monitorizarea progresului.

Este de la sine înțeles, cetățenii ar trebui să cunoască și să aprecieze drepturile omului și să le respecte pe cele ale celorlalți. Trebuie să înțelegem responsabilitățile legale ale guvernelor noastre de a ne respecta drepturile. Ar trebui să apreciem responsabilitățile etice ale cetățenilor de a prețui și susține drepturile omului în viața de fiecare zi. Cunoașterea și dispoziția de a cunoaște și de a susține în mod responsabil dreptul cuiva și pe cele ale celorlalți încep devreme în viață: în familie, în școală și în comunitatea noastră.

Agențiile ONU, cum ar fi Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului, UNESCO și UNICEF, împreună cu organizații inter-guvernamentale, precum Consiliul European și agențiile naționale privind drepturile omului, fac referire la EDO propunând în mod special ca tratarea temelor privind drepturile omului să fie prezentă în educație.

Educația pentru drepturile omului are dimensiuni normative și juridice. Dimensiunea juridică include împărtășirea conținutului despre standardele internaționale ale drepturilor omului așa cum sunt reprezentate în tratatele și acordurile la care țările noastre au aderat. Aceste standarde cuprind drepturile civile și politice, precum și drepturile sociale, economice și culturale. În ultimii ani, drepturile privind mediul și drepturile colective au fost adăugate la acest cadru aflat în curs de evoluție. Această abordare orientată spre lege recunoaște importanța monitorizării și a responsabilizării în asigurarea că guvernele susțin litera și spiritul obligațiilor privind drepturile omului.

În același timp, EDO este un proiect normativ și cultural. Este un sistem de valori care ajută pe oricine să reflecteze asupra măsurii în care experiențele zilnice respectă normele și valorile privind drepturile omului. Infuzia unei abordări bazate pe drepturile omului în școală este abordată mai târziu în acest volum.

În ceea ce privește învățarea în clasă, metodele interactive și centrate pe elev sunt promovate pe larg în cadrul EDO, așa cum sunt promovate și în cadrul ECD. Următoarele tipuri de pedagogie sunt reprezentative pentru cele promovate în cadrul EDO:

- experiențială și centrată pe activitate: implică solicitarea cunoștințelor anterioare ale elevilor și propune activități care îi fac să profite de experiențele și de cunoștințele lor;
- bazată pe punerea de probleme: o provocare pentru cunoștințele anterioare ale elevilor;
- participativă: încurajează eforturile colective în clarificarea conceptelor, analizarea temelor și desfășurarea activităților;
- dialectică: îi solicită pe elevi să compare cunoștințele lor cu cele din alte surse;
- analitică: cere elevilor să se gândească de ce există lucrurile și cum au ajuns să devină așa;
- orientată spre reconciliere: promovează drepturile omului în relațiile intrapersonale și interpersonale;

¹³ Autor: Felisa Tibbitts (2009). Sursa originală: Tibbitts F. (2008), "Human Rights Education" (Educația pentru drepturile omului) în Bajaj M. (ed.), *Encyclopedia of Peace Education* (Enciclopedia educației pentru pace), Information Age Publishing, Charlotte, NC.

- orientată spre gândirea strategică: îndrumă elevii să-și stabilească propriile obiective și să se gândească la moduri strategice de a le îndeplini; și
- orientată spre obiectiv și acțiune: permite elevilor să planifice și să organizeze acțiuni în legătură cu obiectivele lor.¹⁴

În curriculumul multor țări, educația pentru drepturile omului se intersectează cu educația pentru cetățenie democratică sau globală, luând conceptele esențiale ale educației pentru cetățenie și aplicându-le în mod mai general și mai critic. Cunoștințele despre conceptele și faptele esențiale, aspectele atitudinii civice și ale abilităților civice sunt aplicate zonelor de responsabilitate socială globală, dreptate și acțiune socială.

În plus, educația pentru drepturile omului încurajează în mod clar responsabilitatea și acțiunea socială în rândul elevilor. Totuși, EDO trece dincolo de promovarea participării ca element al democrației reprezentative, prin acțiuni care vizează un registru de drepturi. Acțiunea poate fi apreciată în mod intrinsec ca o exersare a propriilor drepturi. Asemenea acțiuni pot fi, de asemenea, instrumente, ca mijloace de a combate oprimarea și nedreptatea.

Cadrul normativ general al EDO și spectrul larg de potențiali elevi au dus la o mare variație a modurilor în care EDO a fost implementată. Deși EDO este definită de cadrul universal al standardelor internaționale (și uneori regionale), subiectele specifice și aplicările lor depind de contextele locale și naționale. Mai mult, educația pentru drepturile omului în școală este adaptată la vârsta elevilor și la condițiile politicilor educaționale naționale/locale și ale școlilor.

Temele și conținutul privind drepturile omului în curriculumul școlar pot lua forma unor teme interculturale mandatate de politica educațională sau pot fi integrate în cadrul disciplinelor existente, precum istoria, educația civică/pentru cetățenie, studiile sociale și disciplinele umaniste. EDO poate fi de asemenea găsită în programe de arte, în cluburile non-formale și la evenimentele speciale care au loc în cadrul școlilor.

Așa cum recomandă Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului, aceste domenii educaționale sunt strâns inter-corelate și se sprijină reciproc. Acestea diferă mai degrabă din punct de vedere al focus-ului și al ariei de cuprindere, decât din punct de vedere al scopurilor și practicilor. Educația pentru cetățenie democratică se concentrează în primul rând asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății, în timp ce educația pentru drepturile omului are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor.

Acolo unde EDO și ECD coexistă în cadrul școlii, acestea se consolidează reciproc. Studiul despre educație civică al Asociației Internaționale pentru Educație (IEA) a fost publicat în 1999 și a folosit date adunate de la 88 000 de adolescenți în vârstă de 14 ani din 27 de țări.¹⁵ O analiză a fost realizată pentru a examina diferențele dintre țări privind cunoștințele elevilor legate de drepturile omului în comparație cu alte forme de cunoștințe civice și atitudini ale elevilor referitoare la promovarea și practicarea drepturilor omului.

Această analiză a arătat că experiențele elevilor privind democrația în școală și problemele internaționale au avut o asociere pozitivă cu cunoștințele lor despre drepturile omului. Factorii care ar putea fi numiți „democrație la școală” au avut importanță pentru atitudinile fiecărui elev față de drepturile omului. Analiza datelor IEA a confirmat faptul că elevii care au cea mai mare expunere la practica idealurilor democratice în clasele și în școlile lor au probabil toate șansele să aibă atitudini pozitive față de drepturile omului. Mai mult, elevii cu mai multe cunoștințe despre drepturile omului s-au angajat mai frecvent în subiecte internaționale și au susținut norme mai puternice pentru cetățenia participativă și au fost mai eficienți din punct de vedere politic.

Școlile care oferă ECD și EDO, una în tangență cu cealaltă, îi face pe elevi să fie cetățeni implicați și responsabili care își cunosc și își prețuiesc drepturile și libertățile.

¹⁴ ARRC [Asia-Pacific Regional Resource Center for Human Rights Education] (Centrul Regional de Resurse Asia-Pacific pentru Educația pentru Drepturile Omului), (2003), “What is Human Rights Education” (Ce înseamnă educația pentru drepturile omului), *Human Rights Education Pack* (Pachetul Educație pentru drepturile omului), ARRC, Bangkok.

¹⁵ Torney-Purta J., Barber C. H. și Wilkenfeld B. (2008), „How Adolescents in Twenty-Seven Countries Understand, Support and Practice Human Rights” (Cum înțeleg, sprijină și practică drepturile omului adolescenții din douăzeci și șapte de țări), *Journal of Social Issues*, 64: 1.

3. Competențe în ECD/EDO

3.1 „Mi-ar plăcea ca elevii mei să fie capabili să ...”

„După ce am exersat tehnicile de prezentare, mi-ar plăcea ca toți elevii mei să fie capabili să se adreseze clasei fără să-și citească notițele.”

„După ce am avut șase lecții despre principiile de bază ale constituției noastre, mi-aș dori ca toți elevii mei să poată măcar să explice cum funcționează sistemul nostru de alegeri și ce partide candidează la guvern în acest moment.”

„Acum câteva luni, am avut probleme în clasă cu elevii care nu au fost atenți unii la alții în timpul discuțiilor și au întrerupt elevii cu care nu erau de acord. Am discutat foarte mult despre dreptul la libera exprimare și despre faptul că acesta funcționează pentru noi toți doar dacă există respect reciproc. Până la sfârșitul acestui an, sper ca cei mai mulți elevi să fi înțeles acest lucru și să știe cum să se comporte în cadrul discuțiilor.”

Aceste exemple arată gândurile pe care profesorii de ECD/EDO le au în minte când își planifică lecțiile: stabilesc obiective. Ei decid ce ar putea elevii lor să facă și ce se află în raza lor de acțiune dacă fac un efort: ei decid ce obiective le-ar plăcea ca elevii lor să îndeplinească și apoi analizează procesul de învățare și nevoile de învățare ale elevilor aflați la punctul de plecare – dificultățile și abilitățile lor, punctele tari și punctele slabe ale acestora.

Acest mod de gândire nu reprezintă ceva nou pentru profesori – este o practică obișnuită. Cei mai mulți profesori nu se gândesc doar la subiect și la conținut – „Trebuie să termin secolul 19 înainte de următoarea vacanță” – ci au în minte și ce fel de performanță vor să vadă la elevii lor.

Obiectivele care se axează pe elevi și pe ceea ce ar trebui să le permită să facă se referă la competențele elevilor. La maturitate, toți elevii vor trebui să se descurce fără ajutorul unui profesor, antrenor sau monitor. Modelul tradițional de predare – instruire formală, furnizarea unui curriculum consistent de cunoștințe – oferă prea puțin pentru a ajuta elevii să devină independenți, încrezători și competenți în ceea ce privește dimensiunile abilităților și ale valorilor/atitudinilor.

Cele trei exemple indică de asemenea diferitele dimensiuni ale dezvoltării competențelor:

- Primul – stabilirea contactului vizual cu audiența și vorbirea liberă – se referă la abilități care nu sunt specifice unui conținut, ci oferă instrumentele de care elevii au nevoie în permanență pentru a utiliza fiecare cunoștință și informație. Asta înseamnă formarea abilităților sau educația „pentru” cetățenie democratică și drepturile omului – se acordă elevilor posibilitatea de a-și exercita drepturile și de a participa într-o democrație.
- Al doilea - înțelegerea principiilor de bază ale sistemului de alegeri, cine a câștigat ultimele alegeri și a format actualul guvern – este un caz de educație „despre” democrație și drepturile omului. Tinerii cetățeni trebuie să știe ce drepturi ale omului – de exemplu, participarea la alegeri – au fost cuprinse, ca drept civil, în constituția țării lor și ce efect are votul lor în sistemul de alegeri din țara lor.
- În cele din urmă, ultimul exemplu arată importanța valorilor și a atitudinilor. Democrația se bazează pe o cultură politică care este formată din atitudinile și valorile la care cetățenii aderă, în acest caz, respect reciproc și toleranță față de punctele de vedere cu care ar putea să nu fie de acord. Elevii trebuie să fie dispuși să accepte faptul că dreptul lor la libertate trebuie să ia în considerare drepturile altora. Astfel, libertatea presupune responsabilități. O cultură a drepturilor omului reflectă atât implicarea elevilor și a profesorilor lor, cât și o înțelegere a faptului că avem o responsabilitate comună de a respecta drepturile celorlalți. Valorile se învață prin experiență și prin modele convingătoare – predarea „prin” democrație și drepturile omului.

3.2 Competențe – o definiție generală

Competențele se referă la ceea ce o persoană este capabilă să facă, din trei puncte de vedere care formează nucleul identității unei persoane:

- ce știe o persoană și ce a înțeles;
- abilitățile care îi permit unei persoane să își folosească cunoștințele;
- conștientizarea și evaluarea cunoștințelor și abilităților pe care le are o persoană și pe care este dispusă să le folosească cu încredere și responsabilitate.

Ultimul punct are o importanță aparte. Fără îndoială, profesorul ar trebui să știe ce au învățat elevii să facă, dar, mai mult, este important ca și elevii să știe acest lucru. Ei trebuie să știe ce include setul de instrumente mentale pe care îl au și care sunt sarcinile sau problemele la care aceste instrumente se aplică. Mai presus de toate, ei au nevoie de încredere de sine pentru a accepta riscul eșecului în procesele de învățare pe tot parcursul vieții.

3.3 Cum pot profesorii afla ce competențe au elevii lor?

Competență și performanță

Competențele se referă la abilitățile și la potențialul din „interiorul” nostru. Deci, sunt invizibile. Prin urmare, cum pot profesorii să afle ce competențe au elevii lor?

Iată un exemplu. Noam Chomsky, un lingvist, a descris competența lingvistică a unui vorbitor nativ. Vorbitorii nativi creează permanent și înțeleg propoziții pe care nu le-au rostit niciodată sau pe care nu le-au auzit niciodată. Nu putem vedea competența lingvistică, dar percepem performanța vorbitorului nativ și trebuie să presupunem că acea competență de a comunica fluent există.

Nu există competență fără o performanță vizibilă și nici acțiune fără competențe. Profesorii evaluează dezvoltarea competențelor elevilor lor prin evaluarea performanței lor – ce sunt capabili să facă. Învățarea bazată pe sarcini de lucru le permite elevilor să își formeze competențe, iar profesorilor, să le evalueze achizițiile învățării și să le identifice nevoile de învățare. Acest lucru nu se aplică doar în cazul ECD/EDO, ci și în activitățile de predare și învățare în general.

3.4 Un model de competențe ale unui elev în cadrul ECD/EDO

Evaluăm dezvoltarea competențelor unui elev, prin percepția noastră despre performanța elevului. Competențele sunt invizibile și putem avea acces la ele doar prin conceperea de modele care ne sprijină în stabilirea de obiective de învățare și ne ghidăm evaluarea după rezultatele învățării.

În această ediție ECD/EDO, am adoptat următorul model de competențe. Acesta corespunde principiilor cheie ale ECD/EDO – educația prin, despre și pentru democrație și drepturile omului.

În cadrul ECD/EDO, competențele elevului includ următoarele:

- analiză și judecată politică;
- abilități (Vezi Partea 3 din acest volum);
- acțiune și participare politică;
- competențe personale și sociale.

3.4.1 Competențe de analiză și judecată politică

Cetățenia democratică presupune înțelegerea de către cetățeni a problemelor aflate în discuție, ceea ce înseamnă cetățeni informați și capabili să analizeze problemele, argumentele și conflictul. Aceasta este dimensiunea cognitivă a dezvoltării competenței (învățarea „despre” aspectele politice).

În lipsa acestui nivel de înțelegere, un cetățean este o pradă ușoară pentru demagogi, lobbisti și populisti și nu va fi în măsură să identifice și să-și negocieze propriile interese sau interesele de grup. Depindem de medii ca sursă de informații și trebuie să fim capabili să le folosim în mod critic.

Pentru a acționa în politică, ca în orice alt domeniu, trebuie să știm ce vrem să realizăm. Trebuie să fim capabili să ne stabilim interesele și obiectivele, să cântărim dorințele și nevoile, valorile și responsabilitățile. Politica este un proces de luare de decizii pentru a rezolva probleme și pentru a soluționa conflicte; nu există opțiunea de a nu lua o decizie, iar deciziile nu sunt posibile fără judecată.

Creșterea complexității în societățile noastre moderne tinde să suprasolicite competențele de analiză și judecată ale „cetățeanului normal”. Personalizarea – încredere sau neîncredere în liderii politici – constituie un mod de a reduce complexitatea. Educația, nu doar în cadrul ECD/EDO, este cheia care permite cetățenilor să fie la curent cu deciziile care îi afectează.

3.4.2 Abilități

Elevii au nevoie de un set de instrumente mentale – abilități sau tehnici – pentru a dobândi și a utiliza informațiile și pentru a-și forma opinii în mod independent și sistematic. Aceste instrumente le permit elevilor:

- să dobândească informații atât prin intermediul mediilor cât și prin experiență și cercetare directă – tehnici de utilizare a mijloacelor electronice și de printare, de interviuri, cercetare, reflecție etc.;
- să selecteze și să studieze informațiile (învățare în sens constructivist) – tehnici de planificare, de gestionare a timpului, citire, gândire, înregistrare;
- să stabilească, să prezinte, să împărtășească și să-și argumenteze punctele de vedere – tehnici de realizare a rezumatelor, a afişelor, a articolelor, a prezentărilor PowerPoint, tehnici de lectură, de discuții, de dezbateri etc. (învățare în sens constructivist și deconstrucție);
- să reflecte rezultatele și procesele de învățare și aplicare.

Într-o mare măsură, aceste abilități sunt necesare nu doar în cadrul ECD/EDO, dar și în școală, în ansamblu. Acestea îi pregătesc pe elevi pentru studii academice mai avansate și pentru locuri de muncă calificate. Formarea cross-curriculară a acestor abilități formale, fără un conținut specific, este necesară și posibilă.

3.4.3 Acțiune

În cadrul ECD/EDO, formarea abilităților reprezintă un sprijin pentru democrație și drepturile omului, dar nu este suficient. ECD/EDO concepe școala ca pe o micro-comunitate în care elevii învață cum să participe la viața socială și politică prin experiență practică. Competențele formate în școală includ următoarele:

- reflectarea dorințelor și nevoilor lor, clarificarea și promovarea intereselor lor;
- votul, participarea la alegeri în calitate de votanți și candidați (ca reprezentanți ai clasei);
- negocierea și luarea de decizii;
- influențarea proceselor de luare a deciziilor prin responsabilizare, lobby și acțiune colectivă;
- înțelegerea și aprecierea necesității unui cadru de reguli și sancțiuni.

ECD/EDO și școala în ansamblul ei, joacă un rol decisiv în a oferi elevilor oportunități de învățare, pentru a contribui la viața comunităților lor. Cu toate acestea, în evaluarea performanței și a dezvoltării competențelor lor, școala are limitele sale. Zona decisivă de transfer se află dincolo de școală, în societate în ansamblu și se extinde în viața de adult. Apoi, asocierea rezultatelor procesului de învățare cu contribuțiile oferite de școală devine dificilă, dacă nu chiar imposibilă.

3.4.4 Competențe personale și sociale

Poate că noțiunea de competențe este puțin supraîncărcată atunci când este extinsă la dimensiunea valorilor și a atitudinilor. Pe de altă parte, ceea ce contează este performanța, modul în care elevii se comportă, iar dispoziția spre un anumit comportament poate fi concepută ca o competență. Această dimensiune a dezvoltării competenței corespunde cu învățarea „prin” democrație și drepturile omului. Aceasta include următoarele:

- conștiință de sine și stimă de sine;
- empatie;

- respect reciproc;
- recunoașterea nevoii de a face compromisuri;
- responsibilitate;
- înțelegerea drepturilor omului ca un set de valori folosit în mod colectiv pentru a susține pacea, dreptatea și coeziunea socială.

3.5 Competențele profesorului în cadrul ECD/EDO

În cadrul ECD/EDO, profesorii au nevoie de competențe specifice pentru a le oferi elevilor lor oportunități corespunzătoare de învățare.

Setul de instrumente pentru profesori include un instrument care sprijină profesorii în stabilirea obiectivelor bazate pe competențe în ECD/EDO, cam pe aceleași linii la care a făcut referire introducerea la acest capitol. Pentru informații suplimentare, vă rugăm să consultați publicația Consiliului Europei *Cum pot toți profesorii să sprijine educația pentru cetățenie și drepturile omului: un cadru pentru dezvoltarea competențelor* (Strasbourg, 2009).

4. „Creăm lumea în mintea noastră”: învățare în sens constructivist în ECD/EDO¹⁶

Atunci când citim o poveste dintr-o carte, creăm în mințile noastre ceva ca un film. Adăugăm detalii și scene la care autorul face aluzie sau pe care le omite, și putem chiar să ne imaginăm fețele personajelor. Unele romane fac apel la imaginația noastră atât de mult încât suntem dezamăgiți dacă vreodată vizionăm un film „real” bazat pe un roman. Imaginația noastră a produs unul mult mai bun și este unic, deoarece fiecare cititor produce un „film” diferit.

Acesta este un exemplu al capacității noastre de „a crea lumea în mintea noastră”. Lumea în care trăim este lumea așa cum o percepem – constă în imaginile, experiențele, conceptele și judecățile pe care ni le-am creat despre ea. Ca elevi, oamenii vor ca ceea ce aud sau citesc să aibă un sens – vor să înțeleagă. Un cercetător a caracterizat creierul uman ca fiind o „mașină care caută înțeles”. Lucrurile care nu au sens trebuie sortate cumva. Dacă informația lipsește, trebuie fie să o găsim cumva fie să umplem golul dându-ne cu presupusul¹⁷.

Cu ceva experiență, profesorii au descoperit că atunci când țin o prelegere, fiecare elev primește și își amintește un mesaj diferit. Unii elevi își vor mai aminti informația când vor fi adulți deoarece le-a trezit un interes puternic, alții, e posibil să o fi uitat până a doua zi deoarece nu s-a raportat la o structură de cunoștințe sau de valori pe care o dețineau. Dintr-o perspectivă constructivistă, este important ce se întâmplă în mintea elevilor.

Constructivismul concepe învățarea ca pe un proces foarte individualizat:

- Elevii construiesc, reformează și creează structuri cu înțeles. Noile informații se leagă de ceea ce un elev deja cunoaște sau a înțeles.
- Elevii participă la un curs de ECD/EDO cu biografiile și experiențele lor individuale.
- Genul, clasa, vârsta, etnia sau credința religioasă și alte identități pot influența perspectiva unui elev.
- Deținem diferite forme de inteligență care merg dincolo de înțelegerea convențională de a fi bun la matematică sau la limbi¹⁸.
- Nu există un standard absolut pentru relevanța personală sau politică.

Învățarea în sens constructivist poate fi diferențiată în trei sub-categorii, iar profesorii joacă un rol important în susținerea acestora.

4.1 Elevii „construiesc” înțeles – descoperă și creează ceva nou

Profesorii le pot oferi elevilor sprijin printre altele, prin:

- crearea de oportunități de învățare;
- proiectarea de sarcini stimulative;
- instruirea prin intermediul mediilor și prin contribuții (prezentări) care reprezintă obiectele învățării;
- încurajarea și sprijinul oferit pentru creșterea stimei de sine a elevului.

¹⁶ Pentru o descriere mai detaliată a acestui subiect, vezi Volumul IV din această ediție.

¹⁷ Vezi Gollob R. și Krapf P. (eds) (2008), ECD/EDO Volumul III, Capitolul 1, *Stereotypes and prejudices. What is identity? How do I see others, how do they see me?*, (Stereotipuri și prejudecăți. Ce este identitatea? Cum îi percep pe ceilalți, cum mă văd ei?), Strasbourg, pp. 19-38.

¹⁸ Vezi lucrările lui Howard Gardner privind inteligențele multiple.

4.2 Elevii „reconstruiesc” ceea ce au învățat – aplică și testează ceea ce au învățat

Într-o mare măsură, noi toți creăm asemenea aplicații, dar în școală, le oferă profesorul, printre altele, prin:

- oportunități de împărtășire, prezentare și discuție;
- testare și evaluare formală;
- oferirea sau solicitarea unei activități de tip portofoliu;
- proiectarea unor sarcini stimulative, de exemplu prin proiecte.

4.3 Elevii își „deconstruiesc” sau își critică propriile rezultate sau pe ale celorlalți

În lipsa acestui element al revizuirii și testării critice, orice efort de învățare ar deveni irelevant pentru societate și pentru elevii înșiși. În cazul acesta, învățarea are și o dimensiune socială.

5. Etica profesională a profesorilor de ECD/EDO: trei principii

Dacă elevii care participă la un curs de ECD/EDO vin cu propriile opinii, iar la finalul cursului, toți pleacă cu punctul de vedere al profesorului, acest lucru indică de obicei o problemă. Profesorii de ECD/EDO trebuie să aibă grijă să nu preseze elevii să adopte anumite opinii sau valori la care profesorii aderă în mod personal. Școlile sunt instituții publice, iar părinții și societatea se așteaptă ca profesorii să nu facă abuz de puterea lor pentru a le îndotrini copiii.

Etica profesională a profesorilor de ECD/EDO este extrem de importantă pentru succesul și chiar pentru justificarea ECD/EDO ca parte a curriculumului școlar. Aceasta poate fi rezumată în următoarele trei principii care provin dintr-o dezbatere a acestui aspect în Germania, în anii '70¹⁹.

5.1 Principiul neîndotrării

Profesorul nu trebuie să încerce să îndotrinez elevii în nici un fel pentru a-i determina să adopte o anumită opinie, de exemplu, în termeni de corectitudine politică. Astfel, profesorul nu ar trebui să reducă la tăcere sau să „copleșească” nici un elev prin argumente superioare. În schimb, elevii ar trebui să judece liber, fără nicio interferență sau obstrucție. Orice încercare a unui profesor de a-și îndotrini elevii este în contradicție cu ECD/EDO și cu obiectivele acestora de a educa cetățenii care sunt capabili și care sunt dispuși să participe într-o societate deschisă și într-o democrație liberă, pluralistă.

5.1.1 Implicații practice

Prin urmare, profesorul ar trebui să modereze discuții la cursurile de ECD/EDO, dar să nu ia parte la ele. Pe de altă parte, dacă elevii îi cer profesorului punctul de vedere privind o anumită problemă, îi sfătuim pe profesori să și-o exprime. Elevii știu că, în calitate de cetățean, profesorul are un punct de vedere politic personal ca orice alt cetățean și adeseori, ei sunt interesați să îl afle. Apoi, profesorul ar trebui să explice că vorbește în calitate de cetățean și nu de cadru didactic. Într-adevăr, elevii pot considera ciudat faptul că profesorul lor de ECD/EDO este oarecum neutru, politic în timp ce de la ei se așteaptă mereu să își exprime punctele lor de vedere.

Un profesor care militează pentru drepturile omului poate suferi dacă un elev își exprimă puncte de vedere care arată tendință spre rasism, naționalism și orice fel de fundamentalism. Profesorul ar trebui să se abțină de la copleșirea unor astfel de elevi prin argumente superioare, mai degrabă ar trebui să încerce să înțeleagă de ce o persoană tânără a adoptat o asemenea perspectivă de gândire și să găsească moduri de a-i provoca pe elevi să gândească diferit și în moduri neconvenționale.

5.2 Principiul discuției controversate

Orice reprezintă o problemă controversată în știință sau în politică trebuie prezentat ca atare la cursurile de ECD/EDO. Acest principiu este strâns legat de cel al neîndotrării: dacă punctele de vedere diferite sunt omise și opțiunile alternative sunt ignorate, ECD/EDO se află pe calea către îndotrinare. Cursurile ECD/EDO ar trebui să permită complexitatea, controversa și chiar contradicțiile. De exemplu, chiar dacă drepturile omului sunt universale, drepturile individuale pot fi în conflict unele cu altele.

Într-o societate pluralistă, dezacordul, valorile diferite și interesele concurente reprezintă regula, nu excepția și, prin urmare, elevii trebuie să învețe să facă față controverselor. În democrație, dezbaterea și discuția reprezintă mijlocul de rezolvare a problemelor și de soluționare a conflictelor. Acordul și un anumit grad de armonie prin compromis sunt rezultatele negocierii. Armonia impusă, fără o discuție deschisă, sugerează doar suprimarea.

5.2.1 Implicații practice

În cadrul ECD/EDO, profesorul trebuie să prezinte măcar două puncte de vedere cu privire la o chestiune. Echilibrul (de exemplu, în lungimea textelor) este important.

¹⁹Vezi “Der Beutelsbacher Konsens” (www.lpb-bw.de).

În discuțiile în plen, profesorul ar trebui să primească diferite puncte de vedere din partea elevilor. Dacă o perspectivă este exprimată doar de o minoritate – sau chiar de niciun elev – profesorul ar trebui să adopte acest punct de vedere de dragul argumentării, menționând clar că joacă un anumit rol, care nu exprimă o opinie personală. Profesorul ar trebui să aibă grijă să-și adapteze puterea de argumentare la cea a elevilor.

5.3 Abilitarea elevilor de a-și promova interesele

Elevii trebuie să fie capabili să analizeze o situație politică și să-și identifice interesele și să găsească moduri și mijloace de a influența această situație în favoarea intereselor lor. Acest obiectiv presupune ca elevii să fie bine pregătiți în ceea ce privește abilitățile și competențele de a acționa și de a participa. Acesta poate fi realizat doar dacă celelalte două principii ale neîndoctrinării și ale discuției controversate, sunt respectate. Acest principiu nu trebuie înțeles greșit ca o încurajare a egoismului și a neglijării responsabilității. Fiecare comunitate se bazează pe aceste valori, dar aici, ideea este că profesorul nu trebuie să-și descurajeze elevii să își promoveze interesele prin confruntarea lor cu cerința de a-și respecta sarcinile și responsabilitățile.

5.3.1 Implicații practice

Școala este o micro-societate în care elevii învață cum să participe. Acest lucru poate fi realizat în mai multe moduri, începând din clasă, permițând elevilor să își aleagă subiecte care îi interesează și să participe la planificarea lecțiilor, și include forme mai avansate, precum guvernanta democratică a școlii (educație prin democrație și drepturile omului) și implicare în acțiuni.

Învățarea bazată pe sarcini de lucru și probleme îi sprijină pe elevi în dezvoltarea puterii lor de judecată, cu propria chibzuință și în luarea deciziilor.

6. Concepte cheie în ECD/EDO

6.1 De ce avem nevoie de concepte cheie în ECD/EDO?

Concepem ECD/EDO ca pe un proces constructivist de învățare²⁰. Elevii creează sau construiesc semnificația și înțelegerea legând informațiile de concepte. Învățarea și gândirea au loc la nivelul concretului și al abstractului. Gândirea abstractă se bazează pe concepte. Fără referire la un set împărtășit de concepte ale căror definiții le înțelegem și pe care le-am acceptat, nu ar fi posibile împărtășirea și schimbul de idei, sau dezbateră, discuția sau judecata.

Conceptele sunt prin urmare, indispensabile, atât pentru învățarea în sens constructivist cât și pentru procesul de luare a deciziilor politice. Prin urmare, ce concepte ar trebui să alegem? Trăim în societăți pluraliste, ceea ce înseamnă că indivizii și grupurile promovează interese și valori diferite și concurente. În plus, filosofia și știința socială cuprind abordări diferite, inclusiv controversate. Astfel, este imposibilă schițarea unui set de concepte cheie pornind de la oricare sursă. În procesul constructivist de învățare care se axează pe dezvoltarea competențelor, conceptele sunt indispensabile, iar modelele de concepte, în educația pentru cetățenie, se află în discuție. Considerăm că modelul nostru reprezintă doar o posibilă abordare.

Am ales următorul set de nouă concepte cheie deoarece se referă atât la experiența elevilor într-o micro-societate, cât și la comunitatea politică în ansamblu:

- identitate;
- diversitate și pluralism;
- responsabilitate;
- conflict;
- reguli și lege;
- guvernare și politică;
- egalitate;
- libertate;
- mass-media.

Conceptele cheie creează un curriculum în spirală deoarece volumele își schimbă centrul atenției de la comunitatea școlară (învățământul elementar, Volumul II) la comunitatea politică (ciclul secundar superior, Volumul IV), cu Volumul III incluzând aspecte ale amândurora (vezi Partea 1, capitolul 4, din acest volum). Conceptele de democrație și drepturile omului – conceptele centrale ale ECD/EDO - trec prin toate cele nouă concepte cheie; acestea au fost abordate în capitole separate în acest manual. Toate conceptele cheie pot fi și trebuie legate de alte concepte și categorii, în funcție de nivelul vârstei elevilor și de disciplina de studiu. Toate cele trei volume includ nouă capitole a câte patru lecții fiecare care abordează același set de concepte cheie. Fac acest lucru în moduri diferite, arătând cum poate același concept să fie adaptat la nivelul de înțelegere al elevilor și la elevi de diferite niveluri de vârstă. Dacă două sau trei volume sunt combinate în acest mod (vertical), este posibil un proces constructivist de învățare ghidat și sprijinit de un anumit concept cheie. În același timp, conceptele cheie sunt legate orizontal, formând o rețea a înțelegerii. Un indicator aproximativ al posibilelor legături este la ce dimensiuni ale politicii²¹ fac acestea referire.

6.2 Esența conceptelor cheie

Această secțiune prezintă pe scurt esența celor nouă concepte cheie în această ediție ECD/EDO, abordând semnificația acestora pentru ECD/EDO la nivel micro și macro (școala și comunitatea politică).

²⁰ Vezi Capitolul 3 privind învățarea în sens constructivist în Partea 1 din acest volum.

²¹ Pentru mai multe informații privind cele trei dimensiuni ale politicii, vezi fișa de lucru din acest volum (Cum pot aborda politica la orele de ECD/EDO?)

6.2.1 Identitate

La fel ca drepturile naturale, drepturile omului se axează pe persoană. Toate ființele sunt înzestrate cu demnitate umană și cu dreptul de a trăi în libertate și de a se bucura de drepturile lor fără discriminare. Statul servește individul, nu invers. Libertatea personală le oferă indivizilor dreptul de a-și dezvolta personalitatea în mod liber, incluzând alegerile importante ale vieții precum valori, parteneri, profesii și faptul de a avea copii. În societatea laică modernă, această libertate este o provocare, deoarece slăbirea legăturilor și a tradițiilor (familie, religie etc.) înseamnă să alegi. Alegerile noastre îi afectează pe ceilalți și invers și, prin urmare, în modelarea identităților noastre, avem și responsabilități. În comunitatea școlară, elevii își împărtășesc experiențele și activitatea legate de alegerile vieții pe care tinerii trebuie să le facă, precum educația și cariera viitoare.

Conceptul de identitate este strâns legat de diversitate și pluralism, libertate, egalitate și responsabilitate.

6.2.2 Diversitate și pluralism

Societățile moderne sunt societăți pluraliste. Persoanele care își exercită drepturile de libertate vor produce literalmente pluralism – o multitudine de identități individuale cu diferite alegeri ale stilului de viață, priorități și interese, limitate sau susținute, după caz, de resursele materiale disponibile – venit și proprietate. Diversitatea include diferențe bazate pe gen, etnie, clasă, vârstă, tipul de elev, regiune, religie și valori. Societățile pluraliste lansează o provocare: ce set de valori pot membrii unei comunități să accepte? Stabilitatea comunităților bazate pe drepturile omului depinde de condițiile pe care statele democratice nu le pot asigura (dilema libertate-stabilitate). Același lucru se aplică școlilor unde elevii ar trebui să învețe să înțeleagă și să facă față diversității și pluralismului ca o provocare – trebuie realizată, și combină problemele și riscurile cu oportunitățile.

Conceptele de diversitate și pluralism sunt strâns legate de guvernare și politică, libertate, conflict și responsabilitate.

6.2.3 Responsabilitate

Toți trebuie să se bucure de libertate și, prin urmare, fiecare trebuie să accepte anumite limite. Acest lucru începe, de exemplu, cu o pondere egală a timpului de vorbire și a atenției acordate fiecărui elev din clasă. În societățile bazate pe comerțul liber și pe concurență, distribuirea inegală a venitului și a bunăstării duce la o distribuire inegală a oportunităților de exercitare a libertății. În democrație, regula principiului majorității trebuie echilibrată cu protejarea intereselor minorității pentru a asigura coeziunea socială.

Realizarea unui echilibru între libertate și egalitate poate fi dificilă. Un mod de a le reconcilia este prin responsabilitate personală, alt mod este prin proces obligatoriu de luare a deciziilor politice; ambele moduri sunt necesare, fiecare având limitele lui. Legile nu pot gestiona fiecare incident din viața de zi cu zi și nu este nici posibil, nici de dorit să avem viețile complet monitorizate și controlate de autoritatea statului. O comunitate bazată pe drepturile omului se bazează pe bunăvoința și abilitatea noastră de a ne asuma responsabilitatea pentru comportamentul nostru și pentru nevoile celorlalți.

Responsabilitatea este strâns legată de libertate, egalitate, identitate, reguli și lege, și conflict.

6.2.4 Conflict

Diferențele de opinie, nevoile și interesele concurente și conflictele fac parte din viața omului și în mod special din societățile pluraliste. Mulți oameni consideră conflictul ca fiind ceva dăunător, care stă în calea armoniei, care, prin urmare, ar trebui evitat sau chiar suprimat. Cu toate acestea, nu e necesar ca un conflict ca atare să fie dăunător, ci mai degrabă unele moduri de a-l aborda pot fi dăunătoare. În ECD/EDO, elevii ar trebui să învețe faptul că într-un cadru al regulilor procedurale, susținute de o cultură politică de respect reciproc, există loc destul pentru opoziție și controversă. Indivizii și grupurile pot, și într-adevăr ar trebui să-și exprime clar interesele pentru a se asigura că vor fi luate în considerare. Cu toate acestea, în cadrul următoarelor discuții și negocieri, toate părțile ar trebui să fie pregătite să negocieze pentru compromis. În lipsa acestei atitudini dialectice sau constructive vizavi de interesele proprii ale cuiva, nu este posibil niciun compromis.

În principiu, orice conflict privind distribuirea resurselor care poate fi redus la o sumă sau la o cifră, poate fi soluționat prin compromis. Pe de altă parte, în conflictele care implică ideologia, valorile sau chiar originea etnică, o soluție prin compromis este imposibilă. O cultură a oamenilor civilizați, adică soluționarea pașnică a conflictelor, bazată pe respect reciproc, este astfel indispensabilă pentru cetățenia democratică. Conflictul apare în școală ca în oricare alt loc de muncă sau comunitate, oferindu-le elevilor oportunitatea de a învăța cum să rezolve conflictul în mod pașnic și să nu se teamă de el.

Conflictul este strâns legat de diversitate și pluralism, guvernare și politică, reguli și lege, responsabilitate.

6.2.5 Reguli și lege

Legile oferă cadrul instituțional formal pentru comunitățile democratice, bazate pe drepturile omului. În principiu, se așteaptă ca toată lumea să respecte legea deoarece a fost aprobată de majoritate. De obicei, legile sunt aprobate prin vot parlamentar care, la rândul său, se bazează pe majoritate în alegerile generale, dar pot fi aprobate și prin plebiscit. Scopul legilor este acela de a reflecta și proteja drepturile omului și de a stabili reguli procedurale pentru soluționarea conflictului și pentru procesele de luare a deciziilor politice. Regulile servesc aceleași scopuri, dar sunt create de alte organisme și pot exista în formă scrisă sau nescrisă.

Noi trebuie să respectăm legea, dar ce se întâmplă dacă simțim că legea este nedreaptă? Există multe cazuri de reformă socială și juridică care au fost provocate din cauza nesupunerii civice: cetățenii nu au respectat legea în mod deliberat pentru a atrage atenția asupra a ceea ce ei au considerat a fi nedrept sau asupra încălcării drepturilor omului, pentru a determina o discuție și pentru a modifica legile în vigoare.

Elevii trebuie să înțeleagă și să aprecieze dialectica dintre drepturile referitoare la libertate și protejarea și limitarea lor prin intermediul cadrelor instituționale. Dacă aceste cadre ar fi eliminate, libertatea s-ar transforma în anarhie, iar anarhia s-ar transforma în regula violenței. În procesul de învățare bazată pe sarcini de lucru, elevii experimentează acest principiu în școală. O stabilire fermă a sarcinilor, a termenelor și a regulilor nu înăbușă creativitatea elevilor ci, dimpotrivă, deschide ușa către un mare tărâm de libertate și creativitate. Elevii pot, de asemenea, să participe la reformarea legilor școlare care nu reflectă valorile democratice sau pe cele ale drepturilor omului.

Regulile și legea sunt strâns legate de conflict, libertate și egalitate.

6.2.6 Guvernare și politică

În cadrul ECD/EDO, conceptul cheie de politică pune accent pe politică ca proces de soluționare a conflictului și de rezolvare a problemelor. Forma de guvernământ acoperă aspectul instituțional al politicii, adică, procesul de luare a deciziilor politice într-un cadru instituțional. Guvernanța democratică a școlii le oferă elevilor oportunitatea de a învăța cum să influențeze și să participe la procesele de luare a deciziilor pentru a conduce comunitatea și pentru a-și stabili obiectivele. Modelul ciclului politic poate fi aplicat proceselor de luare a deciziilor la nivel micro și macro, adică în comunitatea școlară și în comunitatea politică în ansamblu (la nivel regional și național). Mass-media joacă un rol decisiv în controlul factorilor de decizie politică și de asemenea, în stabilirea agendei. Același lucru se aplică în cazul școlilor, așa cum arată capitolele referitoare la mass-media din cele trei manuale (Volumele II-IV).

Ca pereche de concepte, guvernarea și politica se referă la cadre diferite ale procesului de luare a deciziilor politice. În timp ce guvernarea pune accentul pe dimensiunea ierarhică, instituționalizată, politica include și dimensiunea informală – mai largă în arie de cuprindere, dar și cu mai puțină sau chiar fără reglementarea procedurilor. Partea informală, secundară a politicii este importantă pentru eficiența sistemului instituțional. Atât în școală cât și în politică, instituțiile nu pot face față tuturor problemelor și disputelor și, prin urmare, depinde de cetățeni să soluționeze disputele interpersonale și conflictele.

Guvernarea și politica sunt strâns legate de conflict, reguli și lege, responsabilitate și mass-media.

6.2.7 Egalitate și libertate

Aceste două concepte cheie sunt considerate împreună, din două motive.

În primul rând, demnitatea umană reprezintă valoarea centrală a drepturilor omului. Cele două principii de bază ale dreptății care definesc demnitatea umană în termeni juridici sunt egalitatea (non-discriminarea) și libertatea (trăită prin drepturile civile și politice). Demnitatea unei persoane

este amenințată prin discriminare și prin închisoare. Primele două generații de drepturi ale omului s-au axat pe drepturile referitoare la libertate și la egalitatea distribuirii oportunităților.

În al doilea rând, poate exista tensiune între libertate și egalitate. De exemplu, libertatea de exprimare presupune ca elevilor să li se acorde oportunitatea de a-și exprima opinia în clasă, așa cum cred ei de cuviință. Egalitatea oportunităților pentru toți elevii, pe de altă parte, presupune ca timpul de vorbire să fie împărțit corect și în mod egal între toți elevii. Pentru fiecare elev în parte, acest lucru poate însemna unul sau două minute înainte ca următorul elev să ia cuvântul. Astfel, libertatea individuală de exprimare trebuie limitată, poate destul de strict, pentru a garanta fiecărui elev șansa de a participa la dezbateri. În ce măsură un elev suferă din cauza acestor restricții depinde de cât de bine reușește să își prezinte scurt și clar punctul de vedere. Prin urmare, în cadrul ECD/EDO, elevii trebuie să-și dezvolte competențele de a echilibra libertatea de exprimare și egalitatea oportunităților. Aceste competențe presupun abilități lingvistice, o înțelegere clară a subiectului aflat în discuție și un cadru de reguli care asigură echilibrul dintre libertate și egalitate.

Elevii trebuie să învețe cum să-și exercite drepturile de libertate, de exemplu libertatea de gândire, de exprimare și de acces la informații. Ei trebuie să învețe, de asemenea, să conteste discriminarea atât în numele lor cât și în numele celorlalți. Profesorii ar trebui să fie conștienți de condițiile și oportunitățile inegale ale procesului de învățare la baza cărora stă diferența, de exemplu venitul și educația părinților sau contextul cultural și originea etnică. Școala și societatea nu pot să realizeze o împărțire egală, dar ar trebui să asigure condiții de pornire egale. În școală, acest lucru presupune ca profesorii să țină cont de nevoile specifice de învățare ale elevilor. Egalitatea nu înseamnă că toți trebuie tratați la fel, ci tratați într-un mod care să le servească nevoilor lor. În aceasta constă educația prin drepturile omului, în practică.

Ca și democrația, libertatea și egalitatea sunt strâns legate de toate conceptele cheie. Niciun aspect al ECD/EDO nu poate fi conceput fără a aborda chestiunile legate de libertate și egalitate care alcătuiesc demnitatea umană, și de tensiunea dintre ele.

6.2.8 Mass-media

Acest concept se referă la experiența conform căreia, într-o societate modernă, trăim într-o cultură mass-media. Mediile sunt indispensabile în exercitarea drepturilor omului - inclusiv în libertatea de exprimare, schimbul de informații, accesul la informații, participarea politică, controlul guvernului și procesul de luare a deciziilor politice, stabilirea agendei. Cu cât societățile noastre și structurile de interdependență globală reciprocă sunt mai complexe, cu atât avem nevoie de mai mult sprijin și îndrumare pentru a înțelege provocările și problemele prezentului și ale viitorului și cu atât mai mult ne bazăm pe medii. Mediile reprezintă o provocare – deschid noi oportunități și instrumente pentru comunicare și participare, dar și pentru manipulare și delict.

Mediile sunt întreprinderi comerciale, iar „a spune și a vinde” fac parte din acestea. Mediile transformă informațiile pe care le transmit. Prin urmare, elevii trebuie să își exerseze competențele atât în utilizarea dispozitivelor media (cum să creeze un mesaj), cât și în deconstruirea mesajelor transmise prin medii. Mass-media joacă, de asemenea, un rol important în comunitatea școlară. Elevii, spre deosebire de generația părinților lor, sunt probabil mai conștienți de faptul că mediile fac parte din viața lor cotidiană, realitate pe care profesorii lor trebuie să fie pregătiți să o accepte. Unii tineri sunt adeseori utilizatori mai experimentați ale mediilor decât părinții sau profesorii lor. În cadrul ECD/EDO, competența în mass-media este cheia către participare și dezvoltare a competențelor în multe alte domenii.

Conceptul cheie de mass-media este strâns legat de guvernare și politică, identitate, libertate și responsabilitate.

7. Metoda poartă mesajul: învățare bazată pe sarcini de lucru în cadrul ECD/EDO

7.1 Punctele slabe ale educației tradiționale pentru cetățenie

În cadrul educației tradiționale bazată pe conținut, educația pentru cetățenie s-a axat pe a oferi elevilor fapte și informații despre cadrul instituțional al țării. Conținuturile au fost mai mult sau mai puțin „potrivite” și puteau fi predate și testate în mod sistematic. Totuși, din perspectiva elevului, era o mică diferență între memorarea datelor despre parlament sau despre diferite specii de pește de apă dulce – „învățate” astăzi pentru test și uitate a doua zi. O astfel de abordare a predării aduce un aport foarte mic în educația cetățenilor din comunitățile democratice, bazate pe drepturile omului.

7.2 Educația prin și pentru democrație și drepturile omului presupune o învățare activă

În cadrul ECD/EDO, informațiile despre sistemul politic al țării au un scop – le permite elevilor să participe la acesta (predare „pentru” democrație și drepturile omului). Cu toate acestea, participarea politică presupune pregătire și experiență. De aceea, în cadrul ECD/EDO, metoda trebuie să poarte mesajul. Predarea „despre” democrație și drepturile omului are nevoie să fie susținută de modul în care elevii învață – predarea „prin” democrație și drepturile omului. Elevii au nevoie de condiții de învățare care sprijină învățarea interactivă, în sens constructivist și formarea competențelor. Pe scurt, elevii trebuie să fie activi și să interacționeze – prin urmare, profesorii trebuie să le permită să fie ocupați și să comunice.

7.3 Sarcinile de lucru – instrumentul profesorului pentru a sprijini învățarea activă

Din perspectiva profesorului, sarcinile de lucru atent concepute reprezintă principalele instrumente pentru a sprijini procesul de învățare activă. În proiectarea și adaptarea sarcinilor de învățare, un profesor ia în considerare toate aspectele majore ale predării și învățării: structura conținuturilor și obiectivele învățării, nivelurile inițiale de instruire a elevilor, înțelegerea și abilitățile, oportunitățile de învățare, mediile și atmosfera de lucru din clasă.

În esență, ECD/EDO este organizată ca învățare bazată pe sarcini de lucru. Volumele II-VI oferă multe demonstrații și descrieri ale învățării bazate pe sarcini de lucru – integrate într-o unitate de învățare de patru lecții pentru a oferi o proiectare realistă. Învățarea bazată pe sarcini de lucru se împarte în trei categorii de bază: simularea realității, explorarea realității și rezultatul activității. Următorul tabel oferă câteva exemple ale acestor categorii.

Învățare bazată pe sarcini de lucru		
Simularea realității în clasă	Explorarea și inițierea unor acțiuni în situații specifice vieții reale	Rezultatul activității
Jocuri de rol	Intervievarea unui specialist	Prezentare
Jocuri de luare a deciziei	Interviuri pe stradă	Rezumat printat
Joaca de-a statuile	Sondaje și cercetare	Afiș
Conferințe	Stagiu	Fluturaș
Dezbateri televizate	Practică	Gazetă de perete
Dezbateri	Studii de caz	Clip video sau muzical
Audieri	Participarea la guvernanța școlii	Website
Tribunale	Participarea la planificarea lecțiilor	Prezentare
		Raport: știri ale săptămânii
		Expoziții
		Portofolii
Formarea competențelor		

7.4 Învățarea bazată pe sarcini de lucru este o învățare bazată pe o problemă

Experiența a arătat că elevii apreciază foarte mult libertatea de care se bucură în astfel de circumstanțe și încrederea pe care profesorii le-o oferă de a folosi timpul în mod eficient. Elevii învață să își asume responsabilitatea doar dacă le este acordată libertatea să facă acest lucru. Riscul de a greși este întotdeauna prezent - dar fără risc, nu există progres. În plus, elevii pot avea rezultate care nu corespund așteptărilor profesorilor, dar profesorul ajunge să aibă o mai bună cunoaștere a nivelului de dezvoltare a competențelor la care se află elevii și a nevoilor lor viitoare de învățare. Procesul de învățare este la fel de important ca rezultatul.

În învățarea bazată pe sarcini de lucru, elevii întâmpină probleme – nu doar legate de conținut și subiect, dar și de organizarea activității lor. Trebuie să devină conștienți de ei înșiși și să găsească o soluție pe cont propriu. Datorită acestei provocări de a rezolva probleme, fiecare formă de învățare bazată pe sarcini de lucru oferă un potențial bogat pentru formarea abilităților, de exemplu gestionarea timpului, planificarea activității, cooperarea în echipe, obținerea de materiale și selectarea informațiilor, găsirea și utilizarea instrumentelor etc. Învățarea bazată pe sarcini de lucru este flexibilă, deoarece elevii pot adapta sarcina de lucru la abilitățile lor.

7.5 Rolurile profesorului în activitățile de învățare bazate pe sarcini de lucru

Învățarea bazată pe sarcini de lucru se apropie de viața adultului – noi toți trebuie să facem față lucrurilor fără un profesor sau consilier lângă noi. Profesorul ar trebui să aibă grijă să nu strice această mare oportunitate de învățare intervenind prea devreme sau prea mult. Profesorul se comportă mai mult ca un facilitator sau ca un formator, față de rolul tradițional de profesor și examinator.

- Profesorul observă cum fac elevii față problemelor pe care le întâlnesc și trebuie să nu cedeze rapid la orice apel de a furniza soluții. Rolul profesorului este mai degrabă acela de a oferi indicii și de a face sarcina de lucru cumva mai ușoară, dacă este necesar. Dar într-o anumită măsură, elevii ar trebui să „sufere” - așa cum o vor face în viața reală.
- Profesorul observă elevii desfășurându-și activitatea, având în minte două perspective de evaluare – procesul de învățare și rezultatele activității²². Elevii, în desfășurarea activității lor, oferă materiale brute, la prima mână, pentru evaluarea nevoilor lor de învățare. În timp ce elevii își desfășoară activitatea, profesorul începe să își planifice viitoarele lecții de ECD/EDO.
- Profesorul poate, de asemenea, să fie „folosit” ca sursă de informații la cerere, informând, pe scurt, un grup cu privire la o întrebare care necesită un răspuns rapid. Rolurile sunt inversate – elevii decid când și despre ce subiect vor să aibă o contribuție de la profesorul lor.

7.6 Învățarea activă presupune un follow-up

Învățarea bazată pe sarcini de lucru trebuie să facă obiectul unei reflecții și, de asemenea, al unei descărcări imediate, de exemplu, dacă elevii au sentimente puternice – bucurie, dezamăgire, furie – după un joc de rol.

Într-o activitate în plen moderată de profesor, elevii își împărtășesc ideile și reflectează asupra activității. Ce am învățat? Cum am învățat? Cu ce scop am învățat? Fără acest efort de reflecție, învățarea bazată pe sarcini de lucru este doar o simplă acțiune, realizată doar de dragul acțiunii. În termenii învățării în sens constructivist, follow-up-ul cu rol de reflecție este timpul acordat pentru o analiză și pentru o judecată abstractă și sistematică. Profesorul poate da indicații – sub formă de concepte, informații suplimentare – pentru care învățarea bazată pe sarcini de lucru a oferit contextul.

²²Vezi Partea 2, capitolul 5, Fișa de lucru 3: Perspective și forme de evaluare, în acest volum.

8. O abordare a bazată pe drepturile omului la școală²³

Educația pentru drepturile omului care s-a axat înainte de toate pe predare și învățare, poate fi văzută și ca parte din ABDO la școală. ABDO ne atrage atenția asupra culturii școlare, a politicilor și practicilor privite prin prisma valorilor drepturilor omului.

Există două articole în CDC care menționează educația în mod direct. Articolul 28 definește educația ca fiind un drept, iar Articolul 29 menționează că educația ar trebui să asiste copilul în „dezvoltarea plenară a personalității, a vocațiilor și a aptitudinilor mentale și fizice ale copilului”. Un alt scop al școlilor, conform CDC, este dezvoltarea respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Știm un singur lucru: pentru a înțelege cu adevărat și pentru a promova drepturile omului, trebuie să le trăim în relație cu ceilalți.

Valorile esențiale ale „demnității, respectului și responsabilității” ar trebui să fie forța motrice a școlii. Acest lucru nu înseamnă doar expunerea elevilor la valorile și conținutul drepturilor omului, în clasă. Cadrul drepturilor omului are drept scop crearea unei școli centrate pe copil în care aceste valori oferă informații despre modul în care elevii învață, modul în care sunt tratați de profesori, modul în care se tratează reciproc și modul în care își vor ocupa locul de drept în lume, cu sentimentul că trebuie să promoveze dreptatea socială – un lucru greu de realizat, fără îndoială, dar care a plasat drepturile omului pe primul plan în școală.

Profesorii pot da viață drepturilor omului în clasă prin exemplele pe care le utilizează, întrebările pe care le pun, prin discuții active, gândire critică și reflecție, prin activități bazate pe proiecte și prin excursii. Profesorilor li se lansează o provocare nu doar în ceea ce privește învățarea despre conținutul drepturilor omului, ci și în ceea ce privește modul a se gândi cum să prezinte drepturile omului într-un fel care are înțeles pentru elevi și îi motivează. Una dintre provocările majore nu este doar de a face drepturile omului mai puțin abstracte, ci și de a face elevii să se îndrăgostească de ideea de drepturi ale omului.

Abordarea bazată pe drepturile omului la școală, la care școala aspiră, include următoarele caracteristici pe care le-am putea identifica ca fiind esențiale pentru abordarea drepturilor omului bazată pe școală în general. Acestea sunt preluate dintr-o lucrare elaborată de UNICEF²⁴. Aceasta:

- **Recunoaște drepturile fiecărui copil.**
- **Vede copilul într-un context larg.** Cadrele didactice sunt preocupate de ceea ce se întâmplă cu copiii înainte de a intra în sistemul școlar (în ceea ce privește sănătatea, de exemplu) și după ce ajung acasă.
- **Este centrată pe copil,** adică se pune accent pe starea de bine psiho-socială a copilului.
- **Este bazată pe egalitatea de gen.** Cadrele didactice se axează pe reducerea constrângerilor legate de egalitatea de gen, eliminarea stereotipurilor de gen și promovarea realizărilor atât ale fetelor cât și ale băieților.
- Promovează **rezultatele calitative ale învățării.** Elevii sunt încurajați să gândească critic, să pună întrebări, să-și exprime opiniile și să stăpânească competențe de bază.
- Oferă **educație bazată pe realitatea specifică vieții elevilor.** Elevii au identități unice și experiențe anterioare sistemului școlar, în comunitățile și familiile lor, care pot fi avute în vedere de profesori pentru a promova învățarea și dezvoltarea elevilor.
- Acționează pentru a asigura **incluziunea**, respectul și egalitatea oportunităților pentru toți copiii. Stereotipizarea, excluderea și discriminarea nu sunt tolerate.
- Promovează **drepturile și responsabilitățile elevilor** în mediul școlar, precum și activismul în cadrul comunității, în sens larg.
- Îmbunătățește **capacitatea, starea de spirit, angajamentul și statutul profesorului** prin asigurarea că profesorii au suficientă pregătire, recunoaștere și recompensă.

²³ Autor: Felisa Tibbitts (2009). Sursa originală: Tibbitts F. (2005), “What it means to have a ‘school-based approach to human rights education’ and a ‘human rights-based approach to schooling’” (Ce înseamnă o abordare bazată pe școală a educației pentru drepturile omului și o abordare bazată pe drepturile omului la școală) în Amnesty International USA, Articolul 26, Newsletter, august.

²⁴ *Child Friendly Schools Manual* (Manual despre Școlile prietenoase pentru copil), Program Divizie/Educație, UNICEF, www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf. Accesat pe 23 septembrie 2010.

– **Se axează pe familie.** Cadrele didactice încearcă să colaboreze cu familiile și să le consolideze, ajutând copiii, părinții și profesorii să stabilească parteneriate.

Acestea sunt abstracții, dar reprezintă un cadru organizat pe care profesorul îl poate aplica în propria școală. Aceste principii pot fi, de asemenea, întrebări pe care le putem folosi în evaluarea unei anumite practici în școală. Este politica disciplinei noastre centrată pe copil? Consolidează drepturile și responsabilitățile elevului? Există suficiente oportunități pentru participarea elevului în școală? Este această participare semnificativă și orientată spre elev? Aceste principii pot, de asemenea, să ducă la o implicare a întregii școli în infuzarea valorilor drepturilor omului în diverse dimensiuni ale vieții școlare: învățare, dezvoltarea și managementul școlii, politicile privind școala și comunitatea.

Poate putem fi de acord cu faptul că drepturile omului în școală nu se referă doar la educația în clasă ci la un mod de viață în școală. Nu este ceva creat din bunăvoința câtorva profesori. Este un angajament din partea conducerii și a masei critice de profesori din școli și, de aceea, până în prezent, este destul de rar. Cu toate acestea, câteva rezultate inițiale sunt promițătoare.

Inițiativa „Drepturi, Respect, Responsabilitate” (DRR) a Consiliului Hampshire din Regatul Unit este o abordare a școlii în ansamblu bazată pe CDC²⁵. Principiile universale ale acesteia pun accent pe nevoia de proteja drepturile tuturor copiilor, de a ajuta copiii să-și înțeleagă responsabilitățile și de a oferi un cadru pentru predare și învățare. Aceste principii sunt folosite pentru a promova practica cetățeniei democratice și respectul pentru drepturile omului printre toți membrii comunității școlare. Sute de școli primare, precum și 50 de școli din învățământul secundar și special participă activ la programul DRR. Principalele caracteristici ale acesteia sunt după cum urmează:

- CDC este predată ca un sistem de cunoștințe și este promovată ca un cadru pentru etosul școlii, pentru predare și învățare.
- Copiii și tinerii sunt tratați potrivit calității de cetățeni.
- Identitățile și stima de sine ale copiilor sunt promovate pentru ca ei să se recunoască ca purtători de drepturi, la fel ca adulții.
- Perspectiva drepturilor omului este integrată într-o varietate de discipline, incluzând literatura, matematica, știința și istoria, iar limbajul bazat pe drepturi este dezvoltat prin activitatea obișnuită a profesorilor.
- Sunt dezvoltate abordări mai democratice ale predării și învățării (cu accent pe participare și drepturi).
- Carta clasei privind drepturile și responsabilitățile este semnată atât de elevi cât și de profesori.

Școlile raportează că DRR acționează ca un cadru pentru o mare parte a activității în domeniul cetățeniei (de exemplu, școli sănătoase, educația privind relațiile, educația privind drogurile, alfabetizarea emoțională, consiliile școlare) care poate fi legată de articole din CDC. Membrii comunității școlare apreciază faptul că se pot adresa unei autorități mai înalte (standarde internaționale ale drepturilor omului) în relație cu valorile și codurile de conduită ale școlilor lor.

O evaluare externă care a durat trei ani a fost finalizată în 2008 și a demonstrat un impact semnificativ asupra mediului școlar unde DRR a fost implementată în întregime. Aceste impacturi includ rezultate pozitive privind conștientizarea drepturilor de către elevi, respectul față de drepturile altora și nivelurile de participare și angajament în cadrul școlii. Profesorii au afirmat că s-au simțit mai puțin stresați și s-au bucurat mai mult de cursurile lor. Prin urmare, abordarea bazată pe drepturile omului a consolidat atât demnitatea membrilor comunității cât și capacitatea școlilor de a-și îndeplini misiunea academică de a implica cu succes elevii în educația lor.

²⁵ Consiliul Hampshire (2009), “Rights, Respect, Responsibility: A Whole School Approach” (Drepturi, Respect, Responsabilitate: O abordare a școlii în ansamblu) în *Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice* (Educația pentru drepturile omului în sistemele școlare din Europa, Asia Centrală și America de Nord: Un compendiu de bune practici), Organizația pentru Securitate și Cooperare din Europa, Varșovia, pp. 72-74.

Capitolul 4

Educația pentru Cetățenie Democratică și Educația pentru Drepturile Omului – Un scurt istoric al abordării de către Consiliul Europei²⁶

1. Context

Consiliul Europei, care este cea mai veche organizație europeană, a fost înființat în 1949 ca urmare a celui de-al doilea război mondial. Scopul său principal este acela de a proteja și promova drepturile omului, democrația și principiul statului de drept în Europa. Consiliul Europei este activ în multe domenii, inclusiv în cultură și educație. Timp de 50 de ani, a lansat un număr de proiecte de cooperare în educație pentru a promova o cultură a democrației și a drepturilor omului în întreaga Europă.

La începutul anilor 1990, ca urmare a procesului de ascensiune a noilor democrații în Europa Centrală și de Est, Consiliul Europei a trecut printr-o transformare considerabilă: numărul membrilor din Organizație este mai mult decât dublu într-o perioadă de 10 ani. În contextul acestor schimbări, a fost necesară o activitate mai sistematică privind învățarea democrației. În 1997, un nou proiect, Educația pentru Cetățenie Democratică (ECD), a fost lansat de șefii de stat și de guvern din țările membre ale Consiliului Europei. De atunci, acest proiect s-a dezvoltat considerabil dobândind o dimensiune puternică a drepturilor omului, iar acum este numit proiectul privind Educația pentru Cetățenie Democratică și Drepturile Omului (ECD/EDO).

Prin lansarea acestui proiect, guvernele din statele europene au recunoscut că oamenii trebuie să învețe cum să devină cetățeni democratici și că aceștia nu se nasc cu aceste abilități. La sfârșitul secolului 20, societățile europene s-au confruntat cu multe probleme, precum apatia politică, mișcările de migrație care au avut ca rezultat diversitatea socială crescută, amenințări ecologice și violență crescută. ECD/EDO a fost văzută ca o contribuție la rezolvarea acestor probleme. ECD/EDO are în vedere promovarea participării concrete la viața publică de-a lungul vieții, responsabilitate, solidaritate, respect reciproc și dialog. În cadrul unic paneuropean al Consiliului Europei, cei mai buni experți în domeniu din toată Europa s-au întâlnit în ultimii 13 ani să lucreze la această problemă.

2. Rezultatele proiectului ECD/EDO

Primii ani ai proiectului au fost dedicați definirii conceptelor. Mai multe publicații de bază au fost realizate cu privire la strategiile și abilitățile necesare pentru practicarea cetățeniei democratice. În 2002, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei a adoptat o Recomandare privind educația pentru cetățenie democratică (Recomandare Rec(2002)12). Acesta a fost primul text politic emis pe această temă la nivel european (al doilea text de importanță majoră fiind Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile Omului²⁷, vezi mai jos). Carta menționează că ECD ar trebui să devină „un obiectiv prioritar al procesului de elaborare a politicilor educaționale și al reformelor”²⁸.

În 2002, o rețea de coordonatori ECD/EDO, constituită din câte o persoană desemnată de fiecare stat membru, a fost creată pentru a facilita schimburile și cooperarea între statele membre în acest domeniu. Această rețea a devenit curând foarte valoroasă pentru dezvoltarea și promovarea ECD/EDO. Proiecte specifice au fost implementate în regiuni precum Europa de Sud-est. Anul 2005 a fost proclamat Anul European al Cetățeniei prin Educație cu sloganul „Învățăm și trăim democrația”.

²⁶ Ólöf Ólafsdóttir, Director, Directoratul pentru Educație și Lingvistică al Consiliului Europei.

²⁷ Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului adoptată în cadrul Recomandării (CM/Rec(2010)7) Comitetului de Miniștri.

²⁸ Recomandarea Rec(2002)12, a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la educația pentru cetățenie democratică.

„Anul” 2005 a fost un moment special pentru sensibilizarea statelor membre cu privire la ECD/EDO. Aproape toate statele membre au luat parte la „An” într-un fel sau altul, iar feedback-ul din partea diverșilor parteneri a fost extrem de pozitiv.

Cu toate acestea, a fost clar încă de la început că acordarea unei priorități mai mari educației pentru cetățenie democratică și pentru drepturile omului în politicile educaționale din statele membre nu este o sarcină ușoară, chiar dacă situația variază considerabil în diferite state membre. A face din ECD/EDO un obiectiv principal al sistemelor educaționale implică o nouă filosofie în ceea ce privește metodologiile și organizarea activității. Studiile realizate în cadrul proiectului, inclusiv *Studiile Europene privind Politicile ECD*²⁹ au indicat o nevoie puternică de instrumente practice pentru a ajuta la crearea unei punți între politică și practică. Prin urmare, pregătirea instrumentelor, schimbul de bune practici și cooperarea crescută între și în cadrul statelor membre au fost prioritățile proiectului în 2006-2009. Au existat trei domenii principale de activitate: dezvoltarea politicii, pregătirea experților în educație și guvernarea democratică a instituțiilor educaționale. Pentru toate domeniile, Consiliul Europei a dezvoltat o serie de instrumente practice precum această serie de manuale pentru profesori.

În mai 2010, anii mulți de activitate prezentați mai sus au culminat cu adoptarea Cartei Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului adoptată în cadrul Recomandării (CM/Rec(2010)7 Comitetului de Miniștri de către toate cele 47 de state membre ale Consiliului Europei). Acest document cadru de politică va fi un punct de referință important pentru întreaga Europă și va fi folosit ca bază pentru activitatea viitoare a Consiliului Europei în acest domeniu în anii următori.

²⁹ Birzea et al. (2004), *All European Study on EDC Policies* (Studiu paneuropean cu privire la politicile de educație pentru cetățenie democratică), Editura Consiliului Europei, Strasbourg.

3. Instrumente practice

3.1 Pachetul ECD/EDO

Diferitele instrumente pregătite de Consiliul Europei includ informații de fond esențiale referitoare pentru diverse aspecte legate de integrarea ECD/EDO în sistemele educaționale. Principalele informații, numite „Pachetul ECD/EDO”, sunt următoarele:

- Instrumentul 1: Instrumentul politic pentru ECD/EDO: suport strategic pentru factorii de decizie;
- Instrumentul 2: Guvernanța democratică a școlilor;
- Instrumentul 3: Cum pot toți profesorii să sprijine educația pentru cetățenie și drepturile omului: un cadru pentru dezvoltarea competențelor;
- Instrumentul 4: Asigurarea calității educației pentru cetățenie democratică în școli;
- Instrumentul 5: Parteneriate școală-comunitate-universitate pentru o democrație sustenabilă: Educația pentru Cetățenie Democratică în Europa și Statele Unite.

Aceste instrumente au fost dezvoltate de experții din cadrul statelor membre ale Consiliului Europei pe baza reacțiilor și a comentariilor primite de la diferite grupuri țintă inclusiv coordonatori ECD/EDO. În plus față de Pachetul ECD/EDO, mai multe materiale suplimentare pot fi găsite pe website-ul Consiliului Europei (www.coe.int/edc).

Aceste instrumente practice pregătite de Consiliul Europei în domeniul ECD/EDO sunt instrumente generice. Cu alte cuvinte, este recunoscut faptul că acestea ar putea avea nevoie să fie adaptate la diferite situații, dezvoltate și utilizate astfel încât să răspundă cât mai bine nevoilor fiecărei țări.

3.2 Șase volume privind ECD/EDO în proiecte școlare, predarea modulelor, conceptelor, metodelor și modelelor

În multe țări, profesorii au nevoie de asistență în implementarea ECD/EDO. De aceea, Consiliul Europei elaborează, de asemenea, o serie de manuale pentru profesori despre educația privind cetățenia și drepturile omului.

Volumele au fost publicate în parteneriat cu Universitatea Pedagogică din Zurich, Proiecte Internaționale în Educație. Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare a cofinanțat manualele împreună cu Consiliul Europei. Această carte, Volumul I, *Educație pentru democrație – Materialele suport pentru cadrele didactice*, este prima din această serie de șase volume. În pagina anterioară, se poate vedea o prezentare generală a acestor șase manuale și diferitele grupuri țintă.

Manualele includ planuri de lecție pentru toate nivelurile de educație, cu scopul de a promova cetățenia activă bazată pe învățarea participativă și pe sarcini de lucru într-o comunitate școlară democratică.

Caracteristica unică a acestor manuale este aceea că sunt un rezultat al unui proiect cu adevărat european. Ideea și prima versiune au fost dezvoltate în Bosnia și Herțegovina, unde mulți profesori și educatori au luat parte la elaborarea manualelor. Autorii și editorii versiunii finale a manualelor provin din multe țări europene și chiar și de mai departe, iar manualele au fost testate și revizuite de un număr mare de oameni de diferite origini și diferite susceptibilități. Sperăm că aceste manuale vor fi utile profesorilor și elevilor din întreaga Europă.

Partea 2

Predarea democrației și drepturilor omului

Capitolul 1 Condiții ale predării și învățării

Capitolul 2 Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

Capitolul 3 Cum să înțelegem politica

Capitolul 4 Ghidarea proceselor de învățare și alegerea modalităților de predare

Capitolul 5 Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

De exemplu, elevii nu ar trebui doar să cunoască drepturile lor de participare, ci și să fie capabili să le utilizeze. Prin urmare, elevii au nevoie de oportunități de practică și de pregătire în viața școlară prin participarea la decizii și influențarea mediului școlar în alte moduri. De exemplu, profesorii trebuie să le acorde elevilor oportunitatea de a-și exprima opiniile atât în ceea ce privește subiectele din clasă cât și aspectele legate de predare și de conducerea școlii. Acest tip de predare și învățare are nevoie de pregătire. De aceea, profesorul trebuie să se gândească în prealabil la diferite aspecte ale profesiei sale. Acesta este cazul pentru toți cei care predau. Acest lucru este necesar în special în predarea ECD/EDO, deoarece experiența de viață a elevilor face parte în permanență din această abordare. Cum înțeleg aceasta? Cum mă asigur că toți elevii sunt auziți? Cum pot să fiu sigur că nu voi copleși elevii cu opinia mea? Prin urmare, sugerăm cinci pași care trebuie luați în considerare:

- Care sunt condițiile de predare și învățare?
- Care sunt obiectivele pe care trebuie să le stabilesc și ce materiale vor fi alese?
- Care sunt conceptele specifice ale politicii care trebuie avute în vedere?
- Cum înțeleg eu procesele de învățare și ce forme de predare voi alege?
- Cum pot fi evaluate rezultatele (elevi, profesori și școli)?

Sprijinim profesorii în găsirea răspunsurilor la aceste întrebări de bază punându-le la dispoziție fișe de lucru pe care le pot folosi ca instrumente în caz de nevoie.

Capitolul 1

Condiții ale predării și învățării

1. Introducere

Atunci când planificați lecțiile, aveți nevoie de o idee suficient de clară despre caracteristicile și condițiile de învățare atât la nivelul clasei în ansamblul ei cât și la nivelul fiecărui elev în parte. Este importantă înțelegerea copiilor și a diferențelor dintre ei: diferența dintre competențele și abilitățile lor, punctele lor tari și punctele slabe, convingerile, atitudinile și interesele lor.

Pe de o parte, veți clarifica condițiile învățării în clasă în funcție de obiectivele de predare pe care le aveți în minte. Pe de altă parte, când alegeți obiectivele și subiectele, veți utiliza cunoștințele voastre cu privire la caracteristicile fiecărui copil în parte și ale clasei în ansamblul ei.

Identificând condițiile învățării, veți finaliza prima parte a clarificărilor preliminare. În continuarea planificării, trebuie să luați, de asemenea, în considerare condițiile generale în care predarea va avea loc. În cele din urmă, nu trebuie să uitați de propriile abilități de predare; aceasta pentru a vă asigura că le veți folosi în mod eficient și le veți dezvolta în continuare fără să vă împovărați în activitatea de predare.

La începutul acestui capitol veți găsi întrebări cheie urmate de fișe de lucru care pot fi folosite oricând este necesar.

2. Sarcini de lucru și întrebări cheie privind condițiile predării și învățării

2.1 Sarcina de lucru

La începutul acestui capitol veți găsi întrebările cheie. Întrebările următoare pentru autocontrol oferă o abordare mai detaliată a diferitelor aspecte ale condițiilor învățării.

2.2 Întrebări cheie

- Ce cunoștințe și abilități dețin deja elevii?
- Ce cunoștințe și abilități dețin eu?
- Care sunt condițiile externe de care trebuie să fiu conștient?
- Ce știu despre elevi ca individualități?
- Ce elemente de cunoaștere și ce informații trebuie să aibă elevii pentru a le permite să rezolve noua sarcină de lucru?
- Referitor la noul subiect, ce informații, abilități și experiență (prealabile) au dobândit deja elevii? Ce este nou pentru ei, ce se repetă, ce este esențial și ce este în plus?
- La ce tehnici de lucru și de învățare mă pot aștepta din partea elevilor să stăpânească și ce experiență au în legătură cu diferite metode de predare și forme de interacțiune socială?
- Ce atitudini, obiceiuri, prejudecăți sau convingeri pozitive sau negative ar trebui sau trebuie să mă aștept să întâlnesc?
- Cum pot depăși dificultățile de învățare, barierele în învățare și rezistența împotriva învățării?
- Am evaluat corect voința copiilor de a învăța, sentimentele lor, capacitatea de reacție, nevoile de învățare, așteptările, interesele, activitățile recreative și condițiile lor de trai?

- Ce condiții și influențe socio-culturale și ce sisteme de sprijin sunt importante pentru activitatea din clasă? Ce rol joacă părinții, frații și surorile, semenii sau alți oameni care sunt importanți din punct de vedere psihologic?

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 1: Cum să luăm în considerare abilitățile și cunoștințele elevilor

- Ce știi despre clasa mea?
- Ce caracteristici ale clasei ar trebui să am în vedere și să reacționez la ele?
- Cum vreau sau cum trebuie să conduc clasa (comunicare, comportament social, relații perturbate etc.)?
- Cum este atmosfera în clasă (evoluția grupurilor, legarea de prietenii, outsiders etc.)?
- Ce convenții trebuie respectate (limbaj, datorii, așezare în bănci, reguli ale interacțiunii sociale, ritualuri, ocazii speciale, ceremonii și petreceri etc.)?
- Care este mărimea și structura clasei (gen, varietate multiculturală etc.)?

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 2: Cum să îmi valorific abilitățile de predare și cunoștințele?

- Ce experiență, abilități și cunoștințe generale am?
- În ce măsură cunoștințele mele sunt incomplete – în ceea ce privește conținutul și subiectul, obiectivele, metodele corespunzătoare de predare și procesele de învățare?
- În ce domenii doresc, eu însumi, să învăț (cunoaștințe, metode de predare, abilități profesionale, calități personale, aspecte care țin de rutina zilnică etc.)?
- Ce concept de natură umană îmi servește ca orientare generală?
- Care este cadrul teoretic sau versiunea simplificată a unei teorii care îmi ghidează activitatea de profesor?
- Cum aș descrie și califica relația mea cu elevii?
- Care sunt limitele mele personale în ceea ce privește orele de lucru, stresul etc.? Cum mă folosesc de capacitatea personală de lucru?
- Cum îmi pot reduce volumul de muncă printr-o planificare mai bună a activității mele și a altor activități?
- Cum îmi folosesc și economisesc bugetul de timp și cum fac față surselor de stres personal?

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 3: Condiții generale de predare și învățare

- Cum îmi repartizez timpul unei zile sau al unui an și timpul consacrat activității de predare?
- Cum a fost concepută sala de clasă?
- Cum este echipată școala: numărul și tipul sălilor de curs, echipamente disponibile, materiale etc.?
- Ce cadru este asigurat în ceea ce privește cultura școlii (proiecte comune pentru grupuri de vârste diferite, munca în echipă și obligațiile echipei, cooperarea cu părinții, autoritățile sau experții care lucrează cu copiii cu nevoi speciale etc.)?

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 4: Care sunt atitudinile de bază față de elevi?

- Empatie, dedicare (responsivitate la sentimente, gânduri, puncte de vedere și nevoi), acceptare binevoitoare (stima de sine nu depinde de nicio condiție), sinceritate, stabilitate, încredere
- Leadership într-un spirit de stimă și respect (atașare emoțională, raționament inductiv, control autoritar, promovarea integrării sociale și a democrației)

Relații și comunicare în clasă

- Înțelegere reciprocă
- Relații simetrice
- Co-educație de gen non-discriminatorie
- Cunoașterea altor oameni
- Prietenie
 - Comunicare verbală și non-verbală
 - Adoptarea de alte perspective și puncte de vedere
 - Autopercepere și perceperea de către ceilalți

Mediul prevenirii conflictului

- Comunitate corectă și protectoare, comunitatea elevilor, responsabilități împărțite (profesori și elevi – de gen masculin și feminin)
- Cooperare, nu competiție
 - Învățare socială
 - Reguli și convenții
 - Meta-comunicare și meta-interacțiune
 - Limitare și consolidare

Măsuri educaționale

- Discuții de rezolvare a conflictului
- „Masă rotundă”
- Jocuri
- Cooperare ca mod de schimbare a comportamentului personal
- Feedback încurajator
- Responsabilități individuale
- Pedepsă
- Confruntarea cu probleme care țin de hărțuire și violență în clasă sau în școală

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 5: Reconsiderarea disciplinei și a ordinii dintr-o perspectivă democratică

- Ordinea este necesară în toate situațiile. Un grup fără ordine și fără reguli de bază nu poate fi democratic.
- Limitele sunt necesare. Regulile pot fi greșite sau necorespunzătoare. Dar atât timp cât nu au fost înlocuite, trebuie respectate. Trebuie, totuși, ca schimbarea lor să fie posibilă.
- Încă de la început, copiii ar trebui să participe la stabilirea și implementarea regulilor. Doar astfel, este posibil ca ei să se identifice cu regulile.
- Comunitatea unei clase nu poate funcționa fără încredere și respect reciproc. În unele cazuri, se poate dovedi dificilă crearea unei asemenea atmosfere.
- Spiritul de echipă trebuie să înlocuiască competiția în clasă.
- O atmosferă prietenoasă în clasă este de importanță vitală.
- Competențele sociale ale profesorului au o contribuție esențială (conducere democratică, dezvoltarea sentimentului de apartenență la grup, dezvoltarea relațiilor etc.).
- Comunicarea în cadrul grupului este o realitate permanentă într-o clasă condusă democratic.
- Elevii, băieți și fete, trebuie încurajați să exploreze ceva nou și să învețe din greșeli.
- În limitele stabilite, exercitarea libertăților trebuie să fie posibilă. Doar așa, este posibilă dezvoltarea responsabilității individuale.
- Disciplina și ordinea vor fi acceptate și respectate de bună voie dacă ajută fiecare persoană să se exprime și dacă sprijină grupul în dezvoltarea de relații și condiții de lucru satisfăcătoare.

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 6: Reconsiderarea dintr-o perspectivă democratică a rolului profesorului

Profesorii trebuie să conducă și să însoțească clasa. Aceasta este sarcina lor. Ei trebuie să decidă cu privire la diferite lucruri și, de asemenea, să controleze totul. Ceea ce nu ar trebui profesorii să facă este să dorească să controleze procesele de gândire și dezvoltarea personală a elevilor lor. În special în cadrul ECD/EDO, profesorul are rolul unui model de urmat pentru elevii săi. Cum rezolvă profesorii conflictele? Ce fel de oameni promovează profesorii? Următoarea listă oferă un indiciu asupra locului în care cineva se poate poziționa. Dar este clar că, în funcție de condițiile de învățare, dispoziția zilnică, momentele de pericol sau organizarea grupului de elevi etc., a fi mai autocrat sau mai democratic poate avea un sens. În general, este important de reținut: imaginea mea de persoană ca profesor își va pune amprenta aspra activității mele zilnice cu elevii.

Situație de învățare					
Mai degrabă autocratică		Eu			Mai degrabă democratică
Conducător					Lider
Voce fermă					Voce prietenoasă
Ordine					Invitație, solicitare
Putere					Influență
Presiune					Sugestie
Solicitare de respect					A convinge la cooperare
Impunerea sarcinilor					Sugerarea de idei
Mod critic predominant					Încurajare frecventă
Pedeapsă frecventă					Sprijin și ajutor frecvent
„Așa îți spun eu!”					„Hai să discutăm”
„Eu decid, tu te supui”					„Fac o propunere și te ajut să iei o decizie”
Responsabilitate exclusivă a grupului					Responsabilitate împărțită cu grupul și în cadrul grupului

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 7: Cum să creăm o atmosferă democratică în clasă

Dacă un profesor decide să organizeze clasa într-un mod mai democratic, acest lucru este legat de un obiectiv important. Următorul tabel arată pașii care pot fi urmați.

1. Unde și în ce ipostaze mă aflu?
2. Ce ipostază aleg pentru mâine, pentru săptămâna viitoare, pentru anul următor?
3. Cum trebuie să acționez ca profesor pentru ca școala mea să beneficieze de progresul procesului meu de învățare?

Obiective pe termen scurt	Obiective pe termen mediu	Obiective pe termen lung
Profesorul reduce utilizarea expresiilor foarte autoritare	Profesorul dezvoltă utilizarea curentă a expresiilor reversibile	Înțelegerea reciprocă între elevi și profesori
Profesorul oferă motive pentru alegerea subiectelor și a materialelor	Profesorul oferă subiecte și materiale de predare alternative	Planificarea comună a lecției de către elevi și profesor
Profesorul explică elevilor obiectivele învățării	Profesorul prezintă elevilor obiective alternative ale învățării	Alegerea împreună, de către elevi și profesori, a obiectivelor învățării
Profesorul motivează selectarea metodelor de predare	Profesorul prezintă opțiuni alternative pentru metodele de predare	Decizia comună, a elevilor și profesorului, privind metodele de predare
Profesorul motivează notarea performanței elevilor	Profesorul explică probleme privind notarea	Autoevaluare de către elevi
Prezentarea modurilor democratice de rezolvare a conflictelor	Profesorul încetează să își folosească în mod autoritar puterea de a rezolva conflictele	Rezolvarea conflictelor prin cooperare și comunicare
Profesorul explică principiile organizării activității în clasă	Sugestiile elevilor privind organizarea activității sunt luate în considerare	Elevii participă la luarea deciziilor privind organizarea activității în clasă

Condiții ale predării și învățării

Fișa de lucru 8: Cum să dezvoltăm școala într-o comunitate democratică

ECD/EDO și demersul către o atmosferă democratică nu pot avea loc doar în clasă ci trebuie să fie dezvoltate în întreaga școală. Din acest punct de vedere, cel mai important jucător este directorul școlii.

În cadrul materialelor ECD/EDO ale Consiliului Europei, instrumentul „Guvernanța democratică a școlilor” sugerează domeniile cheie de lucru și pașii pentru dezvoltarea școlii într-o comunitate democratică (vezi, de asemenea, Capitolul 5 din această Parte, Fișele de lucru 15-18).

Aceste patru domenii cheie sunt:

1. Guvernanța, leadership-ul, managementul și asumarea responsabilității publice
2. Educația centrată pe valori
3. Cooperarea, comunicarea și implicarea: competitivitate și autodeterminare
4. Disciplina elevilor

Guvernanța, leadership-ul, managementul și asumarea responsabilității publice

Diferiți factori interesați precum legislatorii, consiliile școlare locale, syndicatele, elevii și părinții, precum și comunitățile locale au așteptări din partea conducerii școlii. Cum face față acestor provocări conducătorul școlii? Ce tip de management aplică în școală? Este leadership-ul construit pe consens și încredere sau este un leadership caracterizat de neîncredere și concurență? Cum sunt împărțite responsabilitățile în școală? Cum abordează conducătorul școlii problema diversității? Și cum arată școala responsabilitate față de diferiți factori interesați?

Educația centrată pe valori

Cum apar valorile precum democrația, drepturile omului și respectul pentru diversitate, în contextul formal și informal al unei școli? Cum sunt promovate valorile și abilitățile sociale ca o cerință obligatorie pentru coexistența pașnică în societatea modernă globalizată? Cum sunt abordate aceste valori în școală?

Cooperarea, comunicarea și implicarea: competitivitate și autodeterminare

Școala nu este separată de restul societății sau de lumea reală. Cum comunică o școală pe plan intern și extern? Cum cooperează o școală pe plan intern și extern? Școala se aseamănă mai mult cu o companie disociată sau se aseamănă cu o ușă către societate prin căile și modurile sale de comunicare și implicare? Care este misiunea școlii? Cât de mult este determinată școala să-și pună în practică obiectivele atunci când comunică și se deschide către societate?

Disciplina elevilor

Într-o școală, lucrează împreună mulți oameni. Ce forțe ar trebui folosite pentru a menține disciplina și ordinea într-o școală guvernată democratic? Ce îi face pe elevi să respecte regulile date și ce îi face să le încalce? O școală democratică în care elevii nu respectă regulile înseamnă haos?

Capitolul 2

Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

1. Introducere

Profesorii se confruntă în repetate rânduri cu problema justificării: care sunt motivele pentru care am ales dintre posibile obiective și teme? Identificarea unui obiectiv al predării și alegerea unei teme înseamnă o decizie fundamentală legată de predare. Obiectivele nu ar trebui să fie doar copiate sau adaptate, nici nu ar trebui să fie impuse într-un mod dogmatic. Mai degrabă ar trebui cercetate cu meticulozitate, iar alegerea lor ar trebui să se bazeze pe o argumentare și o justificare clară. Apoi, poate împreună cu elevii, se face o alegere deliberată a temelor și a obiectivelor pentru predare, se reflectează asupra deciziei într-o gamă variată de contexte și se verifică alegerea temelor pentru a le identifica valoarea lor educațională. Această sarcină este de o importanță crucială, având în vedere că numărul posibilelor teme de predare este nesfârșit, în timp ce timpul disponibil pentru planificare și predare este limitat.

Următoarele întrebări cheie au ca scop să vă ghideze și să vă asiste în această sarcină complexă de selectare și pregătire a temelor pentru predare.

2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

2.1 Sarcina de lucru

Profesorii, cu simț de responsabilitate în activitatea lor, se confruntă în repetate rânduri cu problema justificării: care sunt motivele pentru care am ales dintre posibile obiective și teme?

Identificarea unui obiectiv al predării înseamnă o decizie fundamentală legată de predare. Obiectivele nu ar trebui să fie doar copiate sau adaptate, nici nu ar trebui să fie impuse într-un mod dogmatic. Mai degrabă ar trebui cercetate cu meticulozitate, iar alegerea lor ar trebui să se bazeze pe o argumentare și o justificare clară. Este important ca un profesor să asocieze obiectivele de predare pe care le are în vedere cu condițiile de învățare ale elevilor și să le adapteze în mod corespunzător (vezi Capitolul 1, Condiții ale predării și învățării).

Odată ce obiectivele au devenit mai concrete, trebuie incluse aspectele legate de conținut. Până nu se decide nivelul dorit de realizare în ceea ce privește conținutul, adică temele care vor fi incluse, nu este posibilă stabilirea obiectivelor predării.

În procesul de planificare, activitatea privind aspectele conținutului în predare este dificilă și necesită mult timp. La prima vedere, pare a fi necesar un efort minim, deoarece curriculumul stabilește direcții clare iar unele mijloace de predare oferă sugestii detaliate. Totuși, sarcina principală rămâne profesorului: trebuie să fiți bine informați despre întregul domeniu de cunoaștere pe care doriți să-l predați, trebuie să-l structurați, să dobândiți o înțelegere cuprinzătoare a acestuia, să îl analizați în detaliu, să îl evaluați în mod critic, să faceți o alegere deliberată a temelor și a obiectivelor predării, să reflectați asupra deciziei dumneavoastră în cadrul unei game variate de contexte, să verificați alegerea temelor pentru le a identifica valoarea educațională etc. Această sarcină este de o importanță crucială, având în vedere că numărul posibilelor teme de predare este nesfârșit, în timp ce timpul disponibil pentru planificare și predare este limitat.

Următoarele întrebări cheie și alte întrebări complementare pentru autocontrol au drept scop să vă ghideze și să vă asiste în această sarcină complexă de selectare și pregătire a temelor pentru predare. Sugerăm profesorilor să colaboreze cu alți profesori și poate și cu elevii.

2.2 Întrebări cheie

Pentru stabilirea obiectivelor:

- Ce obiective doresc să realizez?
- Ce competențe vor fi cele mai importante la finalul unității de învățare?

- Care sunt rațiunile pentru care am ales aceste obiective?
- Care este prioritatea pe care le-o dau obiectivelor (obiective primare și secundare)?
- Ce obiective sunt importante acum – pentru clasă în ansamblu, pentru fiecare elev în parte, băiat și/sau fată?
- M-am asigurat că obiectivele pe care le-am ales servesc principalelor interese și nevoi ale elevilor? Lecțiile mele răspund în mod real la ceea ce îi preocupă pe elevii mei?
- Pot elevii să participe la stabilirea sau la alegerea obiectivelor învățării?
- Cât timp (lecții și săptămâni) a fost alocat realizării obiectivelor?
- Ce obiective ar trebui realizate de către toți elevii în timpul de predare disponibil (standard general de realizare)?
- Trebuie stabilite niveluri specifice de realizare pentru fiecare elev (educația conform abilităților individuale)?
- Le-am oferit elevilor posibilitatea de a trece de la cunoștințe la acțiune, adică pot ei aplica cu încredere cunoștințele pe care le-au dobândit?
- Pe ce pun accentul în predare – pe competențe cognitive, personale sau sociale?
- Am o idee clară despre obiectivele pe termen scurt și pe termen lung care au cea mai mare importanță pentru clasa mea, pentru grupurile de învățare, pentru fiecare elev în parte, băiat sau fată?
- Am formulat clar și explicit obiectivele?

Pentru alegerea temelor și a materialelor:

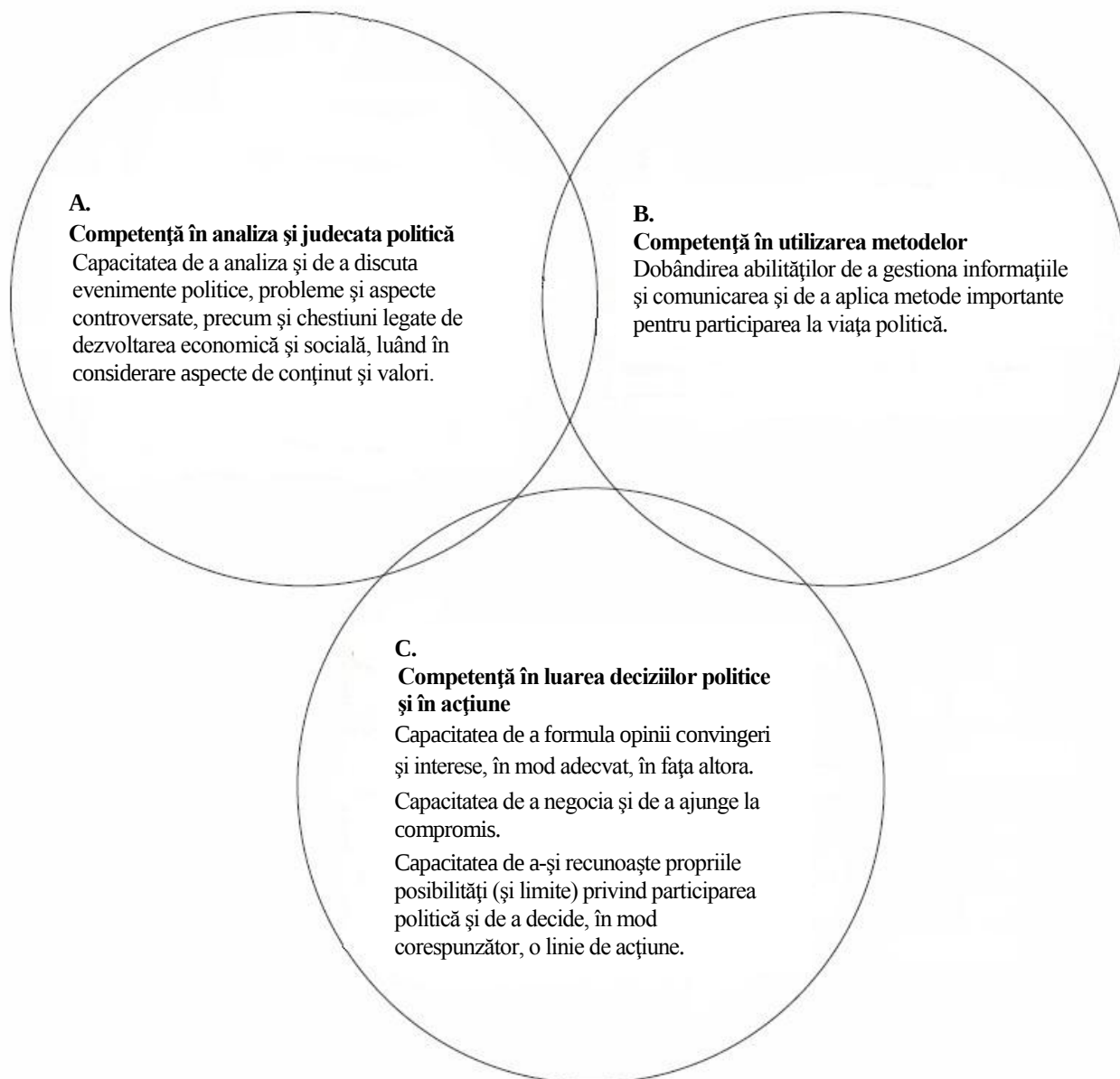
- Ce temă am ales?
- Care sunt rațiunile pentru care am făcut această alegere?
- Care este structura temei?
- Corespunde alegerea temei cu programa?
- Ce aspecte ale temei sunt interesante pentru elevii mei?
- În ce mod învățarea în școală este legată de învățarea din afara școlii?
- Există o legătură între tema aleasă, viața reală și mediul în care trăiesc elevii?
- Am o înțelegere generală a întregului conținut care îmi permite să aleg o temă anume? Cum pot fi mai bine informat? Este nevoie să realizez studii sau experimente înainte de a aborda tema în clasă?
- Ce materiale de predare sunt disponibile pentru aspectele specifice ale temei?
- Va exista posibilitatea ca elevii, băieți și fete, să se inspire în cadrul lecțiilor din experiența, cunoștințele și abilitățile personale (de exemplu, copiii care provin dintr-un context cultural și lingvistic diferit)?
- Va fi tema la fel de potrivită nevoilor specifice ale celor două genuri?
- Mă interesează tema aleasă?

Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

Fișa de lucru 1: Competențele elevilor pentru ECD/EDO

Trei domenii de competență pentru a trăi și a învăța democrația și drepturile omului

Scopul educației pentru cetățenie democratică este acela de a sprijini dezvoltarea competențelor în trei domenii care, totuși, sunt întotdeauna strâns interconectate și de aceea nu ar trebui tratate separat.

Competență în analiza și în judecata politică

Scopul este de a dezvolta competența de a analiza evenimente, probleme și aspecte politice controversate și de a aduce argumente pentru judecata personală. Școala poate contribui la acest proces prin sprijinirea elevilor în a folosi o analiză structurată pentru a obține o înțelegere mai complexă a problemelor.

Pentru a putea face acest lucru, sunt necesare următoarele abilități:

- recunoașterea importanței deciziilor politice pentru propria viață;
- recunoașterea și analizarea consecințelor deciziilor politice;

- recunoașterea și prezentarea punctului de vedere personal și a punctului de vedere al altor persoane;
- recunoașterea și înțelegerea celor trei dimensiuni ale politicii:
 - a) instituțională,
 - b) bazată pe conținut,
 - c) axată pe proces;
- analiza și evaluarea diferitelor faze ale proceselor politice la nivel micro (de exemplu, viața școlii), la nivel mezo (de exemplu, comunitatea) și la nivel macro (politicile naționale și internaționale);
- prezentarea faptelor, a problemelor și a deciziilor cu ajutorul categoriilor analitice, identificarea principalelor aspecte și asocierea lor cu valorile fundamentale ale drepturilor omului și ale sistemelor democratice;
- identificarea condițiilor sociale, legale, economice, ecologice și internaționale, a intereselor și progreselor din discuția despre probleme actuale controversate;
- recunoașterea modului în care politica este prezentată de medii.

Competență în utilizarea metodelor

Pentru a putea participa la diversele procese politice, sunt necesare nu doar cunoștințe de bază despre conținuturile, structurile și procesele politice, ci și competențe generale care sunt dobândite în alte contexte (precum comunicare, cooperare, lucrul cu informații, cifre și statistici). Abilitățile și competențele speciale precum capacitatea de a argumenta pentru sau împotriva unei probleme, care sunt deosebit de importante în participarea la evenimente politice, trebuie exersate și promovate în educația pentru cetățenie democratică. Scopul este de a utiliza aceste abilități în metode care sunt răspândite în discursul politic (discuții, dezbateri).

Pentru a putea face aceste lucruri, sunt necesare următoarele abilități:

- capacitatea de găsi, de a selecta și de a prezenta în mod autonom informațiile oferite de mass-media și/sau de noile medii într-un mod critic și concentrat (colectarea, organizarea, evaluarea statisticilor, a hărților, a diagramei, a graficelor, a caricaturilor);
- utilizarea mediilor cu ochi critic și cu capacitatea de a dezvolta propriile produse media;
- aplicarea metodelor empirice la nivel de bază (de exemplu, chestionare și tehnici de interviu).

Competență în luarea deciziilor politice și în acțiune

Scopul este acela de a dobândi competențe de a apărea și de a te comporta într-un mod încrezător și adecvat în contextul politic și în public.

Pentru a putea face acestea, sunt necesare următoarele abilități:

- capacitatea de a-și exprima opinia politică într-un mod adecvat și încrezător și de a stăpâni diferite forme de dialog;
- participarea la viața publică și capacitatea de se comporta politic (abilități de comunicare orală, precum explicarea punctului de vedere, discutarea, dezbateri, conducerea sau moderarea unei discuții; prezentare scrisă și tehnici de vizualizare pentru afișe, gazetă de perete, minuta unei întâlniri, scrisori către editor etc.);
- recunoașterea propriilor posibilități de a exercita influență politică, de a forma o echipă și de a lucra împreună;
- capacitatea de exprimare, dar și de a ajunge la un compromis;
- recunoașterea opiniilor și a tendințelor antidemocratice și capacitatea de a reacționa la acestea în mod corespunzător;
- capacitatea de a se comporta natural într-un context intercultural.

Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

Fișa de lucru 2: Două categorii de materiale în ECD/EDO

Predarea și învățarea fără anumite materiale sunt imposibile, deoarece materialele reprezintă mijloacele care furnizează conținutul, subiectul, informațiile și datele. Elevii își dezvoltă competențele prin intermediul activităților, ceea ce înseamnă că „fac ceva” cu un obiect. Ceea ce ne vine în minte prima oară este probabil manualul școlar sau un material printat și, într-adevăr, acestea sunt importante în cadrul ECD/EDO

Două categorii de materiale în ECD/EDO

Cu toate acestea, specificul ECD/EDO este reflectat de conceptul mai larg care vizează materialele și echipamentele media. Manualul școlar și handout-urile sunt exemple de mijloace printate. În cadrul învățării în sens constructivist interactiv, o categorie diferită de materiale este reprezentată de materiale create de către profesori și elevi. Acestea sunt materiale autentice, având în vedere faptul că sunt materiale la prima mână, produse pe loc, într-o anumită situație, pentru persoanele prezente aici și acum. Astfel, în cadrul ECD/EDO, profesorii și elevii nu sunt doar utilizatori de materiale ci și producători ai acestora. Volumele II-VI din această ediție ECD/EDO oferă multe exemple pentru această categorie de materiale, foarte adesea create de elevi în cadrul învățării bazate pe sarcini de lucru sau în cadrul proiectelor, iar descrierea unităților de învățare și a lecțiilor explorează potențialul bogat de învățare al acestor materiale, pentru elevi.

Un tabel al cerințelor de învățare și al materialelor

Următorul tabel asociază câteva exemple tipice pentru aceste două categorii de materiale – oferite de medii și produse în cadrul proceselor de interacțiune care implică profesorii și elevii – cu diferite aspecte ale dezvoltării competențelor în ECD. Nu recomandăm nici un fel de preferință către un anumit tip de material, ci mai degrabă o abordare integrată. Cu toate acestea, predarea prin democrație și drepturile omului cere ca profesorii să ia în serios produsele realizate de elevi.

Aspecte ale dezvoltării competențelor	Materiale transmise prin medii	Materiale realizate în procesele de învățare	
		Materiale realizate de către profesori	Materiale realizate de către elevi
Dezvoltarea anterioară a elevilor	(Astfel de mijloace și materiale există, desigur – de exemplu, cărțile sau filmele pentru copii – dar acestea sunt dicolo de de aria pedagogică a profesorului)		Pre-concepte, experiența anterioară și procesele de socializare în familie sau cu semenii, informații dobândite anterior în cadrul școlii și în afara ei
Stabilirea unei teme, stabilirea proiectului unei lecții sau unei teme			Brainstorming și contribuții la discuții
Informații	Rapoarte de știri (presa scrisă, TV, DVD, Internet) Manual școlar	Prezentare Asigurarea materialelor de bază (precum flipchart-uri, markere, hârtie colorată)	Contribuțiile elevului (precum deconstrucția mesajelor transmise prin medii, rezumate, temă pentru acasă, prezentări, argumente în discuții și dezbateri, comentarii, întrebări)
Analiză și judecată	Probleme și controverse în politică și știință (handout-uri, manual)	Instrucțiuni privind conceptele cheie Critici care necesită deconstrucție	
Formarea abilităților	Handout-uri (instrucțiuni privind formarea)	Demonstrație și coaching	Feedback
Participare și acțiune		Moderarea întâlnirilor	Experiență Întrebări, comentarii, idei, interese
Evaluare	Teste Chestionare Portofolii	Observație	Autoevaluare Feedback Exprimarea nevoilor de învățare

Stabilirea obiectivelor și alegerea materialelor

Fișa de lucru 3: Alegerea și utilizarea materialelor în ECD/EDO

Alegerea materialelor transmise prin medii

Conceptul mai larg de materiale implică ca alegerea acestora să fie făcută atât de profesori cât și de elevi. Elevii fac acest lucru în procesele lor de învățare în sens constructivist. În acest caz, punem accent pe rolul profesorului în selectarea materialelor care vor fi utilizate în orele de ECD/EDO.

Criterii pentru alegerea materialelor produse de medii

- Încredere: autorul, sursa, data elaborării etc. sunt identificabile clar? Au fost preluate textul, datele etc. din versiunea originală, elevii (din învățământul secundar) își pot da seama dacă au fost făcute modificări?
- Caracter adecvat: corespunde materialul nivelului de înțelegere și de dezvoltare a competențelor elevului, inclusiv experienței sale în deconstrucția mesajelor transmise de medii? Materialele nu trebuie să fie nici prea ușoare nici prea dificile; ar trebui să solicite un efort care să îmbunătățească abilitățile elevului și să sporească cunoașterea, înțelegerea și capacitatea lui de analiză.
- Relevanță: corespunde materialul intereselor elevilor? Abordează o temă sau o problemă pe care elevii o consideră importantă? Pot face elevii legătura între conținut și conceptele sau experiențele lor, dobândite deja?
- Principiul neîndoctrinării sau pluralismul perspectivelor: oferă materialele perspective diferite? Evită acestea capcana îndoctrinării elevilor – în orice direcție de gândire, judecată sau interese (vezi fișa privind etica profesională a profesorilor de ECD/EDO din acest volum)?

Folosirea materialelor realizate de elevi

Materialele scrise, imaginile etc.: profesorul le poate studia înainte sau după lecții și poate decide cum să le folosească.

Contribuțiile orale ale elevilor fac sarcina profesorului mult mai dificilă deoarece acesta trebuie să reacționeze în mod spontan și adesea trebuie să improvizeze. A se vedea fișa privind moderarea discuțiilor în plen, din acest volum.

Capitolul 3

Cum să înțelegem politica

1. Introducere: ce trebuie să învețe elevii?

Obiectivul ECD/EDO este acela de a le permite elevilor să participe la procesele de luare a deciziilor care le afectează interesele și comunitatea în ansamblu.

Pot să acționez doar atunci când mă decid, adică, atunci când știu ce vreau. Dintr-o perspectivă mai analitică, trebuie să identific sau să îmi prioritizez interesele sau trebuie să judec o chestiune, un conflict sau o problemă și să decid ce direcție de acțiune urmez. Judecata, în schimb, presupune înțelegere, iar înțelegerea presupune informații corecte.

Prin urmare, elevii ar trebui să înțeleagă subiecte politice importante – pentru binele lor (învățând „despre” politică), dar, de asemenea, să învețe competențele care le permit să lucreze independent în realizarea pașilor necesari: dobândirea de informații, analizarea și înțelegerea problemelor politice și judecarea acestora. Astfel, acestea îi permit tânărului cetățean să participe și să acționeze (învățând „pentru” participarea democratică).

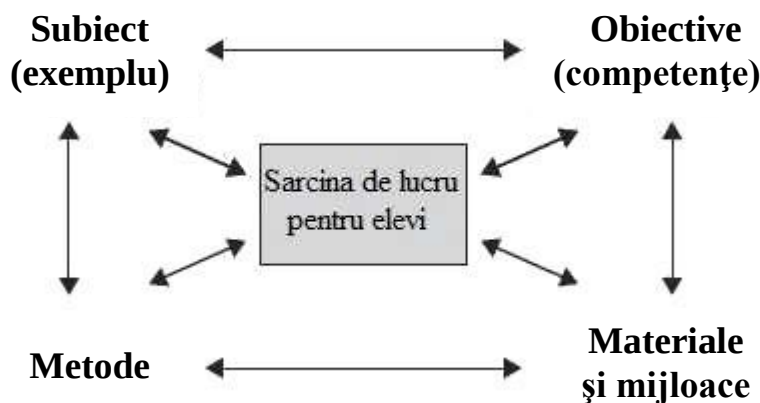
2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru a înțelege politica

2.1 Sarcini pentru profesorii care predau ECD/EDO

În toate domeniile de predare și învățare, nu doar în cadrul ECD/EDO, elevii înțeleg cel mai bine teme complexe studiind exemple bine alese. Manualele profesorului din această ediție ECD/EDO pentru ciclul elementar, pentru ciclul inferior și superior al învățământului secundar (Volumele II-V) demonstrează acest principiu în fiecare unitate de învățare și prezintă diferite abordări posibile. Manualele arată, de asemenea, că aceste exemple pot fi luate din contextul guvernantei școlare sau din procesul de luare a deciziilor politice de la orice nivel – în funcție de vârsta elevilor, materialul care este disponibil sau care poate fi realizat de către elevi, și de rezultatul așteptat al învățării.

Aceste exemple sunt, în principiu, de două tipuri – analiza problemei sau a chestiunii politice sau analiza procesului de luare a deciziilor politice. Profesorul trebuie să decidă care exemple sunt adecvate și să clarifice ce material este la îndemână sau poate fi obținut.

Sarcina profesorului de ECD/EDO este aceea de a lega următoarele elemente în proiectarea unei lecții care se axează pe politică:

Nicio proiectare a lecției nu este posibilă fără studierea tuturor acestor elemente de predare și învățare și fără asocierea lor. O schimbare a unei singure poziții le va afecta pe celelalte. Pe de altă parte, subiectul poate fi schimbat pentru a atinge un anumit obiectiv și viceversa.

2.2 Întrebări cheie

- Ce ar trebui să fie capabili să facă elevii după predarea acestei unități de învățare? Ce ar trebui să înțeleagă și ce ar trebui să fie capabili să le explice celorlalți și ce criterii ar trebui să poată să utilizeze în analizarea unei probleme politice?
- În ce fel le pot evalua dezvoltarea competențelor?
- În ce fel se pot inspira elevii din experiența lor din viața de fiecare zi sau din școală pentru a înțelege politica?
- Cum percep elevii procesul de luare a deciziilor politice?
- În ce măsură sunt elevii mei conștienți de interesele lor?
- Ce probleme curente îi afectează pe elevii mei?
- Ce probleme curente pot elevii mei să înțeleagă?
- Sunt aceste probleme legate de guvernarea școlii sau de politică la nivel local, regional, național sau internațional?
- Cum îmi pot încuraja elevii să participe la alegerea unei teme?
- Ce mijloace sau ce materiale voi alege pentru a le prezenta diferite opinii despre tema respectivă?
- Ce sarcini le voi da elevilor mei pe care să le rezolve singuri?
- Ce contribuții pot să aibă elevii mei?
- Ce concepte cheie pot aplica ei la tema sau la problema respectivă?
- La ce opinii să mă aștept din partea elevilor cu privire la o problemă?
- Care este opinia mea? Căror criterii le-am dat prioritate în judecata mea?
- Cum mă voi asigura că nu îi voi influența negativ pe elevi convingându-i să adopte punctul meu de vedere?
- În ce fel ar putea elevii mei să acționeze?

Cum să înțelegem politica

Fișa de lucru 1: Cum pot aborda politica la orele de ECD/EDO?

În cadrul ECD/EDO, elevii ar trebui să învețe cum să înțeleagă politica. Dar ce este politica? Ce face un subiect să fie unul politic? Următorul exemplu poate servi drept introducere.

Un studiu de caz

Un orașel dintr-o zonă rurală are o singură școală care deservește nu doar elevii care locuiesc în oraș, ci și pe cei care locuiesc la 20 de km distanță de acesta. Aceștia folosesc un autobuz care face naveta între casele lor și școală. Consiliul municipal sprijină familiile cu venit mic, în special dacă au doi sau mai mulți copii la școală. Familiile primesc o scutire de la plata biletelor pentru autobuz, între 25% și 75%.

Criza economică a condus la o scădere drastică a veniturilor fiscale. Reprezentanții consiliului municipal discută acum despre reducerea cheltuielilor pentru a evita pe cât posibil finanțarea pe baza creditelor. Unii politicieni și comentatori politici influenți au sugerat reducerea indemnizației pentru taxa de autobuz sau chiar eliminarea acesteia. Ei susțin că reducerea totală a cheltuielilor va fi considerabilă, dar că, repartizată pe multe familii, ar trebui cu greu să fie resimțită. Dar mulți părinți nu sunt de acord cu acest punct de vedere și vor ca sistemul de alocații familiale să rămână așa cum este.

Această poveste este una fictivă, dar probabil destul de tipică pentru discuțiile despre reducerea cheltuielilor publice în vremuri de recesiune economică. Ce este politic în această poveste?

Un model tridimensional al politicii

Sunt posibile diferite definiții ale conceptului de politică. Una destul de comună care este utilă pentru predare și învățare aplică un model tridimensional al politicii: probleme, decizii și instituții.

Dimensiunea problemelor politice: în politică, oamenii își susțin interesele sau își pun întrebarea cum anume o problemă sau o dilemă este identificată și rezolvată. Uneori, oamenii se organizează în grupuri pentru a-și exprima interesele colective. Dezbaterile și controversa sunt ceva normal în politică; acestea reflectă interese și opinii diferite într-o societate pluralistă și nimeni nu trebuie să se teamă de ele dacă aceste probleme sunt rezolvate pe cale pașnică.

Dimensiunea procesului de luare a deciziilor politice: în politică, problemele sunt urgente – acestea afectează interesele comunității în ansamblu sau ale unui grup mare de oameni. Acestea presupun acțiune, așadar discuțiile trebuie să se finalizeze cu o decizie, cu acțiune ulterioară.

Dimensiunea instituțională a politicii se referă la cadrul în care are loc politica. Ce putere și cui îi este acordată? Cum au loc alegerile? Cum sunt elaborate legile? Ce drepturi are opoziția parlamentară? Cum influențează indivizii și grupurile de interes aceste procese politice? Această dimensiune include așadar constituția, regulile și legile care stabilesc cum sunt abordate în mod pașnic problemele politice în procesele democratice de luare a deciziilor. Un concept mai larg include de asemenea o dimensiune culturală, valorile și atitudinile care guvernează comportamentul politic al cetățeanului.

Întrebări cheie din trei perspective politice

Cele trei dimensiuni ne permit să privim politica din perspective diferite. Acest lucru ne ajută să punem ordine în complexitatea pe care subiectul politic o poate avea. Fiecare dintre aceste trei perspective politice duce la întrebări interesante. Întrebările adresate aici servesc ca exemplu și ar trebui adaptate în funcție de cazul care este studiat.

Dimensiunea problemelor politice		Răspunsuri		
Care este problema care trebuie rezolvată?	Pericolul creșterii datoriei publice în vremuri de recesiune economică			
Cine este implicat și ce obiective sau interese susțin?	Politicieni locali: evitarea creditelor prin reducerea cheltuielilor publice Familiiile cu venit redus: continuarea acordării sprijinului pentru familiile nevoiașe			
Ce drepturi ale omului sunt în joc?	Egalitatea și non-discriminarea Dreptul la educație Dreptul la securitate socială			
Ce soluții au fost propuse sau se află în discuție pentru a rezolva problema?	Reducerea sau eliminarea alocațiilor familiale pentru taxa de autobuz			
Dimensiunea procesului de luare a deciziilor politice				
Cine participă la procesul de luare a deciziilor?	Politicieni	Comentatori media	Familii	
Cine se află în acord sau în dezacord?	Sunt de acord cu propunerea de eliminare a alocațiilor familiale		Se opun eliminării	
Ce șanse au diferiții jucători să influențeze decizia finală?	Acces direct la membrii consiliului municipal		Pot găsi sprijin în rândul cetățenilor sau în media	
Cine are mai multă putere, cine are mai puțină putere?	Depinde. Studiul de caz nu oferă informații despre acest aspect			
Cine are șanse mai mari sau mai mici să găsească o majoritate?	Politicienii pot găsi destul de ușor o majoritate în consiliu; totuși, dacă decizia nu este populară, aceștia pot pierde sprijinul la următoarele alegeri și, prin urmare, trebuie să fie precauți			
Dimensiunea instituțională (cadru)				
Ce principii importante ale constituției sau ale mediului legislativ sunt relevante sau se aplică?	Principiul echilibrului, principiul statului de drept, securitatea socială, libertatea presei, libertatea de exprimare (părinți)			
Care sunt standardele internaționale și/sau regionale relevante referitoare la drepturile omului?	Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950) Convenția cu privire la Drepturile Copilului (1989)			
Ce instituții politice sunt implicate și care sunt puterile acestora de decizie?	Consiliul municipal în calitate de legislator			
Ce legi și principii legale se vor aplica?	Povestea de mai sus nu oferă nicio informație; totuși, aceasta este o întrebare standard care ar trebui inclusă mereu			

Cum sprijină această analiză ECD/EDO?

O analiză structurată și sistematică a unui subiect politic îl ajută pe profesor să pregătească lecțiile ECD/EDO și pe elevi să înțeleagă politica.

Profesorul:

- poate decide dacă se concentrează doar pe o singură dimensiune, utilizând un studiu de caz ca acesta pentru a demonstra cum funcționează sistemul instituțiilor politice, cum se ia o decizie politică sau ce este o problemă politică și cum poate fi rezolvată;
- poate transforma acest studiu de caz într-un joc de luare a deciziilor; elevii joacă diferite roluri și negociază o soluție;
- manifestă un spirit critic mai ascutit pentru identificarea materialelor adecvate care privesc problemele actuale din medii.

Elevii:

- își formează competențele pentru a înțelege și a selecta informațiile despre aspectele politice, procesele de luare a deciziilor și instituțiile politice;
- învață să pună întrebări care le ghidează analiza;
- învață cum să abordeze un subiect complex axându-se, la un moment dat, pe anumite aspecte ale acestuia și analizându-l din perspective diferite.

Cum să înțelegem politica

Fișa de lucru 2: Cum îmi pot ajuta elevii în judecarea problemelor politice?

Principalul obiectiv al ECD/EDO este acela de a le oferi elevilor posibilitatea de a participa în comunitățile lor și la viața politică. Pentru a acționa în această fel, elevii trebuie să știe ce vor să facă; obiectivele și strategiile participării politice se bazează pe analiză și judecată.

Prin urmare, cum pot profesorii de ECD/EDO să își ajute elevii în judecarea problemelor politice? Elevii judecă continuu problemele și deciziile, poate emoțional, poate intuitiv. Cum pot elevii să dezvolte o abordare mai adecvată a judecății politice?

Ce criterii sunt potrivite pentru o judecată politică?

Același studiu de caz care a fost utilizat deja în fișa de lucru anterioară este utilizat ca exemplu pentru a demonstra cum pot fi puse în contrast sau cum pot fi echilibrate criteriile judecății politice. Utilizând același studiu de caz, cele două fișe de lucru arată cum un subiect politic poate fi analizat din perspective diferite. Judecata politică se axează pe dimensiunea problemelor politice (vezi fișa de lucru anterioară), analizând-o mai în detaliu.

Un studiu de caz

Un orașel dintr-o zonă rurală are o singură școală care deservește nu doar elevii care locuiesc în oraș, ci și pe cei care locuiesc la 20 de km distanță de acesta. Aceștia folosesc un autobuz care face naveta între casele lor și școală. Consiliul municipal sprijină familiile cu venit mic, în special dacă au doi sau mai mulți copii la școală. Familiile primesc o scutire de la plata biletelor pentru autobuz, între 25% și 75%.

Criza economică a condus la o scădere drastică a veniturilor fiscale. Reprezentanții consiliului municipal discută acum despre reducerea cheltuielilor pentru a evita pe cât posibil finanțarea pe baza creditelor. Unii politicieni și comentatori politici influenți au sugerat reducerea indemnizației pentru taxa de autobuz sau chiar eliminarea acesteia. Ei susțin că reducerea totală a cheltuielilor va fi considerabilă, dar că, repartizată pe multe familii, ar trebui cu greu să fie resimțită. Dar mulți părinți nu sunt de acord cu acest punct de vedere și vor ca sistemul de alocații familiale să rămână așa cum este.

Această poveste este una fictivă, dar probabil destul de tipică pentru discuțiile despre reducerea cheltuielilor publice în vremuri de recesiune economică. Cum poate fi judecată această problemă?

Consiliul local trebuie să încerce să realizeze două obiective care sunt dificil de realizat în același timp.

1. Familiile cu venituri reduse au nevoie de sprijin; acest lucru presupune că o anumită sumă din buget este rezervată ajutoarelor familiale.
2. Consiliul trebuie să abordeze problema scăderii veniturilor fiscale într-o perioadă de recesiune economică; de aici rezultă întrebarea în ce măsură cheltuielile, inclusiv ajutoarele familiale, ar trebui reduse.

Obiectivele sunt în conflict unele cu celelalte deoarece modurile lor de realizare se exclud reciproc. În timp ce primul presupune cheltuieli, al doilea presupune economisire. Ieșirea din această situație – finanțarea prin credite – are consecințe grave nedorite. Aceasta ar fi o soluție pe termen scurt, dar dobânzile și rambursarea împrumutului tind să sugrume finanțele publice. Mai mult, finanțarea prin creditare poate spori inflația.

Două criterii de bază pentru judecarea deciziilor politice

Într-un stat democratic, nu doar liderii politici, ci și cetățenii ar trebui să judece opțiunile, în luarea deciziilor. Doar atunci, cetățenii vor fi capabili să sprijine sau să se opună deciziilor luate de către guvern.

Judecata politică poate fi concepută ca un proces de gândire în sens constructivist care se aseamănă cu o dezbatere interioară. Diferiți vorbitori interiori propun diferite valori sau principii care conduc la diferite decizii. Individul este ca un judecător care ascultă toți vorbitorii, pune în balanță sau prioritizează argumentele lor și apoi dă un verdict care deschide o cale de acțiune. Așa ne putem imagina o dezbatere interioară ideală a unei probleme politice despre alocațiile familiale.

Primul vorbitor

Comunitatea noastră este dedicată drepturilor omului și a integrat multe dintre ele în constituția noastră. Acestea includ dreptul la educație³⁰ și la un standard adecvat de trai.³¹ Familiile în special se bucură de protecție din partea statului. Familiile servesc societatea în ansamblul ei asumându-și responsabilitatea pentru educația tinerei generații. Astfel, suntem obligați să avem grijă în special de familiile care trăiesc din venituri reduse. Prin urmare, solicit ca alocațiile pentru taxa de autobuz să rămână neatinse, în special în aceste vremuri dificile.

Al doilea vorbitor

Asumarea responsabilității de către comunitate înseamnă că trebuie să identificăm problemele și pericolele care ne amenință și să ne asigurăm că le rezolvăm. Pe termen mediu, nu putem cheltui mai mult decât câștigăm. Dacă veniturile fiscale scad și cheltuielile trebuie să scadă. Le facem o favoare familiilor dacă le finanțăm alocațiile prin credite. Toate familiile și, în special, copiii lor vor trebui să își ramburseze partea lor, plus dobânda. O soluție eficientă pentru problema noastră financiară va fi de folos tuturor. Prin urmare, solicit reducerea cheltuielilor în măsura în care poate fi evitat creditul, și solicit familiilor să susțină această reducere.

Alți vorbitori pot să ia „microfonul interior” și să își exprime alte puncte de vedere esențiale. Un al treilea vorbitor, de exemplu, poate avea în vedere impactul dorit și nedorit, pe termen lung, al unei decizii, de exemplu, din punct de vedere al sustenabilității. Care este impactul asupra planetei, a intereselor și a condițiilor de trai ale următoarelor generații, asupra creșterii economice sau asupra grupurilor sociale aflate pe ultima treaptă a scărilor sociale?

Două perspective de bază ale judecății politice

Primii doi vorbitori au argumentat cu privire la moduri diferite de a înțelege responsabilitatea. Definiția responsabilității avută în vedere de primul vorbitor a fost una normativă, bazată pe sistemul de valori al drepturilor omului. Sărăcia este o încălcare serioasă a demnității umane și, prin urmare, statul nu trebuie să reducă ajutorul pentru familiile cu venituri reduse. Definiția responsabilității avută în vedere de cel de-al doilea vorbitor nu se bazează pe valori, ci pe scop. Soluția eficientă pentru o problemă urgentă este importantă și nici un subiect tabu nu este acceptabil pentru distragerea de la această prioritate.

Al treilea vorbitor abordează ambele aspecte luând în considerare consecințele pe termen lung ale unei decizii.

Mai simplu, oamenii vor să fie tratați de către autorități, ca oameni și să aibă un cuvânt de spus despre modul în care este condusă țara (primul vorbitor), și vor să fie conduși bine și eficient (al doilea vorbitor).

Discuțiile pot duce într-un punct mort dacă vorbitorii recurg la sisteme de referință diferite, precum valorile și scopul. Ambele aspecte sunt justificate în felul lor, dar se întâlnesc doar dacă sunt legate prin judecată.

Judecata politică în cadrul orelor de ECD/EDO

În școală, elevii își exercită libertatea de gândire și de opinie.³² Elevii care au ascultat dezbaterea lor interioară sunt liberi în decizia lor. Profesorul nu ar trebui să intervină ca vorbitor în acest proces de judecată și să își dea cu părerea despre decizia „corectă”,³³ în politica democratică, nimeni nu deține

³⁰ Protocolul Convenției Europene a Drepturilor Omului (20 martie 1952), Articolul 2.

³¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului (10 decembrie 1948), Articolul 25.

³² Convenția cu privire la Drepturile Copilului (20 noiembrie 1989), Articolele 13, 14; Convenția Europeană a Drepturilor Omului (4 noiembrie 1950), Articolele 9, 10.

³³ Vezi, în acest volum, fișa de lucru privind etica profesională a profesorului de ECD/EDO.

standarde absolute de judecată pentru a stabili decizia corectă. Profesorul nu ar trebui să moralizeze sau să îndemne elevii să acționeze într-un anumit fel sau chiar să nu acționeze deloc. Elevii sunt cei care trebuie să decidă, nu profesorul.

Astfel, elevii sunt liberi să își aleagă criteriile. Reflectând asupra judecății lor politice, ar trebui să devină conștienți de acest lucru. Acesta este un pas mare înainte, în comparație cu judecățile bazate pe emoție sau intuiție („bună” și „rea”). La un nivel și mai avansat, elevii pot oferi argumente pentru alegerea criteriilor.

Cu toate acestea, elevii ar trebui să își dea seama că în politică, deciziile trebuie luate și, că, de fapt, și a nu judeca duce, de asemenea, la o decizie. Astfel, nu este suficient ca ei doar să asculte dezbaterile lor interioară și să trateze cu superficialitate vorbitorii fără a hotărî ce decizie trebuie luată. În principiu, când se au în vedere obiective conflictuale așa cum este cazul aici, elevii pot:

- prioritiza, adică pot decide să mențină alocațiile familiale sau să adopte o politică de reducere drastică a cheltuielilor;
- găsi un compromis: în acest caz, se ajunge la reduceri moderate ale alocațiilor familiale și la cheltuieli moderate din credit; o gândire mai atentă a modului de a cheltui un buget mai redus, astfel încât cei care au cel mai mare aport la societate continuă să beneficieze de acesta, dă, în lumina drepturilor omului, o semnificație nouă detaliilor tehnice.

Metode diferite, dar nu toate, ajută elevii să se gândească cu atenție la chestiuni legate de judecata politică. Acestea includ:

- activități în plen – gândire critică, dezbateri și discuții;
- lucrare scrisă cu feedback din partea profesorului;
- învățare bazată pe sarcini de lucru urmată de o etapă de prezentare și discuții.

Subiectele pe care profesorul le alege ar trebui să permită alegeri convingătoare ale punctelor de vedere controversate și să fie la îndemâna elevilor, adică, nu prea complicate. Problemele curente ridică interesul elevilor, dar sunt mai dificile deoarece atât profesorii cât și elevii se comportă ca pioneri.

Capitolul 4

Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

1. Introducere

Inițierea și sprijinirea proceselor de învățare ale elevilor reprezintă una dintre cele mai fascinante sarcini pe care profesia noastră o are de oferit. Dacă nu aveți o idee suficient de clară care sunt procesele de învățare la care elevii se angajează pentru a realiza obiectivele de învățare pe care tu (și/sau ei) le-ați decis, nu vei fi în poziția de a proiecta în mod adecvat modul de realizare a activităților de predare și învățare, a sarcinilor și a metodelor de lucru. În cadrul ECD/EDO, aceste moduri pot fi variate și oricine își dedică timp și efort să cerceteze cum învață indivizii ceva, cel mai bine, în timp, va deveni un expert în învățare.

2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

2.1 Sarcina

Inițierea și sprijinirea proceselor de învățare ale copiilor este una dintre cele mai fascinante sarcini pe care profesia noastră o are de oferit – dar este și una dintre cele mai solicitante!

Gândurile și ideile tale privind procesele de învățare formează, ca să spunem așa, baza întregului efort de proiectare. Dacă nu ai o idee suficient de clară despre procesele de învățare în care elevii se angajează în realizarea obiectivelor de învățare pe care tu (și/sau ei) le-ați decis, nu te vei afla în poziția de a proiecta în mod adecvat modul de realizare a activităților de predare și învățare, a sarcinilor și a metodelor de lucru.

Confruntarea cu întrebarea cum învață elevii ceva, cel mai bine, este o sarcină care necesită timp și care adesea este dificilă. Dar oricine își dedică timp și efort acestei întrebări, discută cu elevii săi și, în final, evaluează și reflectează asupra experienței acumulate, în timp, va deveni un expert în învățare. Procesele de învățare sunt complexe, iar succesul și perfecțiunea lor depind de mai mulți factori.

2.2 Întrebări cheie

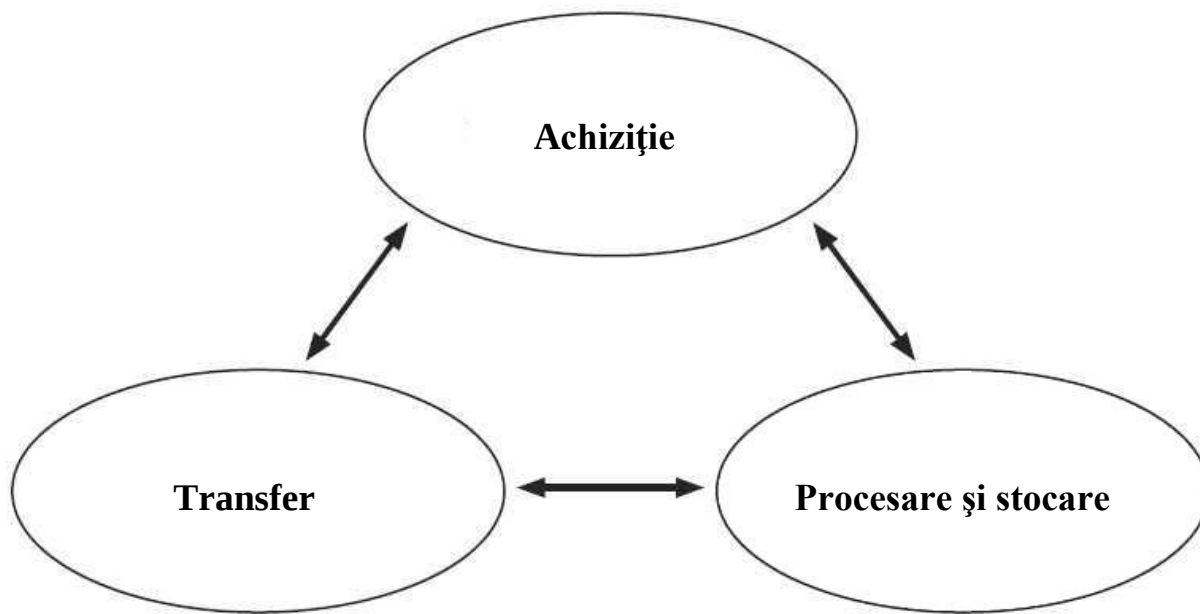
- Ce procese de învățare le vor permite elevilor să îndeplinească obiectivele?
- Cum pot să-i ajut pe elevi să asimileze (să dobândească), să înțeleagă (să proceseze) și să își amintească (să stocheze) noile informații?
- Metoda de învățare îi încurajează pe elevi să aplice cunoștințele și abilitățile nou dobândite, la noi sarcini de lucru?
- Contextul de învățare sau de activitatea de învățare are în vedere dobândirea, procesarea și stocarea informațiilor sau transferul la alte sarcini de lucru?
- În proiectarea activității de învățare, am luat în calcul aspectele importante (condiții ideale de învățare)?
- Este principalul obiectiv al procesului de învățare acela ca elevii să construiască structuri cu semnificație, să dobândească abilități sau să dezvolte atitudini, am oferit formele corespunzătoare de predare și învățare pentru a realiza aceste obiective?
 - prin acțiune (fiind activ, producând sau creând ceva etc.)?
 - prin gândire (prin experimentare mentală, prin „crearea” de noi perspective)?

- prin observație?
- prin predare verbală (prezentare, povestire etc.)?
- prin instruire, asistență și cooperare?
- prin discuție și dezbateri?
- prin realizarea unui document scris (raport, jurnalul elevului etc.)?
- prin utilizarea unui mijloc?
- prin evenimente specifice din viața reală și din experiență?
- prin experiment, încercare și eroare?

Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

Fișa de lucru 1: Trei etape într-un proces de învățare

În orice proces de învățare putem distinge trei etape strâns legate care se sprijină reciproc.

Achiziția de informații

Întrebări privind achiziția informațiilor de către elevi

Cunoștințe anterioare

Cum pot elevii să își (re)activeze cunoștințele anterioare?

Întrebări

Pot elevii să abordeze un subiect formulând întrebări?

Simțuri

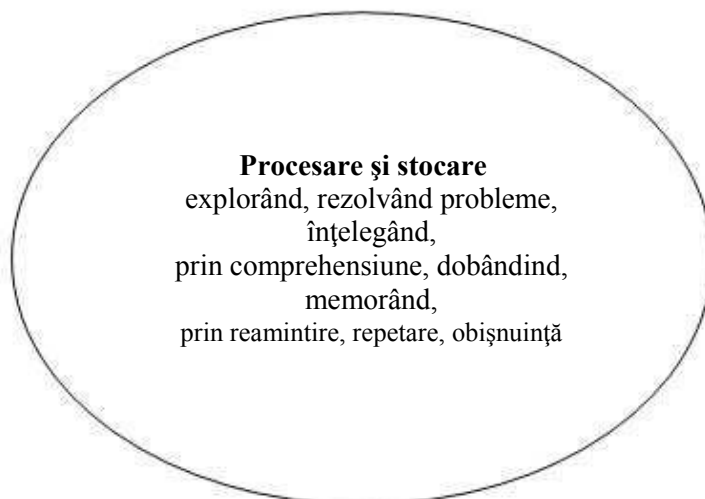
Pot elevii să își folosească diferitele simțuri pentru a dobândi noi informații?

Învață elevii văzând, privind, percepând, auzind, ascultând, prin sentimente și emoții, atingând, gustând, mirosind etc.?

Ilustrații (adaugă farmec și culoare unui subiect)

Sunt utilizate ilustrații, modele sau machete?

Procesarea și stocarea informațiilor

Întrebări referitoare la procesarea și stocarea de informații

Structură

Sunt conținuturile astfel organizate încât etapele precedente de învățare să le faciliteze pe cele care urmează?

Puncte de referință

Pot elevii să asocieze noile informații cu cunoștințele lor anterioare?

Nivel de realizare

Sunt sarcinile stabilite pentru fiecare elev –băiat și fată – solicitante și provocatoare, dar în același timp accesibile?

Aprofundarea înțelegerii

Sunt sarcinile și situațiile prevăzute adaptate elevilor astfel încât le permit să își consolideze și să aprofundeze ceea ce au învățat?

Consemnare

Consemnează elevii rezultatele activității lor (raport, afiș, notițe, desen, diagramă, schiță etc.)?

Practică

Au elevii oportunitatea de a pune în practică abilitățile nou dobândite într-o varietate cât mai mare de contexte posibile?

Intensitate

Au elevii suficient timp și posibilități pentru a utiliza cât mai bine noile informații și experiențe?

Acordăm timp suficient unui subiect pentru a permite elevilor să îl cerceteze atent?

Transferul informațiilor

Procesul de învățare trebuie să includă întotdeauna oportunități de transfer pentru elevi – pentru a evita evaluări de genul informații „învățate, dar deja uitate”, sau „cunoscute, dar neînțelese sau asupra cărora nu s-a reflectat”, sau „dobândite ieri, deja pierdute azi”, sau „învățate, dar neutilizate”.

Întrebări referitoare la transferul de informații

Utilitate

Înțeleg și constată elevii utilitatea celor învățate?

Experiența eficienței (motivare)

Au experimentat elevii, în mod direct, relația dintre efort și progres, în învățare? Realizează elevii faptul că ei înșiși sunt responsabili de îmbogățirea cunoștințelor, înțelegerii și abilităților lor, adică, faptul că ei pot realiza ceva prin eforturile și activitățile lor de învățare?

Control

Sunt analizate și revizuite concluziile?

Studii viitoare mai avansate

Activitatea de învățare pe care elevii au realizat-o le stimulează interesul de a se angaja în studii viitoare și/sau mai avansate?

Rămân elevii implicați emoțional?

Aplicare

Li s-a oferit elevilor, băieți și fete, o varietate mare de oportunități pentru a aplica ceea ce au învățat? Știu elevii în ce fel își pot aplica abilitățile și dacă există limite ale aplicării cunoștințelor și abilităților lor?

Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

Fișa de lucru 2: De ce metoda tradițională de predare cu creta și tabla nu este suficientă, sau „predat≠învățat”, iar „învățat≠aplicat în viața reală”?

Profesorii care au fost instruiți după metodele tradiționale de predare au tendința de a supraestima impactul instruirii vorbite asupra elevilor lor – „predat înseamnă învățat”. Această perspectivă este destul de comună în învățământul secundar, unde profesorii se confruntă adesea cu un curriculum plin de un volum mare de informații complexe. Prin urmare, pare tentantă predarea după metoda care pare cea mai rapidă și mai eficientă – profesorul ține prelegeri, elevii ascultă, iar un profesor de istorie ar putea gândi „Acum am terminat secolul 20.”

Dar oare elevii învață ascultând prelegerile? Și au învățat toți ceea ce profesorul a avut în minte – ceea ce a vrut să îi învețe?

„Predat ≠ învățat”

Dintr-o perspectivă constructivistă, răspunsul la aceste întrebări este nu. „Predat≠învățat”. Învățarea este un proces individual. Elevii își construiesc propriile sisteme de informații. Ei asociază ceea ce deja știu și au înțeles cu noile informații, folosind concepte, creând idei, judecând în lumina experienței lor etc. Ei caută un înțeles și o logică în ceea ce învață, stabilesc ce este relevant și merită reamintit și ce nu și poate astfel să fie uitat.

Dar fac și greșeli.

Un profesor care ține o prelegere în fața a 30 de elevi ar trebui să fie conștient că în mintea elevilor, 30 de versiuni ale prelegerii sunt produse și integrate în sistemele lor de semnificații – structuri cognitive, așa cum Jerome Bruner, un profesor de psihologie renumit, le numește.

Dar învățarea nu este doar o construcție de semnificație, ci și o deconstrucție de erori. Tinerii elevi, de exemplu, pot crede că noaptea vine deoarece soarele apune, deoarece aceasta este ceea ce ei văd. Bineînțeles că profesorii au dreptate să încerce să corecteze acest mod de a gândi. Din perspectiva elevului, acesta este un efort dificil și, uneori, neplăcut de deconstrucție. Prin urmare, prelegerea profesorului poate însemna o nouă informație pentru un elev, în timp ce alt elev devine conștient de o eroare sau de o înțelegere greșită care trebuie corectată.

Dintr-o perspectivă constructivistă, trebuie să ne așteptăm ca greșelile de logică și de gândire, precum și înțelegerea greșită a informațiilor să fie regula, nu excepția – nu doar în mintea elevilor noștri, ci și în mintea noastră.

O revizuire a structurilor noastre cognitive este astfel mai complexă decât simpla substituție a „vechilor cunoștințe” cu „noi cunoștințe” pe care profesorul le poate aduce prin ceea ce le „spune elevilor”. Este vorba mai degrabă de un proces care continuă pe o perioadă mai mare de timp, în care seturile de idei și concepte contradictorii concurează între ele – iar elevii sunt cei care fac efortul de deconstrucție, nu profesorul.

„Învățat ≠ aplicat în viața reală”

Profesorii care încearcă să corecteze greșelile elevilor vor descoperi că, „spunându-le” elevilor ce este „corect”, nu este adesea suficient. Profesorii se confruntă cu următoarele probleme:

- Elevii nu par să „asculte”: cum rezolv problema că, adesea, elevii nu își schimbă ideile greșite după ce au fost învățați faptele, conceptele etc. corecte?
- „Elevii învață ca papagalii”: cum pot să rezolv problema potrivit căreia cunoștințele din școală coexistă pe lângă o sferă de gândire naivă – incluzând erori de logică și de gândire, opinii care se inspiră din informații incorecte, raportare la experiența de fiecare zi – pe care elevii nu le corelează? Aceștia memorează cunoștințele din școală, pentru teste „precum papagalii”, și apoi le uită.

Fiecare profesor cunoaște aceste probleme. Pentru a le depăși, nici învățarea în sens constructivist nu este suficientă. Elevii trebuie să facă ceva cu ceea ce au învățat – trebuie să aplice. Pentru un profesor, acest lucru înseamnă, de exemplu:

- nicio prelegere fără o sarcină de lucru ulterioară;
- ascultarea contribuțiilor elevilor, de exemplu prezentări, pentru a le evalua procesul de învățare și realizările;
- responsabilizarea elevilor pentru dezvoltarea lor, de exemplu prin învățarea bazată pe sarcini de lucru;
- ascultarea feedback-ului elevilor: ce am descoperit a fi deosebit de important a fost, învăț cel mai bine atunci când

Sarcina profesorului este aceea de a oferi oportunități adecvate pentru elevi, pentru a învăța și de a evalua și comunica cu elevii despre ce funcționează bine și despre ce nu funcționează. Învățarea în sens constructivist, incluzând deconstrucția și sarcini de lucru ulterioare pentru punerea în aplicare, necesită timp. Astfel, profesorul – poate împreună cu elevii – trebuie să aleagă ce teme merită să li se acorde timp. „Fă mai puțin, dar fă bine.”

Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

Fișa de lucru 3: Alegerea formelor adecvate de predare și învățare

În alegerea unei anumite forme de predare, se iau decizii cu privire la modul în care vor fi create și organizate activitățile de predare și mediul de învățare. Aceasta ridică întrebarea referitoare la ce forme diferite de predare, învățare și interacțiune socială vor fi incluse și combinate între ele, ce coordonare a etapelor de învățare și ce selecție de materiale sunt potrivite. O listă de întrebări vine în sprijinul procesului de selecție:

- Ce forme de predare vor sprijini procesele de învățare avute în vedere?
- Ce forme de interacțiune socială aleg?
- Ce structură și ce ritm aleg pentru curs?
- În ce măsură pot elevii să participe la proiectarea lecțiilor și a formei de predare?
- Având în vedere cadrul existent al condițiilor externe, ce abordări ale predării sunt fezabile?
- La ce metode și stil de predare mă pricep cel mai bine?
- Ce altceva pot să mai fac pentru a crea, împreună cu elevii, o atmosferă adecvată de învățare?
- Abordarea predării acordă atenție atât băieților cât și fetelor?
- Încurajează lecțiile cooperarea în clasă?
- Au fost lăsate spații libere (zone, colțuri) în care elevii sau grupurile se pot retrage?
- Este clasa, întotdeauna, cel mai bun loc pentru învățare? Trebuie clasa modificată sau restructurată? Sunt disponibile săli cu destinație specială? Ar fi utile excursiile și expedițiile?
- Câtă libertate să le ofer elevilor mei; cum le evaluez abilitățile?
- Ar trebui toți elevii să învețe după un parcurs prestabilit? Este abordarea predării destul de individualizată și flexibilă pentru a satisface nevoi de învățare, ritmuri și abilități diferite?
- Pot alege elevii dintre diferite proceduri?
- Ce temă pentru acasă am în minte?
- Ce forme de interacțiune socială sunt potrivite, având în vedere condițiile, obiectivele, conținuturile și procesele de învățare (activitate individuală, activitate în perechi, în grupuri mici sau mari)?

Îndrumarea proceselor de învățare și alegerea formelor de predare

Fișa de lucru 4: Cinci forme de bază de predare și învățare

Cele cinci abordări metodice descriu, ca să spunem așa, cinci tipuri ideale de interacțiuni între profesori și elevi.

Fiecare dintre aceste abordări permite sau cere ca profesorii și elevii să reacționeze și să coopereze între ei în diferite moduri.

Abordările sunt organizate pe o scară începând cu o formă clasică a activității centrate pe profesor (predare prin prezentare) și apoi trece la forme din ce în ce mai centrate pe elev.

Nu sugerăm ca formele centrate pe profesor să fie complet înlocuite de formele centrate pe elev. Mai degrabă, susținem că este potrivită o combinație a acestor forme și că, pe termen lung, ar trebui să aibă loc o schimbare spre formele de predare și învățare centrate mai mult pe elev.

O viziune superficială ar putea lăsa impresia că activitatea centrată pe elev înseamnă o inactivitate crescută a profesorului. Totuși, nu acesta este cazul. Rolul profesorului se schimbă, așa cum vom explica în detaliu, dar rolul său trece de la acțiune directă în clasă la pregătire atentă, asistență și observare, un proces mai degrabă în creștere decât în descreștere.

Elevii care învață cum să învețe ar trebui, în mod ideal, să fie sprijiniți de toți profesorii lor la toate disciplinele. Un proiect de o asemenea anvergură ar fi insuficient dacă s-ar limita la o insulă, să spunem, de activitate bazată pe proiect într-un ocean de monotonie metodică repetând la nesfârșit „predarea prin intermediul prezentării”, condamnăm elevii la învățarea pe de rost.

Principalele forme de predare și învățare prezentate aici sunt:

- predarea prin intermediul prezentării
- învățare exploratorie ghidată (discuții în clasă);
- învățare deschisă;
- predare individuală;
- învățare pe baza proiectelor.

Forma de predare și învățare	Activități	Caracteristici tipice
Predare prin intermediul prezentării	Relatare, prelegere, lectură în fața clasei, raport, expunere, prezentare, predare pe bază de exemple, demonstrație	- Eu (profesorul) pot predă disciplina în mod direct, conform situației din clasă, iar reacțiile elevilor sunt evidente imediat. - Toți elevii trebuie să îndeplinească același obiectiv – în aceeași perioadă de timp, în aceeași clasă și în același cadru, prin aceeași metodă și prin aceleași mijloace. - Informațiile referitoare la subiectul planificat sunt transmise elevilor.
Învățare exploratorie ghidată (discuții în clasă)	Dialog, întrebări, stimulent, încurajare, îndrumare, sprijin	- Interacțiune între expuneri și stimulii veniți din partea profesorului și din contribuțiile elevilor.

Învățare deschisă	Profesorul: recomandare, mediere, sprijin Elevii: selectare, planificare, întrebări, descoperire, cercetare, elaborare, proiectare, analiză, judecată, verificare, control	- Elevii pot participa la luarea deciziilor. - Interesele, nevoile și inițiativele din partea elevilor au prioritate crescută. - Mediul de învățare încurajează activitățile elevilor (repartizare flexibilă a sălii și spațiului, o varietate mare de materiale de învățare, un loc special pentru experimente, pictură etc.) - Aranjarea deschisă a cadrului pentru învățare. - Elevilor li se oferă o varietate de subiecte și materiale la alegere. - Sunt prevăzute cadre exterioare pentru învățare. - Alegere liberă a activităților de învățare. - Activitate individuală sau împreună cu un partener sau în grupuri. - Procesul de învățare deschisă implică și încurajează autodeterminarea, responsabilitatea personală, cercetarea, spontaneitatea, orientarea în funcție de context.
Predare individuală	Profesorul: diagnoză, îndrumare, instruire, sprijin, recomandare, informare, control, observare, motivare Elevii: selectare, modificare și dezvoltare a programului de lucru, citit, realizare, revizuire și evaluare	- Mediul pentru predare și învățare satisface nevoile elevului (definite de cunoștințele, competențele anterioare - abilități și talente -, interesele, contextul social și familial ale elevilor etc.). - Adaptarea optimă a tuturor elementelor în procesul de învățare la nevoile și abilitățile elevilor, adică a cerințelor, a obiectivelor, a procedurilor, a metodelor, a timpului, a dispozitivelor media și a mijloacelor auxiliare (specificație multi-dimensională). - Materiale didactice, suport media (computere, software de învățare, videoclipuri, fișe de lucru, modele, imagini, manuale etc.). - Învățarea individuală încurajează eficiența, economisirea timpului și a efortului, o abordare sistematică, independența minții și responsabilitate personală.

Învățare pe baza proiectelor	Profesorul: mediere, observare, recomandare, stimulare, sprijin, organizare, coordonare Elevii: stabilirea obiectivelor, cooperare, planificare, discuții, acord reciproc, colectare de date și informații, întrebări, aplicare, studii, experimente, teste, modificare, proiectare, creativitate, realizare, control, evaluare	- Interesele, preocupările și obiectivele elevilor sunt decisive în alegerea temei, a abordării și a sarcinilor. - O problemă adevărată (complexă) din viața reală percepută de elevi, băieți și fete, servește ca punct de plecare. - Se acordă prioritate obținerii de rezultate și unei abordări interdisciplinare (cross-curriculare). - Elevii sunt încurajați să se inspire din experiența lor personală, învățarea este legată de practica din viața reală. - Planul pe termen lung care funcționează printr-o ordine tipică a etapelor și fazelor (inițiativa – evaluarea intereselor și nevoilor – decizia privind obiectivele – stabilirea limitelor, adică, excluderea obiectivelor care nu pot fi realizate – elaborarea proiectului; planificare – program final; execuție; revizuire și perspectiva asupra activităților viitoare de după proiect, control și finalizare, evaluare). - Împărțirea și atribuirea sarcinilor: activitate individuală, cu parteneri, în grupuri mici sau mari; cooperare. - Elevii vizitează locuri din afara școlii și își consultă părinții și/sau experții. - Activitatea de proiect încurajează independența mentală și învățarea prin descoperire, experiența personală și practică, interacțiunea socială cu ceilalți. - Predarea și învățarea încurajează elevii să acționeze.
-------------------------------------	---	--

Capitolul 5

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

1. Introducere

Din perspectiva ECD/EDO, ce anume se aplică atât activității de învățare cât și activității de predare? Cum și de ce elevii trebuie să fie evaluați? Este evaluarea corectă? Sprijină evaluarea învățarea și procesul de învățare? În cadrul ECD/EDO, aceste întrebări trebuie adresate în detaliu din diferite motive. Ce competențe pot fi evaluate? Ce fel de cunoștințe sunt de importanță majoră? Este importantă cunoașterea pe de rost a articolelor din Declarația Universală a Drepturilor Omului sau cunoașterea înființării sistemului de justiție din țara lor? Nu putem răspunde la aceste întrebări aici deoarece toți suntem – la nivel internațional – în mijlocul discuției și nimeni nu are o soluție clară (încă). Deoarece fiecare tip de învățare trebuie evaluat în funcție de succesul său, am dori să discutăm acest aspect cu multă atenție. Una dintre soluțiile la această întrebare este ce formă de evaluare alegem! Dacă profesorii și elevii evaluează rezultatele în timpul procesului de învățare (evaluare formativă) și nu după acesta, evaluarea va funcționa ca un facilitator al învățării și va duce la rezultate mai bune. Dorim să contribuim la o înțelegere mai largă a învățării în această lucrare, prezentând diferite abordări într-un mod non-critic. Nu se pune problema dacă trebuie să evaluăm, ci care formă de evaluare va fi folosită, când anume și care sunt obiectivele specifice ale acestei evaluări. Prin urmare, punem întrebările așa cum punem întrebarea referitoare la alegerea corectă a metodei de învățare: nu problema metodei corecte este importantă, ci care este aceasta și când este folosită. ECD/EDO nu sunt – așa cum am specificat destul de des deja – discipline. Sunt mult mai mult. Sunt concepte care co-determină atmosfera predării și învățării. Când se evaluează rezultatele și performanțele elevilor în cadrul ECD/EDO, nu sunt testate doar cunoștințele dobândite, competențele formate și know-how-ul dintr-un anumit domeniu. Evaluarea include, de asemenea, caracteristici dinamice precum atitudinile, intuiția, abilitățile cross-curriculare precum flexibilitate, comunicare, abilități de relaționare, argumentare etc. Evaluarea are, prin urmare, mai multe dimensiuni. Acest lucru este valabil pentru toate disciplinele. Există și anumite elemente ale ECD/EDO pe care pur și simplu nu putem sau nu dorim să le evaluăm, precum valorile și atitudinile, chiar dacă le considerăm ca făcând parte din setul de competențe pe care am dori să le formăm la elevi.

2. Sarcini de lucru și întrebări cheie pentru evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

2.1 Sarcină de lucru

În planificarea lecțiilor și a unităților de învățare, un aspect care merită atenție este întrebarea cum poate fi controlat și asigurat progresul elevilor în învățare, cum se poate identifica progresul pe care l-au făcut și cum se pot evalua rezultatele învățării elevilor și ale activităților de predare. Înainte ca lecțiile să aibă loc, trebuie să planifici modul de organizare și estimare, îmbunătățirea efectului și calității predării și modul de înregistrare, analiză, îmbunătățire și apreciere a activității elevilor și a activităților de învățare. În acest proces, vă veți gândi prin ce măsuri și instrumente veți putea afla în ce măsură clasa, în ansamblul ei, sau fiecare elev în parte au realizat obiectivele stabilite și, dacă este necesar, pe ce criterii se va baza sistemul de notare.

În acest capitol veți afla despre evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlii în ansamblul ei.

2.2 Întrebări cheie

Procesul de învățare al elevilor:

- Cum este identificată și evaluată învățarea de succes?
- În ce fel se aplică autoevaluarea și evaluarea făcută de alții?
- Cum mă asigur că elevii au îndeplinit obiectivele?
- Au avut elevii, în mod regulat, experiențe de succes în timpul învățării?
- Sunt elevii conștienți de progresul pe care l-au făcut?
- Oferă predarea, băieților și fetelor, o șansă egală de reușită?
- Observă elevii, controlează și își îmbunătățesc în mod conștient învățarea și comportamentul în desfășurarea activității?
- Au primit elevii îndrumări care să îi ajute în timpul învățării?
- Pot elevii să își controleze și să își evalueze comportamentul de învățare și rezultatele?
- Pot elevii identifica comportamentul de învățare al altor colegi prin intermediul unei evaluări între egali?
- În autoevaluarea lor, se referă elevii și la propriile lor obiective, standarde, criterii sau nevoi?
- Îmi dau seama de progresul fiecărui elev?
- Cum identific problemele de învățare ale fiecărui elev?
- Cum observ interacțiunea socială în clasă?
- Cum păstrez evidența observațiilor și evaluărilor fiecărui elev și ale clasei în ansamblul ei?

Procesul de învățare al profesorilor:

- Cum este identificată și evaluată învățarea de succes?
- În ce fel se aplică autoevaluarea și evaluarea făcută de alții?
- Cum, când și cu cine reflectez asupra modului meu de predare?
- În ce mod îi las pe elevii mei să participe?
- Cum asociez succesul sau eșecul elevilor mei cu predarea?
- Cum recunosc progresul în predare și cum învăț ca profesor?

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

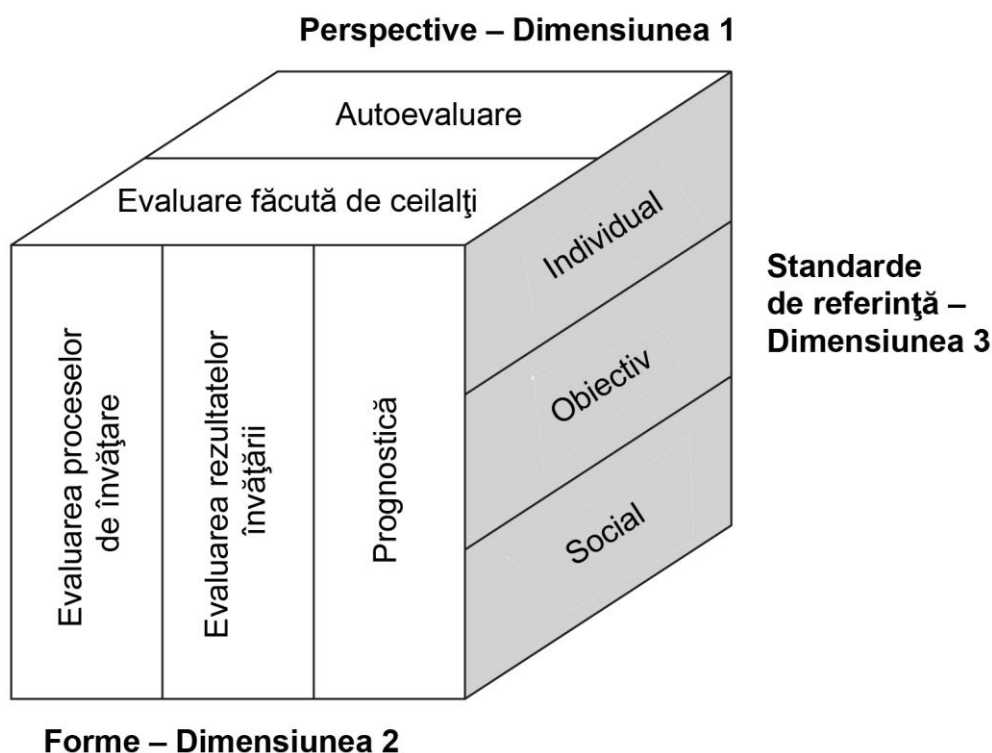
Fișa de lucru 1: Diferite dimensiuni ale evaluării

Dimensiunile diferite ale evaluării elevilor includ trei niveluri. Folosind acest model al cubului, poate fi explicată interdependența dintre cele trei dimensiuni.

Dimensiunea 1 – perspective: elevii se pot evalua ei înșiși (autoevaluare) sau pot fi evaluați de către ceilalți (evaluarea de către ceilalți).

Dimensiunea 2 - forme: evaluarea poate avea trei forme diferite – evaluarea proceselor de învățare, evaluarea rezultatelor învățării și prognostică. Fiecare formă are avantajele și dezavantajele ei.

Dimensiunea 3 – standarde de referință: pentru evaluare, un profesor se poate orienta spre un standard individual (elevul), spre un standard obiectiv (obiectivul învățării) sau spre un standard social (poziția elevului în clasă). Impactul pe care evaluarea îl va avea asupra învățării viitoare a elevului depinde foarte mult de standardul de referință.

Înainte de a reflecta asupra diferitelor dimensiuni, trebuie să ne întrebăm ce competențe evaluăm. În cadrul ECD/EDO, această întrebare are ca răspuns cele trei competențe deja discutate: competența de a analiza, competența de a argumenta politic și competența de a acționa.

În această privință, putem pune următoarele întrebări cu privire la stabilirea unor criterii clare și obiective pentru evaluare:

- Sunt elementele esențiale cele care sunt testate în evaluarea performanței elevilor (informații stocate permanent, fapte de importanță exemplară și, mai mult decât simplele cunoștințe despre fapte, „instrumentele gândirii și acțiunii”, competențele și abilitățile)?
- În notarea activității elevilor, sunt notele stabilite pe criterii absolut corecte?
- Corespund standardele de performanță din test cu cele ale programei școlare?

- Au fost stabilite în prealabil toate cerințele care trebuie îndeplinite pentru a obține o anumită notă (niveluri diferite de realizare)?
- Le permite testul, elevilor să înțeleagă ce aspecte ale unui obiectiv de învățare au îndeplinit?
- Există tipuri diferite de testare pentru elevii cu condiții de plecare diferite?
- Sunt elevii capabili să rezolve testele individual atunci când este cazul (de exemplu, pot alege răspunsul exact, în timpul dat)?

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

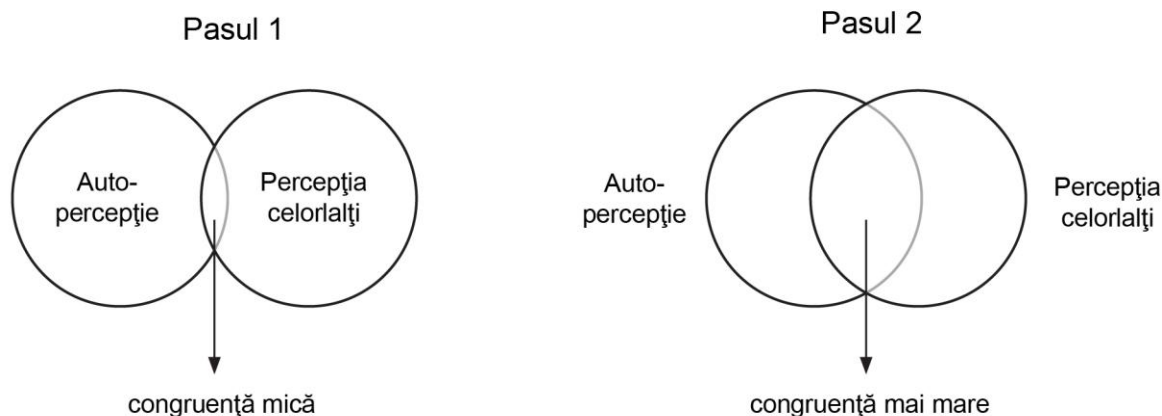
Fișa de lucru 2: Perspective de evaluare

Evaluările interne și externe permit unei persoane să aibă o imagine despre stadiul său de învățare și să urmeze alți pași. Ambele tipuri de evaluare ajută și la stabilirea de noi obiective.

Toți oamenii sunt obișnuiți cu evaluarea făcută de alți oameni. Fiind evaluat de alți oameni, se poate primi feedback de la elevi, profesori sau părinți.

Autoevaluarea descrie capacitatea cuiva de a se estima și de a trage concluzii. Este un instrument esențial pentru sprijinirea autonomiei elevilor și pentru îndrumarea lor departe de dependența absolută de feedbackul profesorilor. Elevii care se pot evalua pe ei înșiși au, în mod realist, o imagine mai bună asupra sinelui și vor fi mai puțin în pericol să se simtă nesiguri. Ei vor fi mai puțin dependenți de feedback și vor aprecia și interpreta reacțiile profesorilor mult mai bine.

Autoevaluarea și evaluarea făcută de ceilalți nu trebuie să fie congruente complet, dar ar trebui realizate în întâlniri comune, gândite și discutate. Un elev nu se vede automat în același mod în care îl vede profesorul. Punctele de vedere diferite trebuie expuse și discutate. Astfel, aspectele necunoscute, perspectivele limitate sau imaginile fixe pot fi corectate. Elevii trebuie să învețe pas cu pas cum să își estimeze propriile competențe și abilități, precum și cum să dea feedback celorlalți elevi, cum să accepte feedback-ul și să îl discute. Prin intermediul acestei abordări pas cu pas, autoevaluarea și evaluarea de către ceilalți devin mai congruente.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 3: Perspective și forme de evaluare

Evaluarea procesului de învățare (formativă)

Această perspectivă ajută la îmbunătățirea, controlul și verificarea procesului de învățare al elevului sau a activităților elevului și profesorului pentru realizarea unui anumit obiectiv.

Evaluarea rezultatelor învățării (sumativă)

La un anumit moment în timp, o evaluare concludentă rezumă cunoștințele și abilitățile pe care le-a dobândit un elev. Scopul principal al acesteia este de a informa, de exemplu, elevul sau părinții, despre nivelul de performanță al elevului.

Evaluare prognostică

Acest tip de evaluare este orientat către dezvoltarea viitoare a elevului. În diferite etape din cariera școlară a unui elev, oamenii implicați în procesul de educare a elevului (elevi, profesori, părinți, în unele cazuri, psihologii din școală și autoritățile) fac recomandări despre modul în care un elev ar trebui să-și continue parcursul școlar.

Evaluarea proceselor de învățare

Principalul obiectiv în evaluarea proceselor de învățare (sau evaluarea formativă) este acela de a sprijini fiecare elev. Prin urmare, eficiența predării este îmbunătățită. În locul contracării manifestărilor, sunt investigate și abordate principalele cauze ale dificultăților de învățare (aceste cauze pot fi cognitive, precum și emoționale). Greșelile nu sunt corectate, ci analizate. În acest fel, ideile și starea de spirit a elevului pot fi înțelese și sprijinite într-un mod orientat spre obiectiv. Dificultățile trebuie discutate împreună cu elevul și pot fi abordate utilizând sarcini de lucru și măsuri specifice de sprijin. Analizând sursa greșelilor, elevii nu trebuie să se adapteze în mod superficial. Analizând aceste surse ale greșelilor, elevii simt că nu stau la discreția dificultăților lor. În schimb, ei învață să elaboreze strategii individuale pentru a se confrunta cu problemele lor.

În această privință, învățarea de succes presupune continuitatea procesului de învățare și lucrul pe greșeli și de către profesor și de către elev, și nu doar căutarea celor mai bune metode.

Posibilitățile de evaluare a proceselor de învățare:

- observații;
- mici teste zilnice;
- teste după o etapă lungă de lucru.

Testele care evaluează procesele de învățare sunt ca un indicator pentru procesele de predare și învățare. Acestea le permit elevilor și profesorilor să verifice nivelul de reușită. Lacunele și nesiguranța pot fi rezolvate prin sarcini suplimentare.

Posibilități de testare:

- observarea elevilor în timp ce rezolvă o sarcină de lucru;
- examinare și analiză atentă a sarcinilor realizate;
- discuții individuale despre sarcinile realizate;
- întrebări despre modul în care a fost rezolvată o problemă;
- teste scurte.

Pe lângă observațiile și conversațiile despre modul de realizare a sarcinilor și despre sursele greșelilor, apar obiective individuale pe care elevii și le stabilesc, pe care le realizează împreună cu profesorul sau pe care profesorul le stabilește pentru ei.

Atunci când se aplică acest tip de evaluare în predare, consecința logică este de asemenea o schimbare spre:

- învățarea orientată spre obiectiv în loc de învățarea orientată doar spre conținut;
- predarea individualizată în locul predării în care toți rezolvă aceeași sarcină de lucru.

Evaluarea rezultatelor învățării

Evaluarea rezultatelor învățării (sau evaluarea sumativă) este, pe scurt, o evaluare a rezultatelor elevului. Aceasta rezumă toate cunoștințele și competențele dobândite. Se comportă ca un instrument de feedback pentru părinți, elevi și profesori. Poate fi baza unei asistențe orientate spre obiectiv.

Aceste tipuri de evaluare sunt utilizate după multe activități de predare și învățare prin observare și teste. Acestea informează diferiți actori în ce măsură elevii au realizat diferite obiective. Exemplele de evaluare a rezultatelor învățării sunt tot felul de teste care solicită cunoștințele acumulate sau competențele elevului într-un anumit domeniu pe o anumită perioadă de timp (de exemplu, chestionar pe tema democrației, teste de matematică, teste de vocabular, teste de studii sociale). Evaluarea rezultatelor învățării este utilizată în școli la toate disciplinele. Chiar dacă sunt necesare pentru notarea elevilor și le oferă profesorilor informații selective despre performanța generală a elevilor, acestea au diverse probleme.

Ca mijloc de feedback, se folosesc notele. În legătură cu notele, există câteva probleme nerezolvate:

- Diferiți profesori evaluează în mod diferit același produs al unui elev. Evaluarea nu este obiectivă. În această privință, nu este relevant ce disciplină este. Un test de matematică va fi evaluat de diferiți profesori la fel de diferit ca o poveste scrisă. Prin urmare, evaluarea este puternic influențată de profesorul care face evaluarea. Poate fi o chestiune de soartă pentru un elev și pentru parcursul său școlar viitor în ce clasă și cu ce profesor își petrece timpul la școală. Se poate spune că criteriul obiectivității nu este îndeplinit.
- Un profesor are tendința să evalueze aceeași activitate a unui elev în mod diferit, în momente diferite de timp. Evaluarea nu este sigură. Indiferent care disciplină face obiectul evaluării, un profesor va evalua diferit în momente diferite de timp. Prin urmare, criteriul siguranței nu este îndeplinit.
- Nu este clar stabilit ce se exprimă printr-o notă (abilități, competențe, cunoștințe, atitudini?). Atunci când profesorii utilizează note în evaluarea rezultatelor, ei includ diverse aspecte în nota dată, precum rezultatele reale din semestrul trecut, rezultatul estimat, progresul sau înrăutățirea învățării în comparație cu media clasei, aspecte motivaționale, precum și aspecte comportamentale. Este foarte dificil pentru elev să afle cu adevărat ce exprimă nota dată. De obicei, elevii nu cunosc diferitele strategii de evaluare ale profesorilor lor. Conținuturile pot fi multidimensionale, iar spațiul pentru interpretare poate fi mare. Luând în considerare diferitele funcții ale notelor în societatea noastră precum calificativ, criteriu de selecție și de repartizare, interpretarea notelor date devine și mai complexă. Se poate spune că criteriul validității nu este îndeplinit. Pentru majoritatea funcțiilor de mai sus, notele acordate conform unei evaluări a rezultatelor învățării nu sunt indicatori utili pentru școală, studiul sau pentru succesul profesional viitor.
- Practica obișnuită de notare conform unei evaluări a rezultatelor învățării are un efect nedorit foarte important: acordarea notelor într-o clasă conform unei distribuții normale duce chiar la mai multe experiențe de eșec pentru elevii mai slabi din punct de vedere academic. Deoarece, într-o repartizare normală, puținele locuri pentru elevii foarte buni și buni sunt rezervate aceluiași elevi, aceiași elevi vor rămâne mereu la celălalt capăt al scalei. Chiar dacă își îmbunătățesc realizările academice, vor rămâne tot în aceeași poziție. Prin urmare, clasificarea elevilor conform performanței lor măsurate în clasă va duce doar la demotivarea și pierderea interesului atât timp cât situațiile rămân neschimbate, mai ales pentru cei mai slabi.

- Notele nu se aplică anumitor situații sau fenomene; poate fi mai simplu la discipline precum matematica unde un răspuns poate fi corect sau greșit, dar este mult mai dificil la arte sau la orice alt domeniu creativ de învățare, precum și la limbi. Acest lucru se datorează criteriilor de evaluare care lipsesc sau sunt neclare și faptului că discipline diferite presupun competențe sau abilități diferite. În cadrul ECD/EDO, discutarea diferitelor forme de rezolvare a unei probleme poate duce la idei foarte creative sau inovative în timp ce la alte discipline, doar un singur răspuns poate fi considerat ca fiind cel corect. Deci, există pericolul ca notele și dorința de a fi capabil de a nota totul în evaluarea rezultatelor învățării, să conducă la uniformizare. O căutare creativă a unor noi moduri de a rezolva sarcina de lucru nu poate avea loc.
- Notarea aritmetică nu este validă din punct de vedere matematic: în mod ideal, notele nu pot fi mai mult decât niște estimări brute pentru o poziție aproximativă a unui elev în cadrul clasei sale. În această privință, chiar și metodele matematice foarte precise nu pot servi ca mijloc de îmbunătățire a acestei situații. Calcularea mediei unei note, prin adunarea a diferite note și împărțirea din nou la numărul de note date, poate servi doar într-un mod superficial ca sursă suplimentară de siguranță. Aceasta depinde, de asemenea, de momentul în care o notă este dată. Un elev care a început semestrul cu o notă destul de mică și și-a îmbunătățit rezultatele în timp, ar trebui să fie evaluat diferit față de un elev ale cărui note s-au înrăutățit în timpul semestrului. Chiar dacă media calculată ar putea fi aceeași, statutul rezultatelor și progresul învățării celor doi elevi nu sunt aceleași.

Ca urmare a problemelor menționate mai sus, evaluarea rezultatelor la învățare nu ar trebui să constituie singurul mod de colectare a informațiilor despre performanța elevilor în cadrul ECD/EDO. Competențele și abilitățile care au fost dobândite de către elevi ar trebui să fie, de asemenea, măsurate prin aplicarea metodelor de evaluare formativă.

Evaluare prognostică

Evaluările prognostice constituie un mijloc de estimare și predicție a carierei viitoare. Evaluarea prognostică combină aspecte de bază luate dintr-o evaluare a proceselor de învățare și o evaluare a rezultatelor învățării și încearcă să formuleze un diagnostic pentru viitorul elevului. Pune întrebări de genul: cum putem sprijini dezvoltarea individuală și procesele pozitive de învățare? Evaluările prognostice devin foarte importante în diferite etape din viața academică a elevului:

- înscrierea la școală;
- repetarea unui an școlar;
- schimbarea claselor/școlilor;
- transferul la un tip diferit de școală (de exemplu, educația specială);
- transferal la o școală mai bună.

În această privință, în cadrul discuțiilor care au continuat în ultimele decenii, s-a pus problema dacă evaluarea prognostică poate fi, într-adevăr, descrisă ca o formă de evaluare sau mai degrabă poate fi văzută ca o funcție a evaluării.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 4: Standarde de referință

Există trei standarde de referință de bază diferite pentru evaluarea și notarea performanței elevilor:

1. Criteriul individual: performanța prezentă a elevului este comparată cu activitatea sa anterioară.
2. Criteriul obiectiv: performanța elevului este comparată cu obiectivele de învățare care au fost stabilite.
3. Criteriul social: performanța elevului este comparată cu cea a elevilor din aceeași clasă sau din același grup de vârstă.

Tipul de criteriu	Criteriul individual	Criteriul obiectiv	Criteriul social
Referință	Progresul învățării	Obiectivul învățării	Curba normală de distribuție, media aritmetică, abaterea
Informații	Cât de mult s-a învățat între timpul 1 și timpul 2?	În ce măsură a abordat elevul obiectivul învățării?	Cât de mare este abaterea progresului individual de la medie?
Tipul de evaluare	Teste, evaluare verbală, raport al progresului învățării, formă structurată de observație	Test orientat spre obiectiv, raport al progresului învățării, formă structurată de observație	Test care include o notă orientată spre media clasei
Implicare pedagogică	Foarte ridicată	Foarte ridicată	Este adesea folosită pentru selecție; nu este importantă pentru orientarea către sprijinirea elevului

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 5: Evaluarea elevilor – influența evaluării asupra imaginii de sine

Evaluarea în școală este un domeniu larg deschis. Nu are doar influență asupra lucrurilor explicite care pot fi observate, precum calificările elevilor, poziționarea lor în societate din cauza notelor și prin urmare, cariera lor academică. Evaluarea în școală are influență și asupra altor aspecte ale individului precum imaginea de sine, stima de sine și conceptul general pe care o persoană îl are despre propriile competențe și abilități. Școala are o influență enormă asupra conceptului în sine de competențe. Influența sa directă depinde de modul în care metoda de evaluare este aleasă și realizată în școală.

Criteriul social

Din cauza contextului social în care învățarea are loc în școală, utilizarea criteriului social ca o măsură poate oferi informații esențiale despre competențe în comparație cu alți elevi. În același timp, estimările competențelor dintr-o perspectivă socială comparativă influențează foarte mult imaginea de sine și conceptul de sine al elevilor.

Criteriul individual

Utilizarea criteriului individual pentru evaluare înseamnă compararea diferențelor intraindividuale. Care este diferența dintre rezultatele unui elev, la ECD/EDO, din luna trecută și din prezent? Comparația folosită aici este o comparație temporară. În special tinerii elevi au tendința de a prefera acest criteriu ca pe un instrument de evaluare. „Valoarea adăugată” este înregistrată într-o anumită perioadă de timp. Acest lucru face posibil ca elevul să primească feedback-ul despre nivelul realizărilor sale, precum și despre modul în care a crescut sau a scăzut. Rezultatul său nu este comparat cu rezultatul altor elevi. Progresul este cel pe care se pune accent. Acest mod de evaluare corespunde de asemenea proceselor de învățare informală care au loc în afara școlii unde elevul își evaluează singur competențele.

Criteriul obiectiv

Evaluarea academică este comparată cu un obiectiv al învățării. Un progres al învățării realizat individual este comparat cu un scop care poate fi atins în mod realist. Acest mod de evaluare este o normă bazată pe obiectiv și oferă informații despre abordarea unui obiectiv care este definit ca rezultatul perfect. Compararea rezultatului elevului cu progresul învățării altor elevi nu este importantă. Testele bazate pe criterii sunt îndreptate spre obiective clar stabilite. Acestea măsoară rezultatul făcând referire la o anumită caracteristică stabilită de către profesor. Aceasta înseamnă, de asemenea, că profesorul trebuie să stabilească și să prezinte obiectivele de care elevii trebuie să se apropie în rezultatele lor. Prin urmare, rezultatele unui elev nu vor fi comparate cu cele ale altor elevi. Conform diferitelor studii din acest domeniu, procesele sociale ale comparațiilor dintre elevi încep doar atunci când nici un criteriu obiectiv nu mai este utilizat în evaluare.

Care sunt rezultatele acestei discuții? Dacă un profesor dorește să consolideze imaginea de sine și conceptul de sine al elevilor săi, evaluarea ar trebui să aibă loc după un criteriu obiectiv. Obiectivele stabilite de profesor trebuie să fie clare și trebuie comunicate elevilor.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 6: Listă de verificare „Cum îmi evaluez elevii?”

În evaluarea elevilor, profesorii ar trebui să aibă în vedere principiile cheie din următoarea listă de verificare:

- Evaluarea ar trebui să fie un mijloc de sprijin: ajutor pentru stabilirea individuală a poziției, indicii pentru activitatea viitoare, consolidarea conceptului de sine și a imaginii de sine ale elevilor.
- Evaluarea ar trebui să îi ajute pe elevi și să le ofere posibilitatea de a se auto-evalua.
- Evaluarea trebuie să fie transparentă: elevii trebuie să cunoască baza evaluării, criteriile de evaluare, precum și standardele folosite.
- Evaluarea trebuie să fie adecvată conținuturilor și obiectivelor. Cunoștințele trebuie evaluate în mod diferit față de competențe și abilități.
- Profesorii trebuie să aibă în vedere funcția selecției pe care o îndeplinesc atunci când acordă note. În loc de evaluare sumativă, conversațiile și rapoartele ar trebui să devină viitoarele metode și instrumente ale evaluării. Doar făcând acest lucru, permeabilitatea în sistemul școlar poate fi îmbunătățită.
- Testele ar trebui să fie concepute astfel încât să testeze realizarea obiectivelor stabilite. (Testele oferă și informații despre calitatea predării care a vizat realizarea acestor obiective: prin urmare, rezultatele testelor nu oferă doar informații despre performanța elevilor, ci și despre calitatea predării profesorului.)

Întrebări pentru auto-evaluare

Preocuparea de învățare al elevilor:

- Cum mă asigur că elevii au îndeplinit obiectivele?
- Au avut elevii, în mod regulat, experiențe de succes în timpul învățării?
- Sunt elevii conștienți de progresul pe care îl fac?
- Oferă procesul meu de predare, băieților și fetelor, o șansă egală la succes?
- Elevii observă, controlează și își îmbunătățesc în mod conștient modul de învățare și comportamentul în desfășurarea activității?
- Au primit elevii îndrumări care să îi ajute în timpul învățării?
- Pot elevii să își controleze și să își evalueze comportamentul de învățare și rezultatele ca atare?
- În autoevaluarea lor, se referă elevii și la propriile lor obiective, standarde, criterii sau nevoi?
- Îmi dau seama de progresul fiecărui elev?
- Cum identific problemele de învățare pe care le are fiecare elev?
- Cum observ interacțiunea socială în clasă?
- Cum țin evidența observațiilor și evaluărilor fiecărui elev și ale clasei în ansamblul ei?

Câteva întrebări despre procesul de învățare al profesorilor:

- Cum, când și cu cine reflectez asupra modului meu de predare?
- În ce mod îi las pe elevii mei să participe?
- Cum asociez succesul sau eșecul elevilor mei cu predarea?
- Cum recunosc progresul în predare și cum învăț ca profesor?

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 7: Evaluarea profesorilor

Feedback-ul despre rezultatele elevilor este unul dintre principiile esențiale ale școlii³⁴. Feedback-ul despre calitatea predării face parte din pregătirea profesională. În același mod în care evaluăm procesul de învățare și dobândirea de către elevii noștri a competențelor, abilităților și cunoștințelor, este foarte important ca profesorii să își auto-evalueze propria predare a ECD/EDO.

Fără o bază solidă pentru înțelegerea situației curente a predării, nu va fi posibilă nicio recomandare pentru îmbunătățirile viitoare sau nici un pas într-o dezvoltare viitoare a abilităților, metodelor și practicilor profesorilor. Dar cât de bine se pricep profesorii să își evalueze propria predare? De fapt, majoritatea profesorilor au tendința să subestimeze rezultatele viitoare ale elevilor. Mai mult, adesea, aceștia nu pot să își schimbe metodele și stilul de predare într-o direcție diferită dacă este cazul. Devine din ce în ce mai interesant atunci când sunt avute în vedere diferite perspective de evaluare: în comparație cu toate celelalte grupuri de evaluare ale școlii (elevi, părinți, administratori ai școlii, etc.) estimarea de către profesori a propriului proces de predare diferă într-o mare măsură de toate celelalte opinii formulate³⁵. Trebuie să-i încurajăm pe profesori în propriile convingeri? Sau trebuie ca ei să dobândească orice competențe noi pentru a face un pas înapoi și a-și evalua propria predare în mod critic, dar și realist?

³⁴ Helmke A. (2003), "Unterrichtsevaluation: Verfahren und Instrumente", *Schulmanagement*, 1, 8-11.

³⁵ Clausen M. And Schnabel K.U. (2002), "Konstrukte der Unterrichtsqualität im Expertenurteil", *Unterrichtswissenschaft*, 30 (3), 246-60.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 8: Autoevaluarea profesorilor

Pentru practica școlară zilnică, auto-evaluarea predării este cea mai pragmatică și cea mai ușoară metodă de evaluare. În mod normal, aceste tipuri de evaluare au loc automat în rândul profesorilor, deși nu în mod sistematic. În majoritatea cazurilor, profesorii reflectează asupra predării ori de câte ori simt că este necesar sau în funcție de propria lor intuiție, mai ales în cazurile în care nu au fost satisfăcuți de rezultate. Pentru a facilita aceste liste de verificare a proceselor auto-reflective, următoarele întrebări ar putea fi de ajutor:

- Cum am stimulat procesul de învățare?
- Cum aş putea menține interesul elevilor?
- Au fost elevii îndrumați spre problemele sau sarcinile de lucru principale?
- Există o idee centrală care reiese din lecția învățată?
- Câte întrebări am pus?
- Ce fel de întrebări am pus?
- Ce fel de întrebări au pus elevii?
- Întrebările au fost legate de problemele sau de sarcinile de lucru?
- Care sunt întrebările și care sunt contribuțiile care le-au declanșat?
- I-am ascultat pe elevi?
- Au fost respectate regulile de comunicare agreate în clasă?
- Cum am reacționat la intervențiile elevilor?
- Am repetat intervențiile elevilor cuvânt cu cuvânt?
- Am folosit forme stereotipe de scoatere în evidență?
- A fost stimulată interacțiunea dintre elevi?
- Cât la sută a fost contribuția mea?
- Cât la sută a fost contribuția elevilor?
- Au existat elevi cu un procent mare de participare?
- Care a fost participarea fetelor în comparație cu cea a băieților?
- Ce fel de contribuții au avut așa-numiții elevi „dificili”?
- M-am concentrat asupra anumitor elevi?
- Cum au apărut situațiile de conflict?
- Care a fost cursul conflictelor?
- Cum au fost rezolvate conflictele?
- Au fost sarcinile de lucru înțelese de către elevi?
- Cum au fost integrate sarcinile de lucru în proces?
- Ce fel de mijloc de suport am oferit?
- Cum au fost prezentate rezultatele?
- Cum au fost înregistrate cunoștințele, observațiile sau concluziile?
- Alte întrebări?

Atunci când se folosesc liste de verificare ca aceasta, trebuie reținut faptul că folosirea acesteia are sens doar dacă se face pe baza unor cunoștințe solide, întemeiate științific și empiric despre predare și efectele acesteia. În toate celelalte cazuri, răspunsul simplu la întrebări va duce la un act obligatoriu și nimic mai mult. În al doilea rând, majoritatea listelor de verificare folosite combină diferite aspecte, dar nu reprezintă o colecție întreagă a tuturor aspectelor care ar putea reieși din lecția respectivă. Astfel, atunci când se folosesc listele de verificare, este, întotdeauna, foarte important să fie lăsate incomplete sau să se lase un anumit spațiu pentru aspectele care nu pot fi prevăzute³⁶.

³⁶ Becker G. E. (1998), *Unterricht auswerten und beurteilen*, Beltz, Weinheim.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 9: Lucrul cu jurnalele, jurnalele de bord, portofoliile³⁷

Reflectarea asupra propriei metode de predare cu ajutorul jurnalelor, jurnalelor de bord sau portofoliilor poate fi o metodă ideală pentru auto-evaluare și o bună bază pentru începerea discuțiilor didactice și pedagogice.

Jurnale

În mod normal, un jurnal este conceput într-un mod care permite un fel de dialog (cu un profesor din aceeași instituție, un coleg de la o altă școală etc.). Într-un jurnal, profesorul scrie despre experiențele sale ca într-un jurnal de zi, exprimându-și interpretările și sentimentele personale cu privire la o anumită lecție sau un anumit comportament sau mod de interacționare avut. Un jurnal lasă loc pentru remarcile personale și este deschis la remarcile altei persoane. Actul de a intra într-un dialog cu altcineva și citirea remarcilor, interpretărilor și gândurilor altei persoane despre ceva la care altcineva s-a gândit deja, creează un nivel ridicat de reflecție asupra proceselor de predare și învățare și lasă loc discuțiilor. Pentru a reflecta asupra lecțiilor de ECD/EDO, se recomandă ca profesorul cu același statut sau colegul să fie familiarizați cu ECD/EDO.

Jurnal de bord

Un jurnal de bord este o descriere a unui proces care nu conține nici un comentariu sau remarcă personală. Într-un jurnal de bord se regăsesc fapte clare și poate fi recitat de către profesor și astfel, poate genera o anumită reflecție. În acest sens, un jurnal de bord poate fi comparat cu un jurnal de zi sau cu un jurnal fără elementul de interpretare personală și dialog. Jurnalele de bord pot fi folosite atunci când profesorul le recitește destul de des. Deoarece un jurnal de bord nu conține nici un fel de remarcă sau interpretare, reamintirea anumitor elemente ale lecției care s-au întâmplat cu câțiva timp în urmă poate deveni destul de dificilă.

Portofolii

Pentru profesori, un portofoliu este o colecție de materiale care au fost create și puse împreună de către profesor. Scopul acestuia este de a arăta punctele tari ale lecțiilor sale de ECD/EDO, precum și domeniile identificate de dezvoltare ulterioară. Un portofoliu este conceput ca un instrument care arată competențele unui profesor într-un anumit domeniu. În formarea modernă a profesorilor și în formarea continuă, portofoliile au devenit un instrument obișnuit pentru obținerea calificativului. Într-un al doilea sens, un portofoliu este un instrument de reflecție. Oferă posibilitatea de a critica și evaluează impactul lecțiilor, metodelor, interacțiunii cu elevii etc. Lucruri care pot fi incluse într-un portofoliu:

- o scurtă biografie a profesorului;
- descrierea orei;
- lecțiile alese (inclusiv fișe de lucru, materiale ale elevilor);
- rezultate evaluate ale elevilor;
- rezultatele testului (dacă există);
- declarații personale despre filosofia profesorului cu privire la predarea ECD/EDO;
- produse precum videoclipuri sau fotografii din anumite lecții ECD/EDO;
- feedback de la egal la egal de la colegii care au asistat la lecțiile ECD/EDO;
- documentație pentru proiecte privind ECD/EDO, dacă este cazul.

³⁷ Metodele sugerate în această fișă de lucru pot fi folosite și pentru elevi și sunt instrumente obișnuite în cultura predării și învățării din diferite țări europene.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 10: Predare bazată pe cooperare și feedback între egali

Fără îndoială, planificarea bazată pe cooperare, împreună cu un coleg, a lecțiilor ECD/EDO, poate fi un instrument util pentru informare și coordonare reciprocă, precum și pentru dezvoltarea orei, inclusiv pentru evaluarea eficienței acestor procese.³⁸ Planificarea cooperării poate fi limitată doar la simpla pregătire a unei lecții (așa cum se procedează în majoritatea țărilor) sau poate duce la o predare în comun a unei lecții (împreună, prin predare în echipă). Inițierea măsurilor de cooperare pentru planificarea și predarea lecțiilor încă are o mică prioritate în instituțiile de formare a profesorilor în multe dintre țările europene. Cultura ușilor deschise lăsate celuiilalt este un proces care necesită o perioadă lungă de timp pentru a se dezvolta.

Rămâne un fenomen interesant și anume faptul că mulți profesori ezită să lucreze împreună cu un alt coleg³⁹. Oare se întâmplă așa pentru că modelele de bună practică lipsesc? Se întâmplă așa pentru că profesorii se tem că ar putea să petreacă și mai mult timp în școală? Se întâmplă așa pentru că profesorii se tem să fie evaluați de către colegi?

Ca o formă a planificării și predării prin cooperare, asistența la lecțiile colegilor de ECD/EDO ar putea fi o soluție de a economisi timp prețios. Următoarele sugestii ar putea fi considerate ca orientare⁴⁰:

Dimensiunea grupului:	Trei profesori se asistă reciproc de două ori la fiecare jumătate de an (fiecare primește două vizite și face patru vizite – întotdeauna asistă câte doi profesori).
Organizare:	Cei trei profesori planifică orele de asistență împreună conform orarului, într-un mod descentralizat.
Relevanța disciplinei:	Profesorii observă lecțiile de ECD/EDO ale fiecăruia. Nu are relevanță care sunt temele (sau disciplinele pe care ei obișnuiesc să le predea).
Alcătuirea grupului:	Alăturarea la un grup se poate face din simpatie. Acest lucru asigură un minimum de încredere.
Sarcina directorului:	Rolul directorului este de a ține evidența numărului minim de ore de asistență care are loc între profesori. Directorul nu ar trebui să se implice în chestiuni de conținut legate de temele de predare.
Tema centrală:	Chestiunile care constituie temele centrale ale acestor ore de asistență de la egal la egal pot rezulta din diferite interese sau relații: a) un profesor dorește să primească feedback la o anumită problemă, b) o nouă metodă/activitate a fost stabilită și introdusă și ar trebui evaluată acum sau c) trebuie evaluate principii pedagogice (de exemplu, formulate în programa școlară sau în profilul școlii).

Există mai multe motive pentru a adăuga elementul de feedback de la colegii cu același statut și pentru observarea și analiza comună a lecțiilor în planificarea prin cooperare a predării. Observarea colegilor care predau ECD/EDO va ajuta la o înțelegere mai clară a propriei predări a acestei discipline. Această metodă nu este doar un instrument de diagnostic, ci și un instrument pentru îmbunătățirea propriilor stiluri și metode.

³⁸ Helmke A. (2003), "Unterrichtsevaluation: Verfahren und Instrumente", *Schulmanagement*, 1, 8-11.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Klippert H. (2000), *Pädagogische Schulentwicklung. Planungs- und Arbeitshilfen zur Förderung einer neuen Lernkultur*, Beltz, Weinheim.

Iată care sunt motivele⁴¹:

- Învățarea tehnicilor de predare este mai eficientă într-o clasă reală decât în cadrul unei reflecții comune sau al unei clase ipotetice virtuale.
- Există multe detalii care nu pot fi explicate cu ușurință atunci când vine vorba de o lecție, precum activitățile curente, limbajul corpului, mimica, comportamentul în materie de comunicare etc.
- Schimbarea perspectivei și adoptarea unei perspective mai depărtate asupra unei lecții permit o viziune mai clară asupra metodei de predare.
- Observarea unei lecții despovărează de acțiune. Este posibil să percepi mai multe detalii și să ai mai mult spațiu pentru reflecție.
- Este posibil să luăm mai multe idei din fiecare lecție observată pentru propria tehnică de predare. Varietatea personalităților și stilurilor de predare poate fi o sursă interesantă pentru impulsurile pe care un profesor nu le primește în activitatea sa după ce formarea inițială ca profesor a fost finalizată.
- Observarea clasei și a tuturor elementelor de planificare și reflecție implică discutarea problemelor didactice și metodice și fac parte din dezvoltarea școlii care își are punctul de plecare la nivelul profesorului.

⁴¹ Leuders T. (2001), *Qualität im Mathematikunterricht der Sekundarstufe I und II*, Cornelsen, Berlin.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 11: Evaluarea ECD/EDO în școală

Democrația nu este un mecanism automat. Pe de o parte, democrația este o realizare istorică în democrațiile vechi și, pe de altă parte, este rezultatul unui proces de lungă durată care depinde de situația specifică dintr-o țară. Atitudinile democratice nu sunt date de natură, ci trebuie dobândite de fiecare persoană prin experiențele din contexte sociale, din familie și din școală. Democrația nu poate fi învățată doar în cadrul lecțiilor de ECD/EDO. Democrația trebuie să se desfășoare în diversele structuri informale și formale ale unei școli. Prin urmare, școala joacă un rol cheie pentru o societate democratică stabilă. Mai mult, „o școală structurată și care funcționează democratic nu doar va promova ECD/EDO și îi va pregăti pe elevi pentru a-și ocupa locul în societate în calitate de cetățeni democrațici angajați, ci va deveni de asemenea și o instituție mai veselă, mai creativă și mai eficientă”⁴².

Școlile pot fi evaluate folosind anumite criterii pentru a identifica calitatea predării ECD/EDO, precum și nivelul trăirii și practicării valorilor drepturilor omului și democrației școlare. Acest lucru poate fi realizat folosind practicile auto-evaluării.

Pentru evaluarea ECD/EDO în școli, este nevoie de indicatori care reflectă diferite domenii de exprimare. Aceste trei domenii principale sunt⁴³:

- curriculumul, predarea și învățarea
- climatul școlar și etosul;
- managementul și dezvoltarea.

În plus, acești indicatori prezintă ECD/EDO ca principiu al politicii școlii și al organizației școlare și ca proces pedagogic.

În acest volum, propunem instrumente și mijloace pentru auto-evaluarea unei școli, implicându-i pe toți participanții școlii, nu doar evaluatorii externi. În acest context, auto-evaluarea înseamnă și a vedea în evaluare un punct de plecare al unui proces de îmbunătățire și nu sfârșitul acesteia.

Pentru o descriere mai detaliată a evaluării unei școli în ceea ce privește guvernanta democratică a școlii, vezi fișele de lucru 12-18.

⁴² Consiliul Europei (2007), *Democratic Governance of Schools* (Guvernanta democratică a școlilor), Strasbourg, p. 6.

⁴³ Consiliul Europei (2005), *Democratic Governance of Schools* (Guvernanta democratică a școlilor), Strasbourg.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 12: Indicatori de calitate ai ECD/EDO în școală

Instrumentul Consiliului Europei „Asigurarea calității educației pentru cetățenie democratică în școli” include un set al acestor indicatori împărțit în subteme și descriptori care reflectă calitatea dorită a ECD/EDO în școală. Aceste criterii pot fi folosite pentru analiză și evaluare. Aplicarea acestora va avea ca rezultat o comparație între statu-quoul unei școli în ceea ce privește ECD/EDO și obiectivele dorite.

Tabelul de mai jos – parte din instrumentul menționat mai sus – poate fi folosit pentru a evalua statu-quoul ECD/EDO într-o școală conform indicatorilor de calitate⁴⁴.

Domenii	Indicatori de calitate	Subteme
Curriculum, predare și învățare	Indicatorul 1 Există dovezi că ECD/EDO are un loc adecvat în scopurile, politicile și planurile curriculare ale școlii?	• Politicile școlii • Planificarea dezvoltării școlare în relație cu ECD/EDO • ECD/EDO și curriculumul școlar • Coordonarea ECD/EDO
	Indicatorul 2 Există dovezi că elevii și profesorii înțeleg ce înseamnă ECD/EDO și aplică principiile acesteia în practicile curente din școală și din clasă?	• Rezultatele procesului de învățare a ECD/EDO • Metode și procese de predare și învățare • Monitorizarea ECD/EDO
	Indicatorul 3 Sunt concepția despre evaluare și practicile evaluative din școală în acord cu EDC?	• Transparență • Corectitudine • Ameliorare
Etos și climatul școlii	Indicatorul 4 Reflectă etosul școlar în mod adecvat principiile ECD/EDO?	• Aplicarea principiilor și valorilor ECD/EDO în viața de fiecare zi • Relațiile și modelul de autoritate • Oportunități de participare și de auto-exprimare • Proceduri pentru rezolvarea conflictelor și pentru a face față violenței, agresivității și discriminării, inclusiv politici de asigurare a disciplinei
Management și dezvoltare	Indicatorul 5 Există dovezi ale conducerii eficiente a școlii bazate pe principiile ECD/EDO?	• Stilul de conducere • Adoptarea deciziilor • Împărtășirea responsabilităților, colaborarea și lucrul în echipă • Responsivitate
	Indicatorul 6 Școala are un plan de dezvoltare solid care reflectă principiile ECD/EDO?	• Participare și incluziune • Dezvoltare profesională și organizațională • Managementul resurselor • Autoevaluare, monitorizare, asumarea răspunderii

(Consiliul Europei, *Guvernanța democratică a școlilor*, 2005, p. 58)

⁴⁴ Atunci când instrumentul a fost dezvoltat în 2005, indicatorii din tabelul de mai sus erau descriși doar ca indicatori ECD. Extinderea ECD/EDO a fost adăugată la tabel pentru acest volum.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 13: Principii generale pentru evaluarea ECD/EDO

„ECD/EDO este un concept dinamic, atotcuprinzător și orientat spre viitor. Promovează ideea de școală ca o comunitate de învățare și predare pentru viață în democrație, trecând dincolo de orice disciplină școlară particulară, de activitatea de predare în clasă sau de relația tradițională elev-profesor.” (Consiliul Europei, *Guvernața democratică a școlilor*, 2005, p. 80).

Valori, atitudini și comportament

Așa cum am menționat în Partea I din acest volum, ECD/EDO este în primul rând preocupată de schimbările valorilor și atitudinilor – și de comportament. Ca în cazul tuturor evaluărilor – fie a elevilor, profesorilor sau a școlilor – evaluarea dimensiunilor precum valori și atitudini este extrem de dificilă deoarece poartă riscul unei interpretări foarte subiective. În plus, valorile și atitudinile nu se exprimă doar explicit prin comportament direct, ci sunt incluse implicit în modul în care o școală funcționează, comunică și se organizează.

Cum se colectează datele

Evaluarea ECD/EDO în cadrul unei școli poate fi realizată în mai multe moduri. Indicatorii ECD/EDO asigură doar cadrul general pentru dezvoltarea diferitelor moduri de colectare a datelor sau pentru stabilirea diferitelor metode care vor fi folosite pentru strângerea informațiilor.

În acest sens, pot fi utile următoarele întrebări (ibid., p. 81):

Ce: Ce informații și dovezi trebuie căutate?

- organizarea școlii?
- valorile dominante din clasă
- înțelegerea conceptelor cheie
- relația cu autoritatea etc.

Unde: La ce aspect de învățare a ECD/EDO se referă indicatorul/subtema relevantă și unde trebuie căutate informațiile?

- predarea lecției
- adunarea de dimineață
- lucrul în grup în cadrul lecției de ECD/EDO
- celebrarea școlii
- săptămâna proiectelor etc.

Materiale: Ce documente pot furniza informațiile necesare?

- documentul privind politica școlii
- programele școlare
- statutul școlii
- carta elevilor
- codul etic al profesorilor etc.

Cine: Ce persoane/grupuri de factori interesați vor oferi informațiile necesare?

- elevi
- profesori
- părinți
- administrația locală
- ONG-uri etc.

Cum: Cum urmează să fie colectate datele, ce metodă va fi folosită?

- chestionar
- focus grup
- discuție
- interviuri individuale
- observație etc.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 14: Îndrumări pentru autoevaluarea școlilor

Atunci când o școală se decide să treacă printr-un proces de autoevaluare în ceea ce privește ECD/EDO, trebuie să fie conștientă de faptul că acest proces va dura o perioadă mai lungă de timp, poate chiar un an școlar. Aceasta poate fi și o perioadă plină de provocări care implică multe etape și activități diferite.

Următoarea listă, luată din instrumentul „Asigurarea calității educației pentru cetățenie democratică în școli” (Consiliul Europei, *Guvernanța democratică a școlilor*, 2005, p. 73) poate fi utilă pentru reamintirea principalelor îndrumări⁴⁵:

- creșterea gradului de sensibilizare a tuturor factorilor interesați în legătură cu necesitatea și procesul de autoevaluare a ECD/EDO ca mijloc de ameliorare personală, profesională și școlară;
- informarea tuturor factorilor interesați cu privire la cadrul de evaluare a ECD/EDO și la scopul evaluării;
- alegerea celui mai adecvat mod de abordare pentru autoevaluare prin consultarea unui cerc larg de factori interesați și experți;
- proiectarea unor instrumente de evaluare valide și sigure (precum chestionare, întrebări de interviu) cu ajutorul experților de la institutele de cercetare în domeniul educației sau de la instituțiile care se ocupă de formarea profesorilor;
- pregătirea personalului școlii și a altor factori interesați în vederea evaluării, inclusiv formarea acestora în utilizarea instrumentelor de evaluare; și
- crearea unui climat de autenticitate, reflecție corectă, încredere, incluziune, asumarea răspunderii și responsabilitate pentru rezultate.

- Identificarea și reducerea conotațiilor negative ale evaluării.
- Înțelegerea provocării pe care o reprezintă autoevaluarea ca proces de învățare.
- Dobândirea cunoștințelor și abilităților necesare în domeniul evaluării.
- Consolidarea angajamentului tuturor în vederea ameliorării școlare.

⁴⁵ Atunci când instrumentul a fost dezvoltat în 2005, îndrumările au fost descrise doar ca îndrumări ale ECD. Extinderea la ECD/EDO a fost adăugată pentru acest volum.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 15: Implicarea diferiților factori interesați în evaluarea ECD/EDO din școală

Atunci când o școală decide să treacă printr-o autoevaluare, este nevoie de o bună organizare. În mod ideal, ar trebui să existe o persoană responsabilă cu conducerea și supravegherea întregului proces. În majoritatea cazurilor, această persoană este directorul școlii sau altă persoană desemnată în mod clar pentru îndeplinirea acestei sarcini. Persoana responsabilă trebuie să fie conștientă de faptul că gestionarea acestui proces necesită mai degrabă un nivel înalt de coordonare și facilitare decât o conducere de sus în jos. Așa cum am menționat în îndrumările pentru autoevaluarea școlilor (Fișa de lucru 14), un proces de autoevaluare nu ar trebui să fie împiedicat prin amenințarea profesorilor sau elevilor cu aspecte privind puterea sau controlul.

Prin urmare, trebuie să existe o abordare participativă și cooperantă (Consiliul Europei, *Guvernanța democratică a școlilor*, 2005, p. 74).

Următoarele recomandări stabilesc cele mai importante fapte atunci când sunt implicați diferiți factori interesați.

Formarea unei echipe de evaluare

Echipa de evaluare se formează din șapte sau nouă persoane. Aceasta ar putea include directorul școlii, unul sau doi profesori, unul sau doi reprezentanți ai elevilor, un consilier pe probleme de școală (în unele țări, acesta este un pedagog sau un psiholog școlar), un părinte, un reprezentant al comunității locale (sau reprezentant ONG) și un reprezentant al unui institut de cercetare sau al unei instituții de formare a profesorilor.

Sarcinile echipei de evaluare sunt următoarele (ibid., p. 75f):

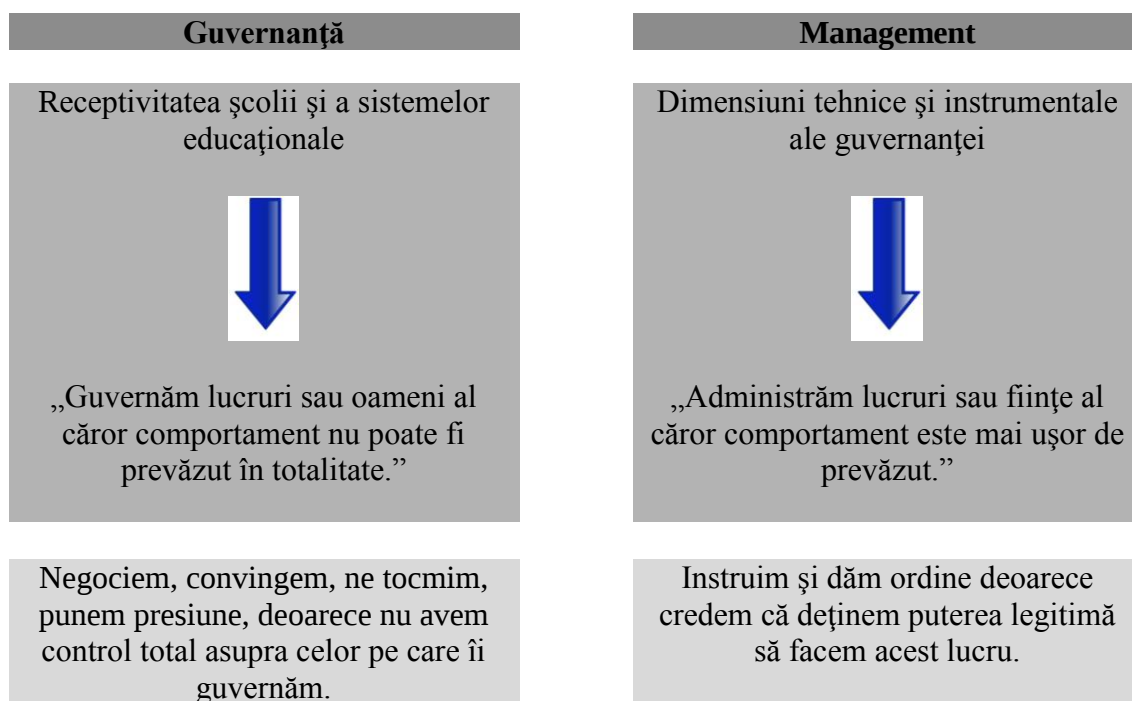
- pregătirea instrumentelor de evaluare;
- asigurarea pregătirii personalului școlii cu privire la tehnicile de evaluare și la utilizarea instrumentelor de evaluare în domeniul ECD/EDO;
- asigurarea informării și consilierii evaluatorilor și a factorilor interesați pe tot parcursul procesului de autoevaluare;
- monitorizarea implementării instrumentelor de evaluare;
- analizarea și interpretarea rezultatelor în cooperare și prin consultare cu un cerc larg de grupuri de factori interesați și de experți externi;
- pregătirea diferitelor forme de rapoarte pentru diferite grupuri de factori interesați;
- primirea și analizarea comentariilor și sugestiilor venite din partea factorilor interesați cu privire la revizuirea rapoartelor.

Notă importantă: în mod general, opiniile diferiților factori interesați ar trebui solicitate și comparate (de exemplu, prin chestionare paralele). În acest context, sunt importante punctele de vedere ale elevilor despre dobândirea competențelor ECD/EDO, precum auto-reflecția, gândirea critică, responsabilitatea pentru îmbunătățire și schimbare (ibid., p. 77). Ceea ce trebuie să aibă în vedere echipa de evaluare este fenomenul răspunsurilor „corecte politic” date de către elevi în context de predare și în cadrul școlii. Prin stabilirea clară a metodelor folosite, acest fenomen poate fi cumva redus (interviuri între egali, chestionare foarte deschise, nume secrete, confidențialitate etc.).

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 16: Guvernanță și management în școală⁴⁶

O școală poate fi de asemenea evaluată din perspectiva modului în care procesele ECD/EDO se reflectă în modul în care este condusă. În această privință, este utilizat termenul „guvernanță democratică a școlii”. În acest context, sunt relevante două tipuri de procese, care trebuie distinse între ele:

Prin urmare, managementul descrie aspectele organizaționale precum și dimensiunea tehnică și instrumentală dintr-o școală sau dintr-un sistem educațional. Prin introducerea din ce în ce mai mult a unor procese deschise în școli, care sunt caracterizate de diferite nevoi și interese, este utilizat termenul „guvernanță” (Consiliul Europei, *Guvernanța democratică a școlilor*, 2007, p. 9).

Beneficiile guvernanței democratice a școlii pot fi rezumate în următoarele puncte (ibid., p. 9):

- ameliorarea disciplinei;
- reducerea conflictului;
- creșterea competitivității școlii;
- asigurarea existenței viitoare a democrațiilor sustenabile.

⁴⁶ Pentru evaluarea unei școli în ceea ce privește ECD/EDO, am prezentat indicatorii în Fișa de lucru 11.

Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 17: Focus pe guvernanta democratică a școlii

Pentru a evalua status quo-ul unei școli în ceea ce privește practica ECD/EDO și relația între teorie și practică sau dintre politică și democrația trăită, sugerăm următoarea schemă (Consiliul Europei, *Guvernanta democratică a școlilor*, 2007).

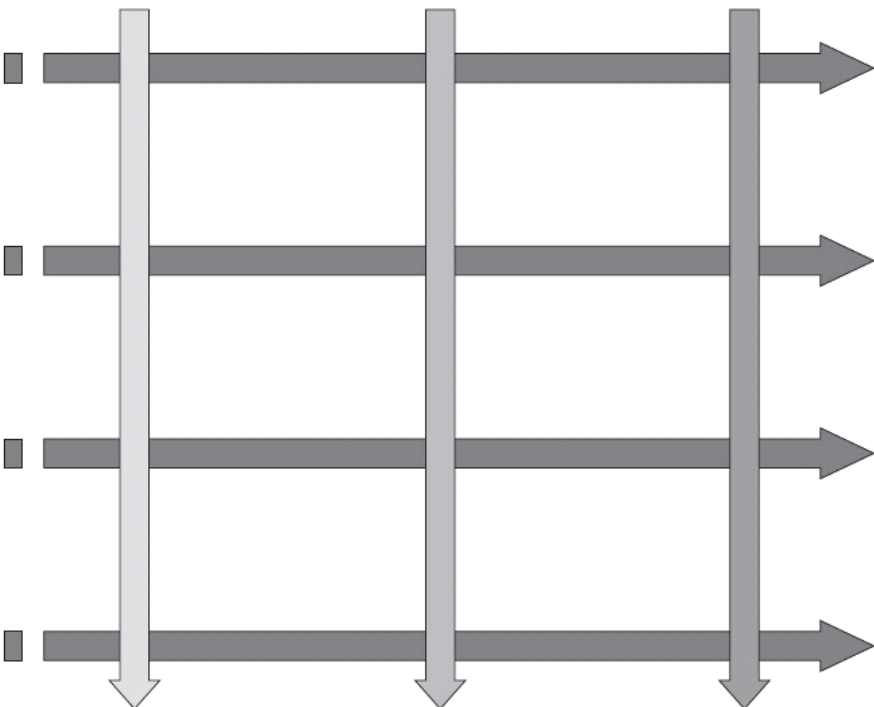
Fiecare școală acoperă trei principii principale în legătură cu ECD/EDO. Acestea sunt:

- drepturi și responsabilități;
- participare activă;
- valorizarea diversității.

În fiecare școală, sunt și domenii cheie în care aceste principii se manifestă. Acestea sunt:

- guvernanta, conducere și asumarea responsabilității publice;
- educație centrată pe valori;
- cooperare, comunicare și implicare: competitivitate;
- disciplina elevilor.

După cum arată următoarea matrice, principiile cheie se observă în toate domeniile fundamentale la niveluri diferite de exprimare.

	Drepturi și responsabilități	Participare activă	Valorizarea diversității
Guvernanță, conducere și asumarea responsabilității publice			
Educație centrată pe valori			
Cooperare, comunicare și implicare			
Disciplina elevilor			

Pentru o înțelegere detaliată și pentru utilizarea acestei matrici, instrumentul „Guvernanta democratică a școlilor” conține informații suplimentare (www.coe.int/edc).

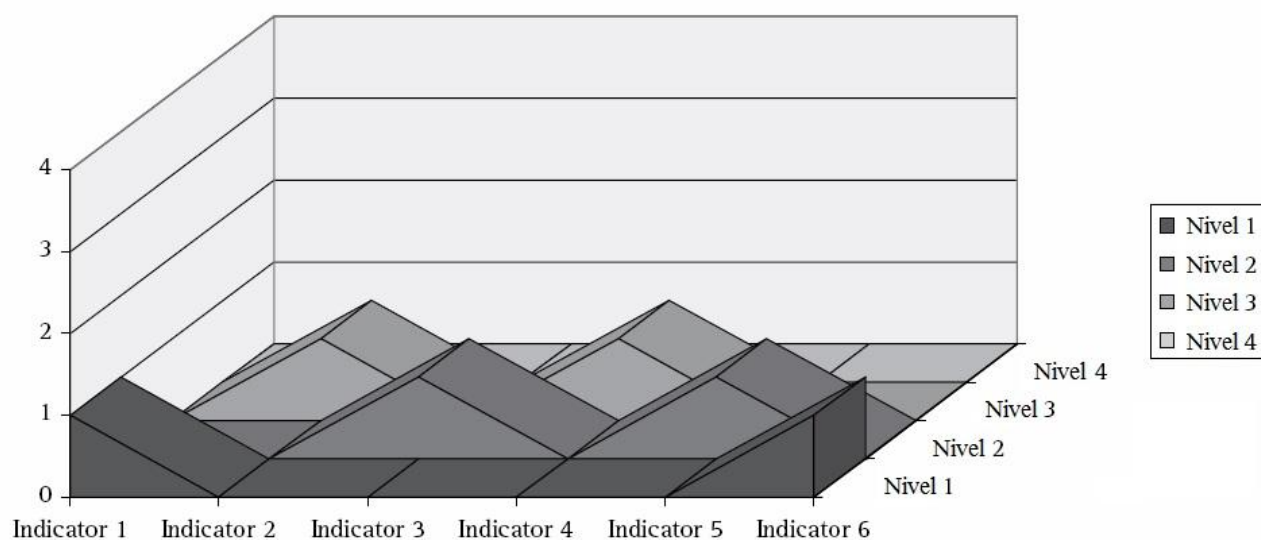
Evaluarea elevilor, a profesorilor și a școlilor

Fișa de lucru 18: Cum să analizăm și să interpretăm rezultatele evaluării ECD/EDO

Există multe moduri de a analiza, de a clasifica și de a interpreta rezultatele evaluării. Atunci când se utilizează setul de indicatori de calitate pentru ECD/EDO sugerat în Fișa de lucru 12, unul dintre modurile cele mai eficiente și mai ușoare este acela de a începe identificarea punctelor tari și a punctelor slabe în relație cu ECD/EDO. Consiliul Europei sugerează utilizarea unei scale cu patru niveluri în acest scop și prin urmare, fiecare indicator va fi măsurat conform acestei scale (Consiliul Europei, *Guvernanța democratică a școlilor*, 2005, p. 88):

- Nivelul 1 – puncte slabe semnificative în cele mai multe sau în toate ariile;
- Nivelul 2 – mai multe puncte slabe decât puncte tari;
- Nivelul 3 – mai multe puncte tari decât puncte slabe;
- Nivelul 4 – puncte tari în cele mai multe sau în toate ariile, fără puncte slabe semnificative.

Un posibil mod de a prezenta rezultatele unei astfel de analize îl reprezintă utilizarea diagramelor care arată o performanță totală a ECD/EDO, dar și o listă a diferiților indicatori. Exemplul de mai jos al unei școli fictive ilustrează următoarele:

În încercarea de a ajunge la o concluzie, aceasta ar trebui să acopere patru arii de bază (ibid., p. 91):

- realizările școlii legate de ECD/EDO în general;
- poziția școlii privind fiecare indicator de calitate;
- cele mai de succes aspecte și cele mai slabe aspecte ale ECD/EDO în școală;
- cele mai critice puncte care ar putea amenința dezvoltarea viitoare a ECD/EDO într-o școală.

Partea 3

Instrumente pentru predarea și învățarea democrației și a drepturilor omului

Capitolul 1 Set de instrumente pentru profesori

Capitolul 2 Set de instrumente pentru elevi

În ECD/EDO, la fel ca în procesul de predare, este important ca profesorul să reflecteze asupra obiectivelor și să clarifice motivele alegerilor și priorităților care trebuie făcute în mod inevitabil. El sau ea vrea să știe ce trebuie să învețe elevii în cadrul ECD/EDO? Dacă elevii ar trebui să învețe cum să participe în calitate de cetățeni în comunitatea lor democratică, este necesar să dobândească competențe de analiză și judecată politică care îl vor ajuta în abordarea problemelor și chestiunilor politice, dar și competențe de participare la procesele de luare a deciziilor politice, plus un repertoriu de abilități metodice. Acest lucru este posibil doar dacă învață în moduri diferite și în mod independent. Pentru a face acest lucru, ei au nevoie de sprijin. Același lucru este valabil pentru profesia de profesor. Fiecare specialist utilizează instrumente speciale. Vom prezenta câteva instrumente pentru profesori și câteva instrumente pentru elevi care sprijină în mod deosebit ECD/EDO. Acestea fac persoana, independentă. Independența este un scop în sine pentru fiecare ființă umană.

Capitolul 1

Set de instrumente pentru profesori

1. Introducere

ECD/EDO este o formă distinctivă a activității educaționale al cărei scop este acela de a înzestra tinerii pentru a participa în calitate de cetățeni activi și, ca atare, folosește forme distinctiv de învățare. Profesorii trebuie să fie buni utilizatori ai acestor forme de învățare și să fie capabili să le pună în practică în diferite contexte. Acestea includ diferite forme:

- inductivă – prezintă elevilor probleme concrete pentru a rezolva sau a lua o decizie și îi încurajează să le generalizeze în alte situații, mai degrabă decât să se pornească de la concepte abstracte;
- activă – încurajează elevii să învețe făcând, mai degrabă decât să li se spună sau să li se țină lecții;
- relevantă – proiectează activități de învățare în situații reale din viața școlii sau a colegiului, din comunitate sau din lume;
- bazată pe cooperare – utilizând lucrul în echipă și învățarea prin cooperare;
- interactivă – predare prin discuție și dezbateri;
- critică – încurajează elevii să se gândească la ei înșiși, cerându-le opinii și puncte de vedere și ajutându-i să își dezvolte abilitățile de argumentare;
- participativă – oferă celor care învață posibilitatea de a contribui la propriul proces de învățare, de exemplu prin sugerarea de teme pentru discuție sau cercetare sau prin evaluarea propriei învățări sau a învățării semenilor lor.

Pentru a respecta aceste planuri, profesorii au nevoie de instrumente pentru a veni în sprijinul elevilor. Unele dintre acestea sunt foarte importante pentru ECD/EDO. Prin urmare, acestea vor fi descrise aici într-o formă foarte practică.

Set de instrumente pentru profesori

Instrumentul 1: Învățarea bazată pe sarcini de lucru

Cum să sprijinim învățarea prin stabilirea sarcinilor de lucru

Predarea și învățarea interactivă joacă un rol cheie în majoritatea activităților de predare sugerate în acest manual. Obiectivele predării interactive sunt cunoaștere (adică gândire și înțelegere), învățare și acțiune. Fiecare etapă din planificarea lecțiilor, monitorizarea sarcinilor de lucru, evaluarea rezultatelor și reflecția asupra întregului proces au un mare potențial ascuns de învățare pentru elevi.

Principala abordare a integrării gândirii și punerii în practică are implicații pentru întregul proces de învățare. Aceasta nu înseamnă că utilizarea obiectelor de învățare se limitează la etapele preliminare ale învățării „reale”, ceea ce înseamnă, în acest caz, că implică doar mintea elevilor. De fapt, integrarea învățării și punerii în practică poate oferi tuturor elevilor o idee clară a motivului pentru care învață făcând: aceștia au o sarcină de realizat și aceasta presupune multe abilități și competențe. În acest fel de predare, elevul trebuie să își stabilească nevoile de învățare în fiecare situație nouă care apare. Elevii vor solicita, de asemenea, instruire din partea profesorului, ceea ce înseamnă că elevii stabilesc sarcinile profesorilor lor și nu invers. Învățarea bazată pe sarcini de lucru creează combinații ideale ale învățării de tip constructivist și ale învățării prin instruire.

În învățarea bazată pe sarcini de lucru, elevii se confruntă cu probleme pe care vor să le rezolve. Învățarea nu reprezintă un scop în sine, ci are un rezultat util și semnificativ. Elevii învață explorând metode de rezolvare a unei probleme, stabilindu-și lor și profesorilor sarcinile care le deschid calea către soluția problemei. Școala este viață – acest *leitmotiv* al ECD/EDO se aplică și învățării bazate pe sarcini de lucru. Multe situații din viața reală constau în găsirea de soluții pentru probleme. Învățarea prin sarcini de lucru pregătește elevii pentru viață prin crearea de situații din viața reală drept cadre de învățare.

Învățarea bazată pe sarcini de lucru urmează un model care poate fi descris în termeni generali. Dacă profesorul respectă acest model, potențialele de învățare prin practică, adică învățarea activă, se vor dezvolta aproape de la sine:

Elemente ale învățării bazate pe sarcini de lucru

Elevii se confruntă cu o sarcină care trebuie rezolvată
(prezentată de profesor sau de un manual).

Elevii își planifică acțiunile.

Elevii pun în aplicare planul de acțiune.

Elevii reflectează asupra procesului lor de învățare și își prezintă rezultatele.

Este important ca elevii să experimenteze principiile învățării bazate pe sarcini de lucru în mod frecvent în diferite contexte. O bună sarcină de lucru care ridică multe probleme care trebuie rezolvate este cel mai bun mijloc de a crea un mediu activ și interesant de învățare.

Set de instrumente pentru profesori

Instrumentul 2: Învățarea prin cooperare

Această formă de predare nu înseamnă că elevii sunt lăsați pur și simplu să lucreze în grupuri în speranța că activitatea va fi realizată cumva. Scopul acesteia este un proces de învățare într-o formă dedicată ariei de învățare socială din cauza lipsei succesului cognitiv vizibil. Cu toate acestea, expresia „învățare prin cooperare” se concentrează asupra rezultatelor elevilor.

Distribuirea clară a rolului între membrii grupului este o condiție obligatorie pentru o predare de succes, conform unui model cooperativ. În cadrul acestuia, sarcinile formale care oferă un statut egal al membrilor sunt distribuite și practicate, iar aceasta conduce la o învățare de succes. Însă, este evident că nu fiecare sarcină este potrivită pentru acest tip de predare și, prin urmare, nu se intenționează o relație polarizată între formele de învățare prin cooperare și predarea centrată pe profesor. În cadrul acestui model de predare, profesorul joacă un rol clar și semnificativ. Succesul învățării prin cooperare, așa cum au arătat multe comparații între clase, depinde de elementele de bază. Următoarea procedură pare să fie încercată și testată de mulți profesori:

Învățarea prin cooperare: cum se organizează un grup

1. Numele membrilor grupului sunt enumerate în ordine alfabetică.

2. Fiecărei persoane din grup i se atribuie unul din următoarele roluri.

Moderator: Această persoană se asigură că toți membrii înțeleg sarcina de lucru și este, de asemenea, și purtătorul de cuvânt al grupului.

Reporter: Această persoană organizează prezentarea produsului final.

Responsabilul cu materialele: Această persoană se asigură că toate materialele necesare sunt disponibile și că la final, totul a fost pus în ordine.

Planificator: Această persoană se asigură că grupul își gestionează bine timpul și verifică ca grupul să respecte programul său. Această persoană se asigură că grupul își planifică cursul acțiunii într-un mod rezonabil la începutul lucrului împreună și adaptează acest plan în mod corespunzător.

Mediator: Această persoană rezolvă orice probleme din cadrul grupului.

3. Reguli:

a) Unii membri ai grupului au sarcini de lucru /roluri speciale, dar fiecare persoană este responsabilă de întregul proces și de rezultatele grupului.

b) Dacă profesorului sau elevului lider i se va adresa o întrebare, întregul grup trebuie să decidă ce întrebare trebuie adresată. Astfel, grupul decide în mod colectiv cu privire la întrebare. Liderii nu răspund întrebărilor individuale pe durata acestui proces de grup.

c) Fiecare grup este responsabil de prezentare. Fiecare membru al grupului este responsabil de răspunsul la fiecare întrebare.

Profesorii care adesea utilizează metoda lucrului în grup spun că, adeseori, este important ca elevii să își păstreze rolurile pentru o perioadă mai lungă de timp. Acest lucru conferă o anumită siguranță, accelerează învățarea și îmbunătățește performanța grupului.

Set de instrumente pentru profesori

Instrumentul 3: Moderarea activităților frontale (discuție și gândire critică) în orele de ECD/EDO

Introducere

Elevii își împărtășesc gândurile și ideile, îndrumați de profesorul lor. Asta e tot. Cadrul este simplu, fiind nevoie doar de o tablă sau de un flipchart, dar sarcina profesorului este una dificilă. „Dialogurile socratice” ale lui Platon marchează tradiția îndelungată a acestui mod de predare, iar Socrate s-a axat pe problematizarea și deconstrucția perspectivelor false sau dogmatice ale partenerului său. Pentru profesorul de ECD/EDO, sugerăm un rol mai potrivit – unul axat pe sprijin, precum cel al unui facilitator. Aspectul dezvoltării competenței – elevii învață cum să gândească și își împărtășesc gândurile – reprezintă un obiectiv la fel de important ca și conținutul.

Elevii sunt angajați într-un proces de gândire și învățare interactivă de tip constructivist. Profesorul le acordă sprijin. În linii mari, procesul de gândire este efortul de a lega concretul de abstract. Activitățile frontale antrenează abilitatea elevilor de a gândi. Procesul de gândire necesită timp. Elevii precauți sunt adesea persoane care gândesc lent.

Doar școala poate oferi activități frontale ghidate ca o formă de învățare. Întocmai ca prelegerea unui profesor, acestea pot fi adaptate exact la nevoile elevului, mult mai mult decât orice manual sau videoclip. Criticii au atras atenția în mod drept asupra abuzului utilizării acestei forme: este aplicată prea des și prea mult; profesorii pun întrebări de care elevii nu sunt interesați și la care nu pot răspunde; profesorii joacă un tip de rol socratic dur, tratându-și elevii ca subalterni de la care se așteaptă să spună ceea ce profesorii vor să audă.

Dar, dacă sunt folosite cu atenție și cu un anumit exercițiu, activitățile frontale reprezintă una dintre cele mai puternice și flexibile și chiar indispensabile forme de învățare în cadrul ECD/EDO. Următoarea listă prezintă potențialele de învățare și oferă profesorului câteva sfaturi despre ce să facă și ce să nu facă. Volumele II-IV din această ediție de ECD/EDO oferă numeroase descrieri ale activităților frontale cu elevii, elevi de la ciclul primar la ciclul secundar superior. Prin urmare, nici un exemplu nu este inclus cu referire la acest instrument.

Rolul elevului

Elevii:

- participă la sesiune cu o anumită experiență – la niveluri diferite, și sunt interesați de subiectul aflat în discuție;
- știu că aportul lor este binevenit și că nu se acordă note pentru ideile sau pentru sugestiile „greșite”;
- au „partea leului” din timpul de vorbire;
- au diferite nevoi de învățare (exemplu: „persoane care gândesc lent” – „persoane care vorbesc repede”).

Rolul profesorului

Profesorul:

- comunică cu clasa și este capabil și dispus să improvizeze, reacționând la orice spun elevii;
- înțelege în întregime subiectul și are o idee clară despre rezultatul sesiunii;
- controlează, dar nu domină ședința plenară, având o mică parte din timpul de vorbire;
- le oferă elevilor suficient timp de gândire;
- ascultă fără a-și lua notițe;

- ascultă activ, „adăugând” idei pe care le sugerează elevilor;
- încurajează elevii să participe și îi abordează pe elevii care au tendința să nu vorbească;
- se comportă ca o persoană care cronometrează, ca un manager de grup, ca un manager de proces;
- structurează discuția folosind tabla (sau, de preferat, un flipchart), oferind imagini, simboluri, exemple, informații, concepte și scheme;
- identifică nevoile de învățare ale elevilor și reacționează corespunzător. Îi inițiază pe elevi în aspecte pe care aceștia nu le cunosc și se asigură că argumentele și mentalitățile care sunt greșite sau incomplete sunt criticate și deconstruite de un elev sau de profesor.

Teme și contexte adecvate în cadrul ECD/EDO

Temele adecvate includ:

- lucru cu input-uri oferite de elevi (întrebări, comentarii, prezentări, teme, experiență și sentimente);
- lucru cu input-uri oferite de profesor (întrebări, sugestii, imagini, prelegeri);
- introducerea unui concept nou;
- follow-up la o sarcină de lectură sau de cercetare;
- follow-up la o etapă a învățării bazate pe o sarcină de lucru sau pe probleme (dezbateri, reflecție);
- feedback;
- elaborarea unei ipoteze pentru o cercetare viitoare.

Potențial de învățare

Elevii:

- creează contextul pentru un nou concept pe care profesorul îl transmite prin instruire (învățare în sens constructivist);
- experimentează cum funcționează procesul de gândire – pun întrebări, se gândesc cu atenție la răspunsuri, legând concretul de abstract și invers (dezvoltarea competențelor prin demonstrații ale gândirii analitice și ale judecății critice);
- își împărtășesc criteriile de analiză și reflectează asupra motivelor alegerii criteriilor respective (competența de a judeca sau învățarea interactivă în sens constructivist);
- vede clasa ca pe o micro-comunitate de învățare la care sunt încurajați să participe (învățare prin democrație și drepturile omului);
- sunt tratați ca experți (cu efectul creșterii stimei de sine);
- emit o părere după ce au luat în calcul perspective controversate asupra unei probleme politice (simularea procesului de luare a deciziilor).

Pregătire

Criterii pentru alegerea unei teme:

- Elevii trebuie să fie informați cu privire la tema de discuție (corelare cu experiența elevilor).
- Elevii își dau seama de ce tema merită discutată (relevantă, interes personal).
- Controversă: tema ridică o problemă și permite elevilor să aibă puncte de vedere diferite; profesorul are un punct de vedere personal, dar nu deține „soluția corectă”.

- Profesorul are în minte o matrice care îi permite să anticipeze majoritatea lucrurilor pe care elevii e posibil să le spună și să integreze ideile acestora într-un cadru conceptual (de exemplu, păreri pro și contra, criterii de corectitudine și eficiență, concret și abstract, interese și compromis).
- Dacă discuția nu începe cu implicarea unui elev, profesorul se gândește la un punct de pornire (o întrebare sau o sugestie, de exemplu).
- Profesorul face rezumatul activității – de exemplu, o diagramă cu un concept nou, o teză sau un set de cuvinte cheie pe care elevii le folosesc într-un text ca o temă ulterioară pentru acasă.

Câteva indicații

- Atunci când faceți o sugestie sau puneți o întrebare, acordați-le elevilor timp de gândire – așteptați câteva secunde. Apoi, dați cuvântul mai multor elevi pe rând.
- Variante (necesită mai mult timp, dar îmbunătățesc în mare măsură, calitatea contribuțiilor elevului și ale profesorului): atunci când faceți o sugestie sau puneți o întrebare:
 - acordați-le timp elevilor să își scrie ideile și apoi lăsați-i să ia cuvântul; elevii își citesc ideile sau colectați ideile lor scrise, pe podea sau pe un poster și grupați-le;
 - lăsați elevii să își împărtășească ideile în perechi și apoi lăsați-i să își prezinte rezultatele.
- Regula de bază: „O întrebare a profesorului – multe răspunsuri din partea elevilor”. În ceea ce privește gestionarea timpului, aceasta ar putea fi întreaga activitate în plen, încheiată de rezumatul sau concluzia profesorului.
- Asigurați-vă că elevii sunt așezați în pătrat sau în cerc, permițându-i-se astfel fiecăruia să se adreseze și să îi privească pe ceilalți.
- Asigurați-vă că elevii se pot înțelege unii pe alții. Încurajați-i să își explice ideile și terminologia pe care ceilalți elevi nu le cunosc.

Câteva contraindicații

Evitați:

- să puneți întrebări la care se răspunde cu da/nu. Veți fi obligați să puneți următoarea întrebare imediat. Optați pentru întrebările deschise sau pentru sugestii. Întrebările următoare pot fi mai ferme și mai specifice;
- să vă pierdeți într-o discuție cu unul sau doi elevi. Dimpotrivă, adresați clasei întrebările acestora;
- să vă eschivați sau să ignorați afirmațiile elevilor care vă iau pe nepregătite. Acestea pot fi cele mai interesante! Încă o dată, implicați clasa;
- să comentați fiecare afirmație în parte a elevilor cu care sunteți de acord sau cu care nu sunteți de acord. În schimb, oferiți o sugestie care să îi ajute pe elevi să identifice puncte tari sau puncte slabe în argumentele reciproce;
- să vă limitați rolul la a acorda cuvântul elevilor în ordinea în care au ridicat mâna. Destul de des, elevii vor aborda diferite aspecte și sub-teme, iar discuția poate degenera în confuzie și haos. Prin urmare, luați inițiativa și decideți sau sugerați asupra cărui subiect să se pună accent prima dată. Atrageți atenția asupra faptului că timpul și concentrarea sunt prea limitate pentru a discuta totul dacă elevii pun la îndoială nevoia de a prioritiza.

Profesorul în calitate de improvizator ; elevii declanșează o discuție

Până acum, am avut în vedere activitățile frontale pe care profesorul le-a inclus în planificarea lecției de ECD/EDO.

Cu toate acestea, elevii pot solicita o discuție în mod spontan, adeseori făcând o observație sau un comentariu care stârnește o controversă. Dacă vreodată timpul permite, profesorul trebuie să le acorde

elevilor oportunitatea de a face acest lucru. Nevoile lor de învățare sunt aparente – ei, sau cel puțin unii dintre ei, sunt interesați de o problemă.

Exemple:

- „În cele din urmă, te poți baza doar pe familia ta.”
- „Consider că, în cazul anumitor oameni, pedeapsa cu moartea este o idee bună.”
- „Ce se întâmplă cu politicienii care nu își respectă promisiunile electorale?”
- Un elev face referire la o problemă actuală dintr-un cotidian.

Într-o astfel de situație, elevii le dau profesorului lor o sarcină. Acesta trebuie să modereze o discuție fără o pregătire în prealabil, doar prin improvizație. Profesorii nu trebuie să se teamă de o astfel de situație. De obicei, profesorul are o idee despre subiectul discuției, iar modurile de interacțiune sunt aceleași ca în cazul activităților de învățare incluse într-un plan de lecție. O situație asemănătoare apare atunci când elevii cer profesorului o explicație pe loc („ce înseamnă democrația?”).

Iată câteva recomandări despre modul de a reacționa în situații spontane:

- Cereți elevului(lor) care a(au) inițiat discuția să explice problema clasei. Acest lucru acordă fiecăruia șansa de participa și vă acordă și vouă timpul necesar de gândire.
- Clarificați cât timp doriți să stați deoparte. Decideți cum doriți să continuați subiectul(ele) și lecția după discuție.
- Atunci când ascultați ceea ce au de spus elevii, fiți atenți la ceea ce știu și la ceea ce au înțeles sau nu.
- Luați inițiativa de a face un rezumat sau de a trage o concluzie la discuție. Calitatea rezumatului sau a concluziei nu va fi probabil aceeași pe care ați fi avut-o dacă ați fi avut timp înainte să vă gândiți, dar îi ajută pe elevi mai mult decât dacă ați încheia discuția fără a formula cel puțin o concluzie preliminară despre de ce anume a fost purtată discuția și la ce a dus aceasta.
- În mod alternativ, puteți stabili aceasta ca o sarcină de lucru ulterioară pentru elevi, dar doar dacă aveți o soluție în minte.

Set de instrumente pentru profesori

Instrumentul 4: Intervievarea unui specialist – cum să colectăm informații

În ECD/EDO, există multe situații când elevii trebuie să obțină informații interviuând oameni care vin din afara clasei.

Aceste interviuri pot avea loc în clasă sau clasa sau un grup de elevi îi pot vizita în afara școlii.

Partenerii de interviu pot fi experți în sensul strict al cuvântului, ca de exemplu un membru al parlamentului național sau local, un reprezentant al unui consiliu administrativ sau un om de știință. Dar partenerii de interviu pot fi și oameni care au o experiență socială sau profesională specifică, ca de exemplu un muncitor care lucrează în echipă, o mamă care își crește singură copiii, un emigrant sau un șomer.

Vom lăsa deoparte problema privind persoana care contactează expertul. În majoritatea cazurilor, această persoană este profesorul, dar, bineînțeles că această sarcină poate fi delegată elevilor, în mod special celor din învățământul secundar. Mai curând ne vom axa pe modul în care elevii pregătesc și realizează un interviu.

În mod clar, trebuie evitat un scenariu în care profesorul sau câțiva elevi interviuează un specialist, iar restul clasei se uită, neînțelegând de ce sunt puse anumite întrebări. Un interviu implică competențe care sunt utile în orice fel de proiect, studii de teren sau lucru mai avansat în domeniul științei sau în mass-media.

Un model standard al procedurii de pregătire a unui interviu cu un expert include următoarele etape:

1. Elevii identifică o problemă importantă care merită un studiu mai detaliat.
2. Profesorul sugerează ca elevii să ia interviu unui specialist. Profesorul contactează expertul și stabilește data pentru interviu, fie în clasă sau într-un loc din afara școlii.
3. Profesorul explică elevilor care va fi sarcina lor: în timpul disponibil pentru interviu (45-90 minute), elevii pot pune un număr de întrebări cheie. Având în vedere că fiecare dintre aceste întrebări cheie va necesita un timp de răspuns, iar răspunsurile vor da naștere la alte câteva întrebări, elevii trebuie să decidă asupra căror întrebări sau probleme să se concentreze. Elevii vor forma grupuri, fiecare fiind responsabil de o singură întrebare cheie. Fiecare grup va avea un timp (10-15 minute) pentru a interviua expertul. Este important ca elevii să înțeleagă acest cadru și scopul său, astfel că profesorul trebuie să răspundă la orice întrebare cu răbdare și cu atenție.
4. În activitate frontală, elevii vor face un brainstorming. Ei scriu toate întrebările la care se gândesc, pe care ar vrea să le adreseze, pe cartonașe sau pe bilețele, folosind un cartonaș nou pentru fiecare întrebare. Pentru a evita irosirea timpului, profesorul poate limita numărul de cartonașe pentru fiecare elev la două sau la trei. După 5-8 minute, aceste întrebări sunt puse pe tablă sau pe flipchart, iar elevii vin în față și își prezintă ideile.
5. Întrebările care se referă la o temă sunt grupate într-o întrebare cheie. Apoi, elevii decid ce întrebări cheie vor folosi în cadrul interviului și în ce ordine vor fi adresate. Într-o sesiune de 60 de minute, nu vor fi adresate mai mult de patru întrebări cheie. Ca regulă, prima ar trebui să fie referitoare la persoana însăși astfel ca elevii să aibă o idee despre persoana cu care vorbesc. Ultimele 10 minute ar trebui lăsate unui rând de discuții deschise sau de întrebări suplimentare adresate de elevi, în mod individual.
6. Elevii formează grupuri. Iau, de pe tablă sau de pe flipchart, cartonașele cu sugestiile elevilor și decid dacă le includ sau nu în interviu.
7. Dacă elevii nu au experiență în ceea ce privește interviurile, profesorul trebuie să le facă o scurtă instruire despre tehnica de bază a interviuării. Întrebarea de deschidere ar trebui să fie generală, permițând partenerului să ofere multe informații și cuvinte cheie. Apoi, elevii pot adresa întrebări complementare mai specifice. În general, întrebările la care se poate răspunde cu da sau nu ar trebui

evitate, deoarece o nouă întrebare trebuie adresată imediat după acestea. Elevii ar trebui de asemenea să se asigure că nu amestecă discuția cu interviul („Sunteți de acord cu mine că ...?”).

8. La final, elevii trebuie să aibă o listă de patru-șase întrebări pe care le-au pus în ordine și le-au stabilit locul. Pentru a avea mai multă încredere, clasa poate face repetiții ale interviului într-un joc de roluri, profesorul jucând rolul specialistului.
9. Este importantă clarificarea rolurilor membrilor echipei pe durata interviului. Cine și ce întrebări va adresa? Cine va nota răspunsurile? Cine va înlocui un membru al echipei care este absent în ziua interviului? Intervievatorii trebuie să poată menține contactul vizual cu partenerul, deci e nevoie de una sau două persoane care iau notițe (vezi modelul de chestionar de mai jos). Nu se recomandă folosirea unui reportofon, deoarece transcrierea durează prea mult timp pentru elevi. În schimb, aceștia ar trebui să se concentreze pe ideile esențiale și să își transcrie notițele într-un text complet din memorie, imediat după interviu.
10. După interviu, echipele raportează în clasă, oral și/sau scris. În funcție de echipamentul disponibil, acest lucru se poate face printr-un document printat, în gazeta de perete sau în format electronic. Acum este momentul să facem referire la contextul care a dat naștere acestui interviu. Am primit informațiile de care aveam nevoie? Ce am învățat? Ce alte întrebări au apărut?
11. Elevii trebuie, de asemenea, să revadă procesul și abilitățile pe care le-au dobândit și problemele cu care s-au confruntat. Toate acestea îi vor oferi profesorului un feedback important pentru planificarea sarcinilor de lucru viitoare.

Fișă de planificare pentru o echipă de interviu

Interviu cu _____

Data: _____ Locul: _____

Timp disponibil per grup: _____ minutes.

Echipa nr. _____ Tema: _____

Membrii echipei:

Nr.	Întrebare cheie	Intervievator	Persoana care ia notițe
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

Set de instrumente pentru profesori**Instrumentul 5: Stabilirea obiectivelor predării bazate pe competențe⁴⁷**

1. Curriculum standard (doar unul):		
2. Vă rog să răspundeți la următoarea întrebare: Ce este capabil un elev să facă după ce a dobândit competența pe care ați avut-o în vedere?		
Descriere:		
3. Vă rog să descrieți ce ar trebui, la nivel minim, să fie capabil să facă un elev și, apoi, gândiți-vă la niveluri mai avansate de realizare.		
După ce elevii mei au participat la lecțiile de ECD/EDO despreconstând în x lecții		
... așteptarea minimă de la fiecare elev este să fie capabil să ...	... mi-ar plăcea ca elevii mei să fie capabili să ...	... de fapt, sper ca elevii mei să fie capabili să ...
„Standard minim” (acceptabil)	„Standard normal” (satisfăcător)	„Standard expert” (bine)

⁴⁷ Vezi capitolul din acest volum referitor la competențe în EDC/EDO. Acest instrument se bazează pe Ziener G (2008), *Bildungsstandards in der Praxis. Kompetenzorientiert unterrichten* (2nd edn), Seelze-Velber, p.56.

4. Primele etape în planificarea lecțiilor de EDC/EDO		
Obiective	Contribuția profesorului	Activități, sarcini de lucru ale elevilor

Capitolul 2

Set de instrumente pentru elevi

1. Introducere

Profesorii care predau cursuri de ECD/EDO pot planifica și pregăti lecția perfect. Dar, în ciuda celei mai bune pregătiri, o lecție poate să meargă prost dacă profesorii uită să aibă în vedere abilitățile elevilor cu privire la anumite tehnici. Acest lucru se poate întâmpla și celor mai buni și mai experimentați profesori. O lecție se poate desfășura bine doar dacă elevii au dobândit anumite metode și știu cum să le folosească.

Din experiența dobândită în diverse programe pentru profesorii de ECD/EDO din întreaga Europă, am decis să includem acest set de instrumente în acest volum. Acest set de instrucțiuni, fișe de lucru, instrumente și liste de verificare pot fi considerate o bază de date la care elevii au acces atunci când nu sunt familiarizați cu o anumită metodă sau tehnică.

Este de datoria profesorului să explice când, cum și ce instrument trebuie folosit. Și, de asemenea, este de datoria profesorului să decidă când și ce instrument să prezinte elevilor, fie că setul de instrumente este un instrument prezentat în clasă, ușor de accesat tot timpul, fie că este vorba de un set de instrumente care poate fi folosit și pentru teme de acasă.

Următorul set de instrumente poate ajuta elevii cu o serie de diferite lucruri, ca de exemplu:

- cum să aduni și să cauți informații;
- cum să selectezi informațiile;
- cum să desfășori o activitate creativă;
- cum să îți prezinți activitatea;
- cum să lucrezi cu alți elevi.

Fiecare instrument este prezentat pe o pagină separată. Poate fi citit individual de către elevi sau – dacă profesorul decide astfel – în perechi sau în grupuri mici.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 1: Fișă de lucru pentru elevi pentru a-și planifica programul de învățare

- Îmi voi stabili următorul obiectiv – pentru următorul capitol/unitate de învățare/azi etc.: ...
- Astăzi, voi aborda următoarele sarcini: ...
- Sunt interesat în special de: ...
- Întâmpin anumite dificultăți în ceea ce privește: ...
- Am stabilit următorul plan: ... (Ce voi face prima dată? Ce voi face după asta? Unde voi învăța? Când voi lua o pauză? Când îmi voi termina activitatea?)
- Îmi voi discuta planul cu: ..
- Voi fi mulțumit de ceea ce am învățat dacă voi reuși următoarele: ...
- Voi avea în vedere următoarele materiale de învățare: ...
- Pentru a mă asigura că voi lucra în liniște, voi lua următoarele măsuri: ...
- Pentru a-mi îmbunătăți învățarea, voi cere sprijinul următorilor copii: ...
- Când sunt obosit, mă voi înviora prin: ...
- Dacă nu îmi mai face plăcere să învăț, voi ...

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 2: Fișă de lucru pentru elevi pentru a reflecta asupra propriei învățări

- Care au fost primele mele activități de învățare?
- Care au fost următoarele etape de învățare?
- Când mi-am permis să iau o pauză?
- Cât timp am învățat singur?
- Cât timp am învățat împreună cu alt copil?
- Când am învățat într-un grup?
- Am învățat bine în grup?
- Mi-am realizat activitățile de învățare conform planului meu?
- Aș putea să mă concentrez asupra activității mele fără să fiu deranjat? Am fost distras vreodată? Trebuie să îmi îmbunătățesc puterea de concentrare?
- M-am asigurat că am învățat bine?
- M-am simțit plictisit în timp ce învățam?
- Am învățat cu plăcere?
- Când m-am bucurat să învăț?
- În timp ce învățam, m-am simțit sigur că voi avea succes? (Învățare cu încredere de sine)
- Cum mi-am manifestat interesul față de subiect și cum a ajuns să îmi placă să învăț?
- Ce strategii și tehnici de învățare am aplicat?
- Am învățat bine? Ce am făcut bine, ce nu am făcut bine?
- Ce a fost dificil pentru mine? Cum am depășit aceste dificultăți?
- Ar trebui să lucrez mai repede sau mai încet?
- Ar trebui să schimb ceva?
- Cum pot să îmi îmbunătățesc viața?
- Aceasta este ceea ce voi încerca să realizez în următoarea mea sarcină de învățare: ...

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 3: Fișă de lucru pentru elevi pentru a reflecta asupra achizițiilor lor

- Ce am învățat?
- Chiar am făcut un progres?
- Chiar am înțeles ceea ce am învățat?
- Sunt capabil să aplic abilitățile nou dobândite, în diferite situații?
- Unde și când pot să folosesc ceea ce am învățat?
- Eu, personal, sunt mulțumit de ceea ce am reușit?
- Mi-ar plăcea să înțeleg sau să fiu capabil să aplic ceva chiar mai bine?
- Mi-am îndeplinit obiectivul de învățare?
- Ce trebuie să mai învăț?
- Îmi voi stabili noi obiective pentru procesul viitor de învățare?

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 4: Cercetare în bibliotecă

În bibliotecă, puteți găsi multe informații de care aveți nevoie atunci când cercetați o temă. Pentru a putea folosi aceste informații, trebuie să fiți capabili să le alegeți pe cele mai relevante. Următoarea listă de verificare vă poate ajuta să găsiți informațiile (în cercetare).

1. Care este scopul meu?

- Ce crez? Cum ar trebui să arate produsul final? Ar trebui să fie o prezentare? Un raport? Un afiș?
- Va trebui să căutați diferite tipuri de informații în funcție de scopul muncii voastre. Pentru a face un afiș, trebuie să găsiți imagini pe care să puteți să le tăiați; pentru un raport, trebuie să găsiți informații exacte despre o temă.

2. Care sunt informațiile de care am nevoie?

- Notați-vă tot ceea ce cunoașteți despre temă (o hartă conceptuală vă poate ajuta în acest sens).
- Notați-vă tot ceea ce ați vrea să aflați despre temă (puncte evidențiate pe harta conceptuală). Stabiliți exact despre ce aspect al temei v-ar plăcea să învățați. În funcție de felul în care va arăta produsul final, e posibil să fie nevoie să stabiliți mai multe sau doar câteva aspecte.

3. Cum găsesc informații și cum le organizez?

- Uitați-vă prin cărți, reviste, la filme etc. pe care le-ați găsit în bibliotecă și decideți dacă vă pot răspunde la întrebările pe care le-ți pus. Indexurile și cuprinsurile vă pot fi de folos.
- Pe o bucată separată de hârtie, notați titlul cărții și numărul paginii unde ați găsit informațiile. Puteți, de asemenea, să marcați pagina cu ajutorul unui semn de carte sau cu un post-it.
- Adeseori, poate fi util să fotocopiați pagina. Totuși, nu uitați să notați pe copie, titlul cărții.
- Uitați-vă la imaginile din reviste. Fotocopiați-le sau marcați pagina cu ajutorul unui semn de carte.
- Dacă utilizați un film, vizionați-l și opriți de fiecare dată când este descris ceva interesant.
- Strângeți materialele și puneți-le într-un dosar de plastic.
- Subliniați cele mai importante informații.
- Scrieți pe o foaie de hârtie, cu cuvintele voastre, cele mai importante informații despre o temă.

4. Cum prezint informațiile?

De exemplu, puteți:

- să faceți un afiș;
- să organizați o expoziție;
- să țineți un discurs;
- să realizați o prezentare pe folie transparentă la retroproiector;
- să scrieți un articol de ziar;
- să prezentați un videoclip.

5. Cum îmi evaluez cercetarea?

- Ați învățat ceva nou?
- Ați găsit destule informații utile?
- Ce etape din activitatea voastră de cercetare au mers bine? Ce a fost dificil?
- Ce ați face diferit data viitoare?

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 5: Căutare pe Internet

Puteți găsi pe Internet informații despre orice subiect pe care vi-l puteți imagina. Trebuie să aveți în vedere cum veți proceda pentru a găsi cele mai importante și mai exacte informații despre tema care vă interesează.

Găsirea informațiilor

Notați-vă pe o foaie de hârtie cuvintele cheie despre tema dată sau aleasă. Încercați să vă gândiți ce anume vreți să știți despre tema respectivă.

Exemple:

- EDC/HRE;
- Consiliul Europei;
- minorități;
- democrație.

Combinați termenii de căutare, de exemplu „piețe din orașe medievale”, folosind ghilimelele.

- Ce combinații de cuvinte vă ajută să găsiți cele mai relevante informații despre tema respectivă? Notați-vă aceste criterii pe o foaie de hârtie.

Verificarea informațiilor

Având în vedere că oricine poate accesa Internetul și poate posta informații, este important să verificați de două ori informațiile pe care le găsiți înainte de a le utiliza.

Încercați să clarificați următoarele probleme:

- Pot fi găsite aceste informații și pe alte pagini de pe Internet?
- Cine a făcut aceste informații accesibile publicului?
- Ce interes ar putea avea această persoană sau organizație în a face aceste informații publice?
- Este de încredere această persoană sau organizație?

Comparați informațiile de pe Internet cu informații din alte surse:

- Găsiți aceleași informații într-o carte, într-un interviu sau în propriile experiențe?
- Sunt informațiile de pe Internet actualizate, inteligibile, mult mai cuprinzătoare decât cele pe care le găsiți într-o carte, într-un interviu sau prin propria observație?
- Ce informații corespund cel mai bine scopului vostru?

Salvarea informațiilor

În momentul în care ați găsit un site bun pe Internet la care doriți să reveniți mai târziu sau pe care doriți să îl utilizați ca sursă pentru activitatea voastră, faceți-vă lista personală de site-uri:

- Deschideți un document separat.
- Selectați URL-ul (adresa).
- Copiați URL-ul apăsând, în același timp, tasta CTRL (control) și tasta C.
- Inserați URL-ul în document apăsând, în același timp, tasta CTRL (control) și tasta V.
- Salvați documentul într-un fișier „lista site-uri_tema” – de exemplu, „lista site-uri_democrație”.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 6: Realizarea interviurilor și a sondajelor

Puteți strânge informații despre o temă atunci când întrebați oameni despre cunoștințele lor privind subiectul sau când le cereți părerea cu privire la subiectul respectiv.

Puteți întreba:

- specialiștii – dacă doriți să aflați ceva anume despre un subiect;

sau

- persoane care nu au cunoștințe de specialitate despre subiect, dar sunteți interesați să aflați ce părere au aceștia despre subiectul respectiv.

Interviurile sau sondajele sunt făcute cel mai bine în cadrul unui grup mic. Astfel vă puteți ajuta unul pe celălalt cu privire la întrebări și la înregistrarea răspunsurilor.

Parcurgeți următoarele puncte de pe lista de verificare:

- Scrieți un răspuns scurt la fiecare întrebare.
- Marcați întrebările la care nu aveți un răspuns.
- Discutați orice întrebare deschisă cu cei din clasă.

Pași de urmat

1. Scopul

- Care este subiectul nostru? Ce vrem să știm?
- Cum ar trebui să arate produsul final?

2. Pregătire

- Cine ar trebui interviuat? Câte persoane? Au vreo importanță vârsta sau genul?
- Cum alegem persoanele potrivite?
- Când ar trebui să aibă loc interviul/sondajul?
- Cum ar trebui să se desfășoare?
- Cine trebuie informat sau de la cine trebuie să obținem permisiunea?
- Cum vor fi înregistrate răspunsurile (înregistrat pe casetă, notițe, chestionare)?

3. Întrebările

- Ce întrebări o să punem?
- Câte întrebări putem pune? Cât timp avem la dispoziție?
- Puneți întrebările împreună pentru a alcătui un chestionar.

4. Desfășurarea sondajului/interviului

- Cum începem cu întrebările?
- Cine și ce rol are în cadrul grupului (cine pune întrebările, cine notează răspunsurile, cine pornește și oprește reportofonul)?
- Cum încheiem interviul?

5. Evaluare

- Dacă ați intervievat un specialist, gândiți-vă la cele mai importante lucruri pe care le-a spus și subliniați-le.
- Dacă ați întrebat mai multe persoane despre aceeași temă și doriți să știți câte persoane au dat răspunsuri asemănătoare, sortați răspunsurile în mod corespunzător.

6. Prezentarea

Decideți dacă prezentarea va fi:

- împărtășită în clasă; sau
- scrisă într-un articol de ziar; sau
- un afiș; sau
- altceva.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 7: Interpretarea imaginilor

La fel ca și textele, imaginile conțin multe informații. Următoarele recomandări vă vor ajuta să interpretați și să înțelegeți imaginile.

Descoperiți informații despre o imagine

- Care sunt cele mai importante culori din imagine?
- Care sunt formele, modelele și liniile vizibile?
- Ce anume din imagine este mai mare sau mai mic față de realitate?
- Cât de mare este în realitate obiectul/persoana din imagine?
- Ce perioadă de timp (trecut, prezent) și ce moment al anului sau al zilei sunt prezentate în imagine?
- Din ce perspectivă vedeți subiectul imaginii: prin ochii unei broaște, ai unei păsări sau ai unei persoane?
- Ce puteți recunoaște în imagine?
- Ce tip de imagine este (o ilustrație, un afiș, o pictură, o sculptură în lemn, un grafic, un colaj, un portret, un peisaj, o caricatură etc.)?
- Ce este exagerat sau evidențiat în imagine (lumină/întuneric, proporții, prim-plan/fundal, colorit, mișcare/nemișcare, gesturi, expresii faciale)?

Observați imaginea

- Ce reține atenția în mod deosebit?
- Ce vă place la ea?
- Ce este specific pentru imagine
- Cum vă simțiți când vă uitați la imagine?
- Care parte a imaginii este cea mai frumoasă?
- Ce cuvinte vă vin în minte când vă uitați la imagine?

Discutați pe marginea imaginii

- Descrieți imaginea cu cuvintele voastre.
- Spuneți unei alte persoane ce este semnificativ, extraordinar sau important în imagine.
- Adresați-vă unul altuia întrebări despre imagine.
- Trasați-vă sarcini unul altuia, ca de exemplu, caută, găsește, arată, explică
- Discutați întrebări de genul: De ce au fost alese aceste imagini? Care imagini completează textul care aparține imaginilor? Care imagini nu se potrivesc cu ceea ce este scris în text?

Lucrați cu imaginile

- Alegeți o imagine și jucați scena pe care o vedeți acolo.
- Prezentați persoana pe care o vedeți în imagine.
- Modificați imaginile și comentați pe marginea lor.
- Comparați imaginile istorice cu imaginile pe care le aveți.

- Explicați ce ar fi fost dificil de înțeles în text dacă nu ați fi avut imaginile care să vă ajute.
- Adăugați imagini adecvate care completează textul.
- Comparați imaginile și evaluați-le. Vă plac? Dacă nu, de ce nu?
- Scrieți o descriere a imaginii.
- Gândiți-vă la ce s-a întâmplat chiar înainte ca imaginea să fie realizată sau pictată/desenată.
- Gândiți-vă ce s-ar întâmpla dacă imaginea ar prinde viață.
- Adăugați la imagine casete de dialog cu text.
- Descrieți mirosurile sau sunetele la care imaginea vă face să vă gândiți.
- Colectați imaginile cu subiecte similare.

Interpretați imaginea

- Ce titlu i-ați da imaginii?
- Unde a fost imaginea capturată sau pictată/desenată?
- Ce a vrut fotograficul/artistul să transmită prin această imagine?
- De ce a fost capturată sau pictată/desenată această imagine?

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 8: Hărți conceptuale

O hartă conceptuală vă ajută să vă organizați gândurile. Aceasta este literalmente semnificația termenului. Hărțile conceptuale pot fi utile în multe situații diferite când trebuie să vă gândiți la o anumită temă: colectarea ideilor, pregătirea unei prezentări, planificarea unui proiect etc.

Analizați harta conceptuală de mai jos:

- Care sunt principalele categorii? Care sunt subcategoriile?
- Ați mai fi adăugat alți termeni? Dacă da, care anume?

Instrucțiuni pentru crearea unei hărți conceptuale

- Scrieți numele temei voastre în mijlocul unei coli de hârtie și trasați un cerc în jurul temei. Asigurați-vă că folosiți o coală de hârtie destul de mare.
- Desenați câteva linii îngroșate care pornesc din cerc. Pe fiecare linie, scrieți numele unei sub-teme legate de tema principală din cerc.
- Din liniile îngroșate puteți desena alte linii mai subțiri care reprezintă subcategoriile sau întrebările legate de sub-tema scrisă pe linia îngroșată.
- Încercați să găsiți cât mai mulți termeni diferiți și să-i plasați în categoriile corecte. Puteți folosi diferite mărimi de fonturi, simboluri și culori.

Comparați hărțile voastre conceptuale cu cele ale colegilor de clasă

- Ce observați?
- În ce fel se aseamănă hărțile conceptuale?
- În ce fel se deosebesc?
- Care sunt cei mai importanți termeni?
- Are sens organizarea subcategoriilor?
- Lipsește ceva important?
- Ce ați face diferit data viitoare?

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 9: Crearea posterelor

Un poster vă permite să înregistrați activitatea și să o prezentați colegilor voștri. Este important ca un poster să fie organizat astfel încât să atragă atenția oamenilor. Ar trebui să îi facă pe observatori curioși să afle mai multe.

În cadrul unui grup mic, analizați caracteristicile importante ale unui poster de succes și gândiți-vă la elementele pe care le puteți include în posterul vostru.

Dacă ați pregătit deja un poster, puteți folosi aceste caracteristici ca pe o listă de verificare pentru a evalua un alt poster.

Listă de verificare

Titlul: ar trebui să fie scurt și interesant; vizibil de la distanță.

Scrisul: ar trebui să fie destul de mare și lizibil. Dacă utilizați computerul, nu folosiți prea multe fonturi diferite. Scrieți propoziții scurte care sunt vizibile de la distanță.

Imaginile, fotografiile, graficele: acestea ar trebui să sprijine ceea ce aveți de spus și să facă posterul interesant. Limitați-vă la câteva mai impresionante.

Prezentare: unde ar trebui să fie așezate titlul, sub-titlurile, marcatorii, simbolurile, casetele, fotografiile sau imaginile? Faceți o schiță a posterului înainte de a începe.

Puneți-le, cu grijă, împreună: posterul trebuie să respecte formatul ales, dar aceasta nu trebuie să fie o constrângere.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 10: Organizarea expozițiilor

O expoziție ajută grupurile de elevi să își prezinte activitatea astfel încât ceilalți (clasa sau cei invitați) să își facă o idee despre ceea ce au făcut grupurile. Următoarea listă de verificare vă poate ajuta să planificați și să organizați o expoziție.

Listă de verificare

1. **Ce vrem să demonstrăm?**
 - Care este principalul mesaj pe care expoziția noastră încearcă să îl transmită?
 - Care ar putea fi titlul expoziției noastre?
2. **Cine este publicul?**
 - Copii și profesori din școala noastră?
 - Părinți și frați sau surori?
 - Clienți dintr-un oficiu turistic?
3. **Unde va avea loc expoziția?**
 - În clasă sau în alt loc din cadrul școlii?
 - Într-un spațiu public (la primărie, de exemplu)?
 - Va fi destul spațiu și destul de luminos?
 - Vom avea infrastructura de care avem nevoie?
4. **Cum organizăm o expoziție de neuitat?**
 - Permiteți ca modelele și obiectele să fie atinse?
 - Prevedem un spațiu pentru jocuri, teste, observare sau experimentare?
 - Punem muzică sau o interpretăm noi?
 - Oferim o tratație?
 - Oferim un tur cu ghid al expoziției?
 - Creăm un pliant ca ghid al expoziției?
 - Organizăm un concurs sau pregătim un chestionar?
5. **Cine trebuie informat înainte de organizarea expoziției?**
 - Profesorii din școala noastră?
 - Paznicii?
 - Membrii consiliului școlii?
 - Directorul școlii?
 - Specialiștii care ne pot ajuta?
 - Invitații?
6. **Ce avem de făcut?**
 - Facem o listă personală de verificare?
 - Facem o listă de materiale?

- Facem un plan de activități (cine, ce și când face)?
 - Știm câți bani sunt disponibili și câți au fost cheltuiți?
 - Facem un pliant sau o invitație?
 - Informăm ziarele locale?
7. **Cum va fi evaluată expoziția?**
- Care sunt cele mai importante criterii?
 - Cine va evalua expoziția (profesorii, colegii de clasă, invitații)?

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 11: Planificarea și susținerea prezentărilor

Puteți ține o expunere în fața colegilor, părinților voștri sau în fața altor copii din școala voastră. În orice caz, trebuie să pregătiți expunerea bine. Următoarea listă de verificare vă va ajuta să faceți acest lucru.

Planificarea unei expuneri

1. Cine va asculta?

- Unde ar trebui să țineți expunerea?

2. Cine ține expunerea?

- Țineți expunerea singur sau cu un grup?
- Cum s-a organizat grupul?

3. Care este scopul expunerii?

- Ce ar trebui să învețe audiența?
- Audiența ar trebui să vă dea feedback?

4. Cât timp aveți la dispoziție?

- Ar trebui să păstrați timp pentru audiență să pună întrebări?
- Ar trebui să păstrați timp pentru audiență să vă ofere feedback?

5. Ce resurse sunt disponibile?

- Tablă neagră/tabla albă?
- Videoproiector?
- Calculator și videoproiector pentru o prezentare PowerPoint?
- Afișe (flipchart)?
- Dispozitiv stereo?

6. Cum puteți implica audiența?

- Acordați timp pentru întrebări.
- Faceți un puzzle sau un chestionar.
- Circulați obiecte în rândul audienței.

7. Ce doriți să spuneți?

- Gândiți-vă la trei-șase titluri care sunt importante pentru tema voastră și scrieți-le pe câte o foaie de hârtie separată.
- Notați, pe fiecare foaie de hârtie, câteva cuvinte cheie despre fiecare titlu.

Susținerea expunerii

O prezentare poate fi împărțită în părți diferite: o introducere, partea principală și o concluzie. Iată câteva idei care să vă ajute la susținerea expunerii.

1. Introducere

- Începeți cu un citat relevant sau arătând o imagine relevantă sau un obiect relevant.
- Prezentați subiectul principal.
- Explicați care este structura expunerii.

2. Partea principală

- Informați audiența despre subiectul expunerii.
- Puneți în ordine hârtiile pregătite anterior care conțin titlurile și informațiile.
- Organizați-vă expunerea în funcție de aceste titluri.
- De fiecare dată când începeți cu un titlu nou, faceți clar acest lucru, folosind o imagine sau o explicație.
- Prezentați o imagine, un obiect sau o melodie care sunt relevante, pentru fiecare titlu nou.
- Gândiți-vă cum veți prezenta imaginile – de exemplu, dacă circulă în public, puneți-le într-o folie transparentă sau prezentați-le într-un poster.

3. Concluzie

- Spuneți ce a fost nou pentru voi.
- Spuneți ce ați învățat.
- Arătați o imagine finală.
- Chestionați-vă colegii de clasă.
- Acordați timp pentru întrebări.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 12: Pregătirea foliilor transparente pentru retroproiector sau a unei prezentări PowerPoint

Prezentările PowerPoint sau foliile transparente prezentate cu ajutorul unui retroproiector sunt adesea folosite în timpul prezentărilor, și aceleași reguli se aplică amândurora.

Când realizați o folie/un slide, fiți atenți la următoarele:

- fontul este clar și lizibil;
- se folosește doar un singur font;
- documentul printat este mare;
- există destul spațiu între rânduri;
- nu este prea mult text pe fiecare folie/slide;
- foliile/slide-urile sunt curate, fără urme de toner sau de la copiere;
- imaginile, hărțile și graficele sunt destul de mari și vizibile;
- există doar câteva culori și simboluri diferite;
- foliile/slide-urile nu sunt prea multe.

Ce este mai bine: prezentarea pe folii transparente sau prezentare PowerPoint?

Există avantaje și dezavantaje pentru fiecare. Aici veți găsi câteva recomandări importante care vă pot ușura sarcina de a alege între prezentarea pe folii transparente și prezentarea PowerPoint.

Care formă de prezentare este potrivită pentru nevoile voastre?

Citiți următoarele puncte care vă vor ajuta să alegeți.

Foliile transparente sunt indicate dacă:

- aveți mai puțin de cinci folii de prezentat;
- doriți să arătați sau să explicați ceva anume între prezentările foliilor;
- doriți să scrieți pe o folie transparentă în timpul prezentării;
- vreți doar să arătați o imagine pe fiecare folie;
- doriți să acoperiți sau să descoperiți ceva din imagine;
- doriți să împărțiți sarcina cu cei din grupul vostru și să atribuiți o folie transparentă fiecărui membru al grupului.

Prezentările în PowerPoint sunt indicate dacă:

- aveți multe informații de prezentat;
- aveți un număr mare de slide-uri;
- doriți să prezentați informații unele după altele în același slide;
- doriți să arătați ceva de pe Internet în timpul prezentării;
- doriți să prezentați un videoclip, o imagine digitală sau alte informații care au fost salvate în calculatorul vostru;
- doriți să prezentați videoclipul mai târziu sau doriți să rearanjați slide-urile, altfel.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 13: Scrierea unor articole de ziar

Pentru a-i informa pe ceilalți despre tema voastră, puteți încerca să jucați rolul unui reporter și să scrieți un articol pentru un ziar. În ECD/EDO, scrierea unui articol este și un mod de a face publice, unele teme. Aceasta poate să ajute la schimbarea lucrurilor rele din societate.

Un articol de ziar este împărțit în secțiuni diferite:

- titlu: trebuie să fie scurt și clar;
- un paragraf de început: o introducere a temei în doar câteva propoziții scurte;
- autori: cine a scris articolul?
- textul: articolul în sine;
- sub-titluri: pentru a ajuta cititorul să vadă „capitolele”;
- imagine: o imagine semnificativă relevantă pentru text care să conțină o scurtă explicație dedesubt.

Listă de verificare

- Comparați un articol de ziar din ziarul de astăzi cu exemplul schițat mai sus. Puteți identifica diferitele secțiuni?
- Evidențiați secțiunile folosind culori diferite.
- Fiți atenți la fonturi (bold, normal, italic).
- Comparați articolul vostru de ziar cu cele ale colegilor de clasă.
- Folosiți aceste secțiuni în propriul vostru articol de ziar.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 14: Punerea în scenă a unor spectacole

Interpretarea poveștilor este un bun mod de a reflecta viața umană. Puteți crea de asemenea scenete folosind o imagine, o melodie sau un obiect. Când interpretați, vă asumați un rol. Acest lucru înseamnă că încercați să preluați sentimentele unei anumite persoane și să le interpretați. După spectacol, toată lumea va putea să se gândească care părți din interpretare au părut „reale” și care părți au fost imaginate.

Improvizație

- Notați-vă cuvinte cheie care reprezintă interpretarea rolului.
- Decideți cine și ce rol va juca și ce trebuie să vă amintiți în interpretarea fiecărui rol.
- Adunați toate materialele necesare.
- Repetați piesa.
- Pregătiți scena.
- Bucurați-vă de spectacol.

După aceea, discutați următoarele chestiuni:

- Ce ați văzut?
- Au înțeles toți, totul?
- Ce a fost deosebit de bine?
- În opinia voastră, a lipsit ceva?
- Ce a fost puțin cam exagerat?
- Ce întrebări avem cu privire la conținut?

Crearea unui spectacol plecând de la un text

Citiți povestea împreună și creați scene:

- Cine a fost implicat? Unde a avut loc?
- Cum au abordat oamenii situația? Ce au spus?
- Cum au reacționat ceilalți?
- Cum s-a sfârșit povestea?
- Decideți cu privire la numărul de acte din piesă.
- Cine și ce rol va juca? Ce costume vor fi necesare?
- Repetați piesa.
- Evaluați-vă interpretarea împreună cu colegii de clasă.

Crearea unui spectacol plecând de la o imagine

- Căutați o imagine care ar putea fi folosită ca punct de plecare pentru o piesă.
- Imaginați-vă în fotografia respectivă.
- Adunați idei: cum au trăit/trăiesc oamenii din imagine? De ce sunt bucuroși? De ce sunt triști?
- Creați un spectacol folosind această imagine și notați-vă cuvinte cheie pentru fiecare scenă.

- Decideți numărul de acte ale piesei.
- Decideți cine și ce rol va juca și ce este important la rolul respectiv.
- Repetați piesa și găsiți recuzita.
- Pregătiți scena și poftiți invitații.
- Evaluați-vă interpretarea împreună cu colegii de clasă.

Set de instrumente pentru elevi

Instrumentul 15: Organizarea de dezbateri

O dezbatere ne poate ajuta să ne dăm seama de existența unor opinii variate despre o temă și să înțelegem avantajele și dezavantajele problemelor controversate. Pentru a organiza o dezbatere, trebuie să existe o întrebare controversată la care răspunsul este da sau nu. Într-o democrație, întotdeauna va exista mai mult decât o singură soluție sau opinie.

Două opinii – o dezbatere

Iată cum funcționează:

- Împărțiți clasa în două grupuri. Un grup este „pentru” (în favoarea) problemei, celălalt grup este „împotriva” problemei.
- Fiecare grup găsește argumente posibile⁴⁸ pentru a-și susține opinia. Ar trebui, de asemenea, să pună laolaltă argumentele care sunt împotriva opiniei celuilalt grup.
- Notați-vă argumentul folosind cuvinte cheie.
- Fiecare grup desemnează doi purtători de cuvânt.
- Dezbateră este organizată în trei părți: runda de deschidere, o dezbatere deschisă și runda de încheiere:
 - runda de deschidere: fiecare purtător de cuvânt explică pe scurt argumentul său. Grupul „pro” și grupul „contra”⁴⁹ prezintă pe rând;
 - dezbaterea: purtătorii de cuvânt își prezintă argumentele și încearcă să contracareze argumentele părții oponente;
 - runda de încheiere: această rundă urmează aceeași procedură ca runda de deschidere. Fiecare persoană are posibilitatea de a-și rezuma opinia.

Persoana care cronometrează

Alegeți pe cineva din clasă care este responsabil de cronometrarea timpului pe perioada dezbaterii.

- Runda de deschidere nu ar trebui să dureze mai mult de opt minute (fiecare persoană poate vorbi timp de două minute).
- Dezbateră nu ar trebui să dureze mai mult de șase minute.
- Runda de încheiere nu ar trebui să dureze mai mult de patru minute (un minut de persoană).
- Dacă cineva depășește timpul alocat, se sună un clopoțel.

Observatori

Elevii care nu vorbesc pe perioada dezbaterii observă ceea ce se întâmplă. După dezbatere, aceștia spun ce au observat folosind următoarele puncte ca bază:

- Ce argumente au fost prezentate?
- Cine, ce și cum va implementa?
- I s-a permis fiecărui purtător de cuvânt să vorbească sau a fost întrerupt?
- Cum au încercat diferiți purtători de cuvânt să își transmită mesajul?
- Care argumente au fost convingătoare?
- Ce exemple de argumente bune au fost prezentate?
- Ce cuvinte au fost folosite în mod frecvent?
- Cum au vorbit purtătorii de cuvânt (au folosit limbajul corpului, au vorbit destul de tare, cu intonație)?

⁴⁸ Argument: un enunț care este formulat pentru a întemeia o susținere.

⁴⁹ Pro și contra: înseamnă „pentru” și „împotriva”.

Obiectivul acestui manual constă în sprijinirea cadrelor didactice și a practicienilor din domeniul educației pentru cetățenie democratică și educației pentru drepturile omului (ECD/EDO). Acesta abordează întrebări cheie despre ECD și EDO, incluzând competențele cetățeniei democratice, obiectivele și principiile de bază ale ECD/EDO și o abordare școlară globală a educației pentru democrație și drepturile omului.

Manualul este împărțit în trei părți. Partea I expune principiile fundamentale ale ECD/EDO, utile și semnificative pentru practicieni. Partea a II-a conține îndrumări și instrumente pentru proiectarea, sprijinirea și evaluarea proceselor de învățare a elevilor, în sens constructivist și interactiv. Partea a III-a oferă seturi de instrumente pentru profesori și, respectiv, pentru elevi, în ECD/EDO.

Celelalte volume din această serie oferă modele și materiale concrete de predare în ECD/EDO pentru elevii din învățământul primar până la învățământul secundar superior.

Acesta este volumul I dintr-o serie formată din:

ECD/EDO Volumul I: *Educație pentru democrație: Materiale suport pentru cadre didactice privind educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului*

ECD/EDO Volumul II: *A crește în democrație: Activități didactice pentru învățământul primar privind cetățenia democratică și drepturile omului (ECD/EDO)*

ECD/EDO Volumul III: *A trăi în democrație: Activități didactice în domeniul ECD/EDO, pentru nivelul secundar inferior*

ECD/EDO Volumul IV: *Participarea la democrație: Activități didactice în domeniul educației pentru cetățenie democratică și drepturile omului, pentru învățământul secundar superior*

ECD/EDO Volumul V: *Explorarea drepturilor copilului: Activități didactice pentru clasele I-IX*

ECD/EDO Volumul VI: *Predarea democrației -O colecție de bune practici în domeniul educației pentru cetățenie democratică și drepturile omului*

www.coe.int

<http://book.coe.int>

Editura Consiliului Europei

Consiliul Europei are 47 de state membre, acoperind virtual întregul continent al Europei. Acesta caută să dezvolte principiile democratice și legale comune bazate pe Convenția Europeană a Drepturilor Omului și pe alte texte de referință privind protejarea persoanei. Încă de când a fost înființată în 1949, ca urmare a celui de-al doilea Război Mondial, Consiliul Europei a simbolizat reconcilierea.